

TAMPEREEN YLIOPISTO

Hanna-Kaisa Grönholm

SANANVAPAUSKESKUSTELU VERKOSSA

Miten ihmiset määrittelevät sananvapautta verkkokeskustelussa

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Joulukuu 2014

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

GRÖNHOLM, HANNA-KAISA: Sananvapauskeskustelu verkossa. Miten ihmiset määrittelevät sananvapautta verkkokeskustelussa

Pro gradu -tutkielma, 95 s.

Joulukuu 2014

Tutkielmani aiheena on sananvapaus keskustelu verkossa. Mielenkiintoni kohdistuu siihen, millaisia käsityksiä nousee esille, kun ihmiset puhuvat verkossa sananavapaudesta. Työni tarkoituksena on selvittää, mitä sananvapaus ihmisten mielestä tarkoittaa tai mitä sen pitäisi tarkoittaa.

Tutkimukseni on tapaustutkimus ja tapauksekseni valitsin nykyisen kansanedustaja Jussi Halla-ahon oikeudenkäynteihin sekä tuomioihin uskonrauhan rikkomisesta ja kiihottamisesta kansanryhmään vastaan liittyvät keskustelut. Aineistoni on koottu kyseistä tapausta esitelleten ja kommentoiden mediatekstien pohjalta syntyneistä verkkokeskusteluista. Tutkimusmenetelmäksi valitsin laadullisen sisällön erittelyn, jonka avulla on mahdollista päästä käsiksi laajoihin verkkoaineistoihin luokittelemalla niitä erilaisten teemojen alle. Analyysin apuan käytn aineistosta nousseiden teemojen lisäksi Risto Kuneliuksen luomaa hahmotelmaa sananvapauden erilaisista ääri näkemyksistä.

Tutkimukseni perusteella suomalaisessa verkkokeskustelussa esiintyy selkeästi sekä eurooppalaiseen että amerikkalaiseen sananvapaus käsitykseen pohjautuvia näkemyksiä sananvapaudesta. Euroopassa sananvapaus nähdään yleensä perustavana oikeutena, jonka käyttämistä ei saa estää ennakoon. Vallalla on kuitenkin käsitys, jonka mukaan sananvapaus ei ole täysin rajoittamaton, vaan sitä suojataan parhaiten pitämällä huolta myös muista oikeuksista. Yhdysvalloissa sananvapaus sen sijaan nähdään lähes absoluuttisena oikeutena. Aineistoni perusteella suomalainen sananvapaus keskustelu verkossa jakautuu selkeästi kahteen leiriin, joista toisessa kannatetaan yhdysvaltojen mallin mukaista ehdotonta sananvapautta ja toisessa eurooppalaisempaa vastuullisuusajattelua.

Tutkimukseni perusteella verkkokeskustelijoille on myös usein varsin epäselvää, miten sananvapautta Suomen laissa rajoitetaan ja mitä erilaiset rajoitukset käytännössä tarkoittavat. Tämä aiheuttaa nähdäkseni sen, että ihmisten on halutessaankin vaikea noudattaa lakeja: miten olisi mahdollista toimia lain asettamissa rajoissa, jos nämä rajat ovat epäselviä? Oliskin syytä käydä laajempaa ja yleisempää keskustelua siitä, millaisia rajoja sananvapaudella Suomessa on ja miten nämä rajat suhteutuvat kun toimitaan globaalissa internetissä.

Avainsanat:

verkkokeskustelu, demokratia, sananvapaus, keskustelupalstat, internet, verkkomedia,

SISÄLLYS

1. Johdanto	1
1.1. Työn rakenne	2
1.2. Tutkimuksen taustaa	3
1.3. Tutkimuskysymykset	6
1.4. Tutkimuksen käsitteet	7
2. Sananvapaus ja demokratia	9
2.1. Sananvapauden kehittyminen länsimaisissa yhteiskunnissa	9
2.2. Sananvapauden kehittyminen Suomessa	12
2.3. Demokratian kehittyminen länsimaisissa yhteiskunnissa	15
2.4. Demokratia Suomessa ja internetin vaikutukset demokratiaan	16
2.5. Sananvapauden kolme mahdollistajaa: julkinen tila, julkinen keskustelu ja journalistinen vapaus	19
3. Internet ja sananvapaus	26
3.1. Internetin globaali luonne - kenen lakeja noudatetaan?	27
3.2. Internet mediana, julkisena tilana ja poliittisen toiminnan alustana	28
3.3. Media, yleisöt ja verkon erilaiset foorumit	32
3.4. Anonymiteetti ja sananvapaus	35
3.5. Internet - erilaisia käsityksiä sananvapaudesta	38
4. Tutkimuskohteena verkkokeskustelu	44
4.1. Keskusteluryhmissä kommunikointi - tekstiä vai puhetta?	44
4.2. Verkkokeskustelut tutkimusaineistona	45
4.3. Verkkokeskustelujen tutkimisen eettisiä ja käytännöllisiä ongelmia	48
5. Tutkimusmenetelmä ja aineiston kerääminen	50
5.1. Tutkimusmenetelmä	50
5.2. Tapauksen valinta ja esittely	53
5.3. Aineiston esittely	57
5.4. Aineiston mahdollisia ongelmia	65
6. Analyysi: tapaus Jussi Halla-ahosta	68
6.1. Uskonrauhan rikkominen vastaan sananvapaus	68
6.2. Olemmeko yhdenvertaisia lain edessä – mitä kenestäkin saa sanoa?	70
6.3. Oikeutena totuuden puhuminen	73
6.4. Miten tekstiä verkossa kontekstoidaan ja miten oikeusjärjestelmä toimii?	76
6.5. Keskustelun erilaiset näkökulmat internetin sananvapauskäsitysten valossa	79
7. Johtopäätökset	83
Lähteet	89
Verkkolähteet	92
Muu kirjallisuus	92
Aineistot	95

1. Johdanto

Tarkoitukseni on pro gradu työssäni tutkia keskustelua, jota internetissä käydään sananvapaudesta ja siihen läheisesti linkittyvästä demokratiasta. Ensisijainen mielenkiinnon kohteeni on sananvapaudesta käyty keskustelu. Keskustelu sananvapaudesta kuitenkin liittyy verkossa usein kiinteästi keskusteluun demokratiasta ja ehkä ennen kaikkea verkkodemokratiasta. Tämä on ymmärrettävää kun otetaan huomioon, että sananvapaus nähdään myös yleisemmin yhtenä länsimaisen demokratian tärkeimmistä elementeistä ja siihen erottamattomasti kuuluvana osana.

Koska siis keskustelu sananvapaudesta on usein ainakin jossain määrin myös keskustelua demokratiasta, mielestäni on tärkeää huomioida näiden läheinen suhde myös aineistoni käsittelyssä. Tutkimukseni pääpaino on kuitenkin selkeästi sananvapauskeskustelussa, joten sekä aineistoni että tutkimus- ja analyysimenetelmäni on valittu ennen kaikkea tätä silmällä pitäen.

Mielenkiintoni kohdistuu siihen, miten ihmiset puhuvat sananvapaudesta verkossa. Lisäksi olen kiinnostunut siitä, millaiseksi keskustelijat mieltävät sananvapauden tilanteen internetissä ja toisaalta Suomessa sekä siitä, miten sananvapauden nähdään linkittyvän yhteiskuntaan ja demokratian tilaan. Aion lähestyä aineistoani ensisijaisesti sisällönerittelyn ja -analyysin kautta, sillä niiden avulla laajat verkkokeskustelut on mahdollista ottaa haltuun ja etsiä niistä erilaisia teemoja.

Tahdon vielä huomauttaa, että tarkoitukseni ei ole määritellä sananvapaudelle ja demokratialle tiukkoja rajoja. Sananvapaudella ja demokratialla on termeinä pitkä historia ja niitä on eri aikakausina ja eri maailman kolkissa määritelty hyvinkin eri tavoin. Ei siis ole olemassa mitään tiukasti määriteltyä ”oikeaa” sananvapautta tai demokratiaa. Mielestäni tutkimukseni kannalta on kuitenkin oleellista tuntea länsimaisen ja suomalaisen sananvapaus- ja demokratiakäsityksen historiaa, ja niiden erilaisia ilmentymiä ja teorioita kuten esimerkiksi suoran demokratian ja edustuksellisen demokratian eroja.

Aineistoni olen kerännyt suomenkielisistä verkkokeskusteluista, mutta näissä keskusteluissa ei välttämättä käsitellä ainoastaan Suomen sananvapautta ja demokratiaa. Mielestäni ei kuitenkaan ole oleellista rajata tutkimusta koskemaan vain keskustelijoiden käsityksiä Suomen sananvapauttilan-

teesta. Vaikka keskustelussa puhuttaisiin esimerkiksi Pohjois-Korean tilanteesta, on myös näistä puheenvuoroista löydettävissä erilaisia näkemyksiä siitä, mitä sananvapaus keskustelijoiden mielestä on tai mitä sen tulisi olla. Tästä syystä en rajaa aiheitani käsittelemään ainoastaan Suomen sananvapauden tai demokratian tilaa vaan olen nimenomaan yleisemmällä tasolla kiinnostunut siitä, miten suomalaiset verkkokeskustelijat näistä asioista puhuvat, millaiseksi he sananvapauden mieltävät ja millaisia puheentapoja keskustelussa esiintyy.

1.1. Työn rakenne

Tässä johdantoluvussa pyrin esittelemään työni tarkoitusta ja taustaa. Määrittelen myös tutkimuskysymykseni ja sen alakysymykset. Lisäksi esittelen vielä lyhyesti tutkimukseni tärkeimmät käsitteet.

Luvussa kaksi käyn tarkemmin käsiksi tutkimukseni kahteen pääkäsitteeseen eli demokratiaan ja sananvapauteen. Esittelen lyhyesti länsimaaisen demokratiakäsityksen historiaa sekä erilaisia demokratiateorioita. Samoin käyn läpi sananvapauden historiaa sekä länsimaissa yleensä, että erityisesti Suomessa. Pohdin lyhyesti internetin vaikutuksia demokratian ja sananvapauden kehittymiseen ja sen mahdollisesti niissä aiheuttamia muutoksia. Lopuksi käsittelen julkisia tiloja, julkista keskustelua ja journalistista vapautta sananvapauden mahdollistajina. Tämän luvun avulla pyrin selvittämään millaisista erilaisista lähtökohdista sananvapautta ja demokratiaa voidaan lähestyä ja ymmärtää.

Luvussa kolme siirryn käsittelemään tarkemmin internetin ja sananvapauden suhdetta. Internet on kehittynyt varsin nopeasti sekä globaaliksi että kansalliseksi keskusteluareenaksi. Monet pitävät internetiä täysin uudenlaisena sananvapauden, demokratian ja kansanvallan mahdollistajana. Verkon merkitystä esimerkiksi viime vuosien kansannousuissa eri puolilla maailmaa ei varmasti voida kokonaan kiistää, vaikka joissakin tapauksissa sitä ehkä onkin hieman liioiteltu.

Internet on kuitenkin monessa mielessä vielä uusi toimintaympäristö meille kaikille, joten osittain se vasta hakee omaa paikkaansa yhteiskunnallisessa keskustelussa. Myös se millaisia lakeja ja säädöksiä globaalissa verkossa tulee milloinkin noudattaa ja millä ehdoilla, on monin paikoin epäselvää. Pyrin tämän luvun avulla tuomaan erilaisten tutkimusten valossa hieman selvyttää siihen,

miten internet toimii sekä keskustelualueena ylipäänsä, että nimenomaan sananvapauden näkökulmasta.

Luvussa neljä lähestyn vielä erikseen verkkoa ja erityisesti verkkokeskusteluja tutkimuskohteena ja tutkimusaineistona. Koetan luoda käsityksen siitä millaiseen aineistoon verkossa julkaistut tekstit ja siellä käydyt keskustelut rinnastuvat. Pohdin erilaisten verkkoaineistojen erityispiirteitä sekä tällaisen tutkimuksen tekemiseen liittyviä mahdollisia eettisiä ongelmia.

Luvun viisi alussa esittelen oman tutkimusmenetelmäni sekä tutkimusaineistoni. Kerron siitä, miten valitsin tapauksen tutkimukseeni ja esittelen tapauksen tarkemmin. Tämän jälkeen käyn läpi aineistoni valinnan, esittelen aineistoni ja käyn läpi aineistossani mahdollisesti esiintyviä ongelmia.

Luvussa kuusi käyn läpi aineistostani esiin nousseita teemoja sekä käytän Risto Kuneliuksen kaaviota (Kunelius 2007, 29) erilaisista sananvapauskäsityksistä hahmottaakseni, millaisia näkemyksiä ja käsityksiä omassa aineistossani sananavapaudesta nousee esiin, ja mihin ne mahdollisesti pohjautuvat. Luvussa seitsemän vedän vielä lopuksi yhteen tutkimuksessani esiin nousseita aiheita ja teemoja.

1.2. Tutkimuksen taustaa

Tutkimuskysymykseni taustalla on oma kiinnostukseni sananvapautta ja ennen kaikkea siitä viime aikoina käytyä keskustelua kohtaan. Viime vuosien aikana on ollut useita aiheita, jotka ovat nostaneet verkossa keskusteluryöpyn suomalaisesta sananavapaudesta ja sen tilasta. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi laki lapsipornon rajoittamiseksi, joka internetin keskustelupalstoilla sai nopeasti kutsumanimen laki internetsensuurista.

Muita mielestäni mielenkiintoisia tapauksia ovat olleet muun muassa kansanedustajien uhkailut internetin keskustelupalstoilla. Esimerkiksi Astrid Thors nosti syytteen "Olen valmis istumaan muutaman vuoden Astrid Thorsin taposta!" -ryhmän Facebookiin perustanutta miestä vastaan. Myös Matti Vanhasen ja Jyrki Kataisen ampumisella uhkailua on käsitelty oikeudessa asti. Yksi laajimpia viime aikaisia keskustelun sananavapaudesta herättäneitä tapauksia on kenties Wikileaks ja

sen vuotamat salaiset asiakirjat. Myös esimerkiksi kirkon nuorisojärjestöjen järjestämä Älä alistu -kampanja nostatti keskustelua paitsi homojen ja heterojen oikeuksista myös sananvapaudesta.

Keskustelua sananvapaudesta on Suomessa käyty eduskunnassa asti, kun esimerkiksi perussuomalaisten kansanedustajat Jussi Halla-aho ja Teuvo Hakkarainen ovat kohahduttaneet lausunnoillaan. Tämän seurauksena eduskunnan puhemiehistö laati kansanedustajille ohjeet sopivasta kielenkäytöstä. Ohjeen mukaan esimerkiksi sanat kepu ja persu eivät enää ole kansanedustajille sallittuja.

Olen itse seurannut kaikkia edellä mainittuja tapauksia ja niiden verkossa herättämää keskustelua. Olen huomannut monien ajattelevan, että sananvapauden tulisi oikeutena olla täysin rajoittamaton. Samaan aikaan toiset korostavat vapauksien tuovan mukanaan aina myös vastuuta. Keskustelun seuraaminen onkin saanut minut pohtimaan, miten ihmiset yleisesti ottaen näkevät sananvapauden, sekä millaisia erilaisia tapoja puhua sananvapaudesta ja määritellä sitä löytyy internetin keskustelupalstoilta.

Sen jälkeen kun aloitin graduni syksyllä 2010, keskustelu sananvapaudesta on välillä saanut hyvinkin laajoja mittasuhteita ja välillä se taas on hieman hiljentynyt. Tuntuu kuitenkin, että keskustelu aiheesta on etenkin internetissä jatkuvaa. Esiin nousee jatkuvasti uusia tapauksia ja ilmiöitä, joiden kautta aihe herättää ihmisten mielenkiinnon uudestaan ja uudestaan. Tämä kertoo varmasti siitä, että sananvapaus nähdään yhtenä länsimaisen demokratian ja meidän yhteiskuntamme tärkeänä oikeutena ja arvona. Suurimmalla osalla meistä on jonkinlainen käsitys siitä, mitä sananvapaus on ja millainen merkitys sillä yhteiskunnassa on tai ainakin tulisi olla. Viime aikoina mitä erilaisemmat tapaukset ovat herättäneet keskustelua sananvapaudesta, mikä mielestäni kertoo aiheeni ajankohtaisuudesta.

Keskustelu sananvapaudesta on harvoin pelkästään keskustelua siitä, mitä saa sanoa ja millaisilla ehdoilla, sillä ihmisten ajatukset sananvapaudesta ja sen tilasta linkittyvät niin voimaakkasti käsityksiin demokratiasta, yhteiskuntarakenteesta ja niin edelleen. Toisaalta sananvapaus ei tarkoita kaikkialla maailmassa samaa ja jo länsimaista löytyy erilaisia teorioita ja määritelmiä sananvapaudesta. Tämäkin varmasti hämmentää ihmisten käsityksiä siitä, mitä sananvapaudella loppujen lopuksi tarkoitetaan.

Toisaalta myös internetillä itsellään on vaikutusta sananvapauteen. Verkossa ihmisten on aiempaa helpompaa saada äänensä kuuluviin, tuoda esiin omia näkemyksiään ja käyttää sananvapauttaan siten, että heidän sanansa saavuttavat isompia määriä ihmisiä. Toisaalta sananvapautta käytetään verkossa usein kasvottomien nimimerkkien takaa. Internetissä on myös erilaisia tiloja, joiden julkisuusaste vaihtelee. Ihmisille, edes eri viranomaisille, ei aina tunnu olevan selvää millaisiin tiloihin heidän internetissä laukomansa kommentit ovat verrattavissa: onko kyseessä poikien saunaillan huulenheittoon verrattava keskustelu, toreilla huutelu vai kenties lehtijuttua vastaava tila?

Internetin mahdollistama nimimerkin taakse piiloutuminen, sanomisen helppous sekä se, ettei internetiä julkisena tilana täysin ymmärretä eikä sääntöjä vielä ole luotu, ovat kenties aiheuttaneet sananvapauden nousun jatkuvaan julkiseen keskusteluun. Kun säännöt eivät ole selvillä, on niitä tietysti vaikeaa, ellei peräti mahdotonta noudattaa. Kenties juuri tästä syystä tällä hetkellä haetaan aina eri oikeusasteissa asti selvyyttä siihen, millaiseen tilaan internet ja sen erilaiset osa-alueet ovat verrattavissa ja missä kulkevat esimerkiksi kunnianloukkauksen tai vakavasti otettavan uhkailun rajat.

Kuten jo aiemmin mainitsin sananvapautta pidetään yhtenä länsimaisen demokratian tärkeimmistä elementeistä. Demokratia ja sananvapaus liittyvät siis tietyssä mielessä erittäin kiinteästi toisiinsa: demokratiaa ei länsimaisen käsityksen mukaan oikeastaan voi olla olemassa ilman sananvapautta. Tästä syystä tietenkin myös niistä käyty keskustelu limittyy toisiinsa ja internetin onkin toivottu helpottavan demokratian toteutumista, kenties jopa vievän demokratiaa maihin, joissa sen tilan on perinteisesti katsottu olevan heikko.

Tästä esimerkkinä vaikkapa niin sanotun Arabikevään tapahtumat, jotka levisivät mielenosoituksina ja kansannousuina läpi arabimaailman. Ainakin meillä länsimaissa sosiaalinen media ja internet nähtiin isossa roolissa Arabikevään mielenosoituksissa. Sananvapauskeskustelu varsin usein limitteyy keskusteluun demokratiasta nimenomaan niiltä osin, että internetin toivotaan kasvattavan sananvapautta ja sitä kautta myös lisäävän demokratiaa. Internetissä ja muuallakin julkisessa keskustelussa voi silti samaan aikaan kuulla myös näkemyksiä siitä, miten liiallinen sananvapaus voi tietyissä tilanteissa jopa heikentää demokratiaa.

Internetistä on povattu demokratian pelastajaa myös meillä länsimaissa. Monissa länsimaissa, Suomi mukaan lukien, äänestysaktiivisuus on ollut jatkuvassa laskussa ja kansalaisten kiinnostus niin

politiikkaa kuin muutakin poliittista toimintaa kohtaan tuntuu vuosi vuodelta heikkenevän. Internetin on nähty mahdollistavan uudenlaisen kansalaisvaikuttamisen, jonka avulla ihmisiä voitaisiin taas herätellä mukaan poliittiseen toimintaan.

Avuksi kansalaisten aktivoimiseen on ajateltu erilaisia mahdollisuuksia äänestää internetin välityksellä sekä mahdollisuuksia osallistua keskusteluun ja päätöksentekoon erilaisissa portaaleissa ja keskusteluareenoissa niin kunnallisella kuin valtakunnallisellakin tasolla. Yksi esimerkki tällaisesta kansalaisia aktivoimaan pyrkivästä toiminnasta on myös oikeusministeriön Suomessa ylläpitämä kansalaisaloite.fi -palvelu, joka tarjoaa kansalaisille mahdollisuuden tehdä eduskunnalle aloitteita lain säätämiseksi. Tulokset kansalaisten aktivoimisen suhteen eivät toistaiseksi ole olleet kovinkaan rohkaisevia, mutta toisaalta tällainen toiminta on monin osin vielä varsin uutta ja monenlaisia mahdollisuuksia on tarjolla varmasti myös tulevaisuudessa.

Olen tietoinen että kaikista keskusteluista löytyy erilaisia mielipiteitä ja mitään kovin yleispätevää vastausta siihen, mitä sananvapaus tai demokratia ihmisten mielestä on, ei ole mahdollista saada sen paremmin internetin keskustelupalstoilta kuin mistään muualtakaan. Tästä huolimatta on mielestäni merkityksellistä, millaisin erilaisin tavoin ihmiset määrittävät sananvapautta ja verkkodemokratiaa sekä niiden suhdetta. Sekä sananvapaus että demokratia ovat länsimaisissa yhteiskunnissa tärkeitä elementtejä, joten on hyvä selvittää sitä, miten ihmiset arjessaan määrittelevät näitä asioita ja millaiseksi he kokevat niiden tilan Suomessa.

1.3. Tutkimuskysymykset

Tutkimukseni lähtökohtana on se, miten suomalaiset keskustelevat verkossa sananvapaudesta ja sitä kautta se millaisia sananvapauteen liittyviä teemoja ja käsityksiä näissä keskusteluissa nousee esiin.

Koska sananvapauteen liittyviä keskusteluja löytyy verkosta vaikka millä mitalla, olen valinnut itselleni yhden tapauksen, jonka kautta aihetta lähestyn. Jussi Halla-aho sai vuonna 2009 tuomion kiihottamisesta kansanryhmää vastaan sekä uskonrauhan rikkomisesta. Tuomio perustui Halla-ahon vuonna 2008 julkaisemiin blogiteksteihin. Tapaus herätti paljon keskustelua sekä siitä uutisoineiden medioiden keskustelufoorumeilla että verkon muilla keskustelufoorumeilla ja blogeissa. Esittelen tapauksen ja aineistoni tarkemmin luvussa kolme.

Päätutkimuskysymykseni muotoutuu tutkimukseni lähtökohdan pohjalta seuraavasti:

- Millaisia sananvapauteen liittyviä teemoja ja käsityksiä nousee esiin Jussi Halla-ahon vuonna 2008 julkaiseman blogitekstin ja siitä annetun tuomion herättämissä keskusteluissa internetissä?

Päätutkimuskysymykseni tueksi tutkimuskysymyksen voi vielä avata seuraaviin alakysymyksiin:

- Millaisia teemoja keskustelijat liittävät sananvapauteen?
- Miten keskustelijat määrittävät sananvapautta?
- Millaisena oikeutena ja arvona keskustelijat näkevät sananvapauden?

1.4. Tutkimuksen käsitteet

Tutkimukseni kannalta kaksi keskeistä käsitettä ovat sananvapaus ja demokratia. En tahdo kritisoida keskustelijoiden käsityksiä demokratiasta ja sananvapaudesta tai ottaa kantaa siihen ovatko he oikeassa tai väärässä. Mielestäni on kuitenkin oleellista ymmärtää, miten länsimaiset yleiset käsitykset sananvapaudesta ja demokratiasta ovat syntyneet sekä mitä sananvapaus ja demokratia suomalaisessa yhteiskunnassa tarkoittavat ja ovat tarkoittaneet.

Lähestyn työssäni näitä käsitteitä ensin niiden oikeudellisen ja historiallisen teorian kautta. Vaikka tutkimukseni tarkoituksena ei ole sanoa ovatko verkkokeskustelijat oikeassa vai väärässä sananvapauden määritelmässään, sananvapauden oikeudellinen teoria on mielestäni oleellinen, koska sen avulla sananvapaus terminä on mahdollista kiinnittää selkeimmin.

Toisaalta sekä sananvapauden että demokratian historiallinen määrittely on oleellista, koska sen avulla on mahdollista päästä lähemmäs sitä, mistä ihmiset löytävät arkipäivän määritelmänsä sananvapaudelle ja sen merkityksille. Lähestyn sekä demokratian että sananvapauden historiaa ja erilaisia sananvapaus- ja demokratiakäsityksiä länsimaalaisesta ja vielä erityisesti Suomalaisesta näkökulmasta. Jotta voimme ymmärtää mistä ihmisten käsitykset demokratiasta ja sananvapaudesta syntyvät, on ensin ymmärrettävä näiden ilmiöiden taustaa, historiaa ja yhteiskunnallista merkitystä.

Historiallisen ja oikeudellisen teorian lisäksi sananvapaus ja demokratia ovat tietysti merkittäviä yhteiskunnallisia käsitteitä ja niitä voidaankin eri tieteenaloilla tarkastella monenlaisista teorioista

käsin. Mediatutkimuksessa ja viestinnässä sananvapaus ja demokratia linkittyvät ehkä vahvimmin erilaisiin journalistisen vapauden teorioihin ja ilmaisun vapauteen. Nämä puolestaan ovat merkityksellisiä myös julkisen tilan ja julkisen keskustelun teorioiden näkökulmasta. Tarkastelenkin lopuksi sekä sananvapautta että demokratiaa myös julkisen tilan, julkisen keskustelun sekä journalistisen vapauden teorioiden näkökulmasta käsin.

2. Sananvapaus ja demokratia

2.1. Sananvapauden kehittyminen länsimaisissa yhteiskunnissa

Sananvapaus on kehittynyt valistusfilosofiassa ja 1700-luvun lopun juhlallisissa ihmisen oikeuksien julistuksissa kansallisten perustuslakien turvaamana perusoikeutena ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten takaamana ihmisoikeutena (Ollila 2004, 11). Sananvapausajattelun perustan voidaan nähdä olevan painovapaudessa. Kun painokone keksittiin vuonna 1441 hallitsijat asettivat kaikkialla painotoimen luvanvaraiseksi. Vasta kun lukutaitoisten ihmisten määrä alkoi 1600-luvulta lähtien kasvaa, alettiin lupajärjestelmä nähdä esteeksi tiedonvälitykselle ja liiketoiminnalle. (Neuvonen 2005, 42.)

Varsinaiseksi painovapauden kulmakiveksi on nostettu John Miltonin kirja *Areopagitica*, jossa hän selkeästi nousi silloista lupa-ajattelua vastaan. Vaikka Milton kannatti vain vakavamielisten kirjojen painovapautta (eikä lainkaan esimerkiksi lehdistönvapautta), hänen tunnetuimmaksi argumentikseen painovapauden puolesta on noussut esitys, jonka mukaan totuus voittaa aina valheen ja jotta totuus ja valhe voivat kilpailla, täytyy sanan olla vapaa. (Neuvonen 2005, 42-43.)

Ilmaisuvapauden ja sitä kautta laajan sananvapauskäsityksen merkittävimpänä julistuksena pidetään filosofi John Stuart Millin kirjoitusta *On Liberty* (Vapaudesta) vuodelta 1859. Mill määrittelee oikeuden ilmaisuun yhdeksi tärkeimmäksi vapausoikeuksista. Hänen mukaansa jokaisella täytyy olla oikeus mielipiteensä esittämiseen, koska avoin ja vapaa keskustelu on edellytys ihmiskunnan älylliselle kehitykselle, sillä jokainen näkökanta sisältää palan totuudesta. Millin tuoma muutos sananvapausajatteluun oli se, että vallankäytön välineeksi ja ohjailuksi tarkoitettu vapaus nostettiin yleiseksi ihmisoikeudeksi sekä välttämättömyydeksi toimivassa yhteiskunnassa. (Neuvonen 2005, 43-44.)

Millin mukaan vain vastakkaisten mielipiteiden yhdistelyn avulla saadaan esille täydempi kuva totuudesta. Vakiintuneet käsitykset muuttuvat helposti ennakkoluuloiksi, jotka omaksutaan ”vähän käsittäen ja tuntien sen järkiperusteita” ellei niiden voimakasta kritiikkiä sallita. Omakohtainen perusteltu vakaumus asioista ei ole mahdollista, jos vapaa mielipiteen ilmaisu estetään. Mill korosti,

että myös vähemmistöjen ja toisinajattelijoiden on tärkeää päästä julkisuuteen, koska heillä voi olla enemmistöä totuudellisempia näkemyksiä. (Pöyhtäri et al. 2013, 54-55.)

Millin ajattelu on liberaalin sananvapausajattelun lähtökohta, ja liberaali sananvapauskäsitys on tällä hetkellä vallitseva suuntaus länsimaissa. Liberaali sananvapausajattelu on myöhemmin haarautunut useampaan suuntaan, joista merkittävimmät ovat amerikkalainen libertiaaninen suuntaus ja eurooppalainen vastuuajattelu. (Neuvonen 2005, 43-44.)

Kun 1800-luvulla alettiin säätää kirjoitettuja kansallisia perustuslakeja, kuului sananvapaus tai painovapaus niiden sisältämiin kansalaisten oikeuksiin. Englanti on ollut sananvapauden kehityksen edelläkävijä, esimerkiksi lehdistön ennakkosensuuri lakkautettiin siellä jo vuonna 1695. Englantilaisessa common law -oikeudessa ei ole tunnustettu yksityiselämää suojaavia privacy torts -vaateita, joten totuudenmukaisten tietojen levittäminen yksityiselämästä ei ole johtanut rangaistusluonteisten korvausvaatimusten hyväksymiseen tuomioistuimissa. (Ollila 2004, 11-12.)

Ranskan kansalliskokouksen 1780 hyväksymä ihmisen ja kansalaisen oikeuksien julistuksen 11 artikla sisälsi vapaan ajatusten ja mielipiteiden esittämisen jokaisen oikeutena sekä oikeuden puhua ja kirjoittaa vapaasti, kuitenkin siten, että oikeuden väärinkäyttämisestä saattoi joutua vastuuseen lain määräysten mukaisesti. Säännökseen sisältyivät länsimaisen sananvapausideologian perusajatuksat. Ranskan perustuslaki vuodelta 1791 vahvisti 11 artiklan sisällön ja nimenomaisen ennakkosensuurin kiellon ja vaatimuksen sananvapauteen liittyvien asioiden käsittelystä jury-menettelyssä. (Ollila 2004, 11.)

USA:n liittovaltion perustuslaki vuodelta 1789 ei sisältänyt ihmisoikeuksien julistusta, mutta Bill of Rights vuodelta 1791 ja sen kymmenen ensimmäistä lisäystä antoivat perustuslaillisen vahvistuksen ihmisen luonnollisille oikeuksille. First Amendment (ensimmäinen lisäys) kieltää kongressia säätämästä lakia, joka rajoittaa sananvapautta, lehdistön vapautta ja oikeutta rauhanomaiseen kokoontumiseen. First Amendment on tunnetuin sananvapautta koskeva perustuslaki, ja sitä koskeva USA:n korkeimman oikeuden (Supreme Court) oikeuskäytäntö tukee ehkä avoiminta ja laaja-alaisinta sananvapautta koko maailmassa. (Ollila 2004, 12.)

Poliittiset kriisit ja sota-ajat ovat aiheuttaneet rajoituksia sananvapaudessa ja erityisesti toisen maailmansodan aikana sotasensuuri oli yleisesti käytössä sotaa käyvissä ja jopa sen ulkopuolella

olevissa maissa. Nämä kokemukset opettivat, ettei perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen ollut pelkästään kansallisvaltioiden sisäinen asia. YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus vuodelta 1948 sisälsi 19 artiklassa mielipiteen ja lausunnonvapauden: oikeuden pitää mielipiteensä ja rajoista riippumatta hankkia, vastaanottaa ja levittää tietoja millä keinolla hyvänsä. Ihmisoikeusjulistus ei ole varsinainen valtioiden välinen kansainvälinen sopimus, mutta se on ollut pohjana myöhemmille sopimusasiakirjoille. (Ollila 2004, 12.)

Vuonna 1966 YK:n piirissä hyväksyttiin kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, joka turvaa 19 artiklan sananvapauden. Euroopan neuvoston ihmisoikeus-sopimuksen 10 artiklan sananvapaus on merkittävin kansallisen sananvapauden tulkintaan vaikuttava kansainvälinen sopimusvelvoite. Tämä 10 artikla kattaa kaikki sananvapauden osa-alueet: poliittisen, aatteellisen ja kaupallisen viestinnän. (Ollila 2004, 12-13.)

Eurooppalaisessa lainsäädännössä on yleensä lähdetty pitkälti siitä, että sananvapauden toteutumista yhteiskunnassa turvataan parhaiten suojelemalla yleisiä ihmisoikeuksia ja yhteisöä. Tämän ajattelun pohjalta on luotu rajoituksia sananvapauden käytölle, esimerkiksi koskien vihapuhetta. Samalla kuitenkin sananvapaus säilyy perustavana oikeutena, jonka käyttämistä ei saa estää ennakoon. Toisin sanoen demokraattisissa yhteiskunnissa, jotka rakentuvat sosiaalisen vastuullisuuden tradition varaan, sananvapautta punnitaan muita oikeuksia vasten ja se nähdään yleensä ennemminkin suhteellisenä kuin absoluuttisena. Tällainen käsitys sananvapaudesta onkin yleisesti vallalla Euroopassa ja myös Suomessa. (Pöyhtäri et al. 2013, 56; Cammaerts 2009, 559.)

Yhdysvalloissa vallalla olevan liberaalin ja prosessuaalisen käsityksen mukaan demokratiassa sanan- ja lehdistönvapaus ovat lähes absoluuttisia oikeuksia, joiden tulee ensisijaisesti estää valtiota puuttumasta siihen, millainen puhe on hyväksyttävää ja millainen ei. Yhdysvaltalaisessa lainsäädännössä siis yhteisöllisiä arvoja suurempi painoarvo on yksilön oikeudella käyttää sananvapautta. Lainsäädäntö pyrkii siellä lähinnä turvaamaan sananvapauden rajoittamattomuutta. (Pöyhtäri et al. 2013, 56; Cammaerts 2009, 559.)

Vaikka sananvapaus onkin kiistämättä erittäin arvostettu oikeus missä tahansa demokratiassa, se ei kuitenkaan mene kaikkien muiden oikeuksien ja vapauksien edelle kaikissa tilanteissa - ei edes Yhdysvalloissa, jossa sitä saatetaan itse asiassa rajoittaa erilaisilla käytännöillä joskus jopa enemmän kuin Euroopassa. (Cammaerts 2009, 559.)

Sananvapautta ja demokratian henkeä käytetään joskus myös (internetissä) niitä itseään ja niiden perusarvoja vastaan. Tämä tekee kysymyksen siitä, miten sananvapautta voidaan rajoittaa entistäkin monimutkaisemmaksi: pitääkö ja voiko demokratia puolustaa itseään antidemokraattisia voimia ja diskursseja vastaan? Ja jos voi niin miten, missä olosuhteissa ja millaisella voimalla? (Cammaerts 2009, 256.)

2.2. Sananvapauden kehittyminen Suomessa

Ruotsi-Suomessa ensimmäinen tunnettu sensuuritapahtuma oli Kustaa Vaasan käsky sulkea kirjapainot, joissa painettiin uskonpuhdistusta vastustavia teoksia. Sensuurin tehtävistä ja toimivallasta säädettiin 1684 sensuuriasetuksessa, vuonna 1688 annetuissa sensorin ohjeissa ja vuoden 1720 kansliaohjeissa. Muutos tapahtui vuoden 1766 valtiopäivillä, joilla hyväksyttiin suomalaisen Anders Chydeniuksen aloitteesta laadittu kirjoitus- ja painovapauden periaate. (Neuvonen 2005, 46-47.)

Ruotsi-Suomessa kirjoitusvapauden aate nähtiin mahdollisuutena valvoa vallankäyttäjiä ja jopa mahdollisuutena ohjata heitä. Kirjoitus- ja painovapauden aika päättyi 1772, jolloin painotuotteiden sääntely siirtyi kuninkaan antaman painovapausasetuksen alaan. Sananvapaus palasi Ruotsiin hetkeksi niin sanotulla Reuterholmin painovapausasetuksella 1792, mutta sen vaikutus kesti vain puoli vuotta, jonka jälkeen palattiin sensuuriin (Neuvonen 2005, 46-47.)

Suomessa Kustaa Kolmannen kaudelta periytyvä asetus sensuurijärjestelmän ohjesäännöstä säilyi aina vuoteen 1829, jolloin säädettiin täydellisen ennakkosensuurin mahdollistanut sensuuriasetus. 1840-luvulla Johann Vilhelm Snellman alkoi puhua suomalaisen sananvapauden puolesta. Snellmanin ajatukset levisivät hänen 1844 perustamansa Saimaa-lehden välityksellä, kunnes kenraalikuvernööri Mensikov lakkautti lehden ja kiristi yleistä sensuuria. (Neuvonen 2005, 48-49.)

1860-luvulla vaatimukset sensuurin lieventämisestä lisääntyivät ja vuonna 1865 annettiinkin painovapauslaki. Merkittävää oli etenkin ennakkosensuurin poistaminen ja painopisteen siirtyminen ensimmäistä kertaa jälkikäteiseen, rikosoikeudelliseen kontrolliin. Ruotsin vallan ajalta periytyneet kirkon ja yliopiston oikeudet puuttua oman alansa teksteihin kuitenkin säilytettiin ja vapaudelle

asetettiin myös rajat, sillä samalla kriminalisoitiin myös muun muassa jumalanpilkka, maanpetos ja majesteettirikos. (Neuvonen 2005, 48-49.)

Jo vuonna 1867 annettiin uusi painovapausasetus ja uusi sensuuri-instituutti. Sananvapaus oli edelleen taattu jokaisen suomalaisen oikeudeksi, mutta lupamenettely jatkui ja jokainen julkaistu teos tuli tarkastuttaa paikallisella painoasiamiehellä. Ennakkotarkastus ei kuitenkaan poistanut jälkikäteisen rangaistuksen mahdollisuutta. Lopullisesti painovapaus muuttui uudelleen sensuuriksi vuonna 1891 painovapausasetuksella, joka siirsi kaiken painoasioiden valvonnan ja päätösvallan kenraalikuvernöörille. Suurlakon jälkeen 1905 keisari-suurruhtinas antoi ennakkosensuurin lakkauttaneen julistuksen. Kansalaisvapausperustuslaki takasi sananvapauden 1906. Sotavuodet ja ensimmäinen maailmansota toivat ennakkosensuurin takaisin, eikä sananvapaussäännöstö juuri vuosisadan alkuvuosina muuttunut. (Neuvonen 2005, 49-50.)

Vuosien 1891-1905 sensuuri on yksi voimakkaimmista vaikuttajista suomalaisen sananvapausajattelun taustalla. Etenkin sortovuodet 1899-1905 tuntuvat heijastuvan nykyiseenkin keskusteluun lehdistönvapaudesta. Noina vuosina kun lakkautettiin yhteensä peräti 26 sanomalehteä. Suomessa sananvapaus on nähty osana kansallista kulttuurin, kansansivistyksen ja itsenäisyysaatteen leviämistä. Tästä on Neuvosen mukaan seurauksena se, että sananvapaus mielletään meillä usein poliittiseksi oikeudeksi ja siihen suhtaudutaan hyvin pragmaattisesti, kun taas esimerkiksi Yhdysvalloissa se nähdään enemmän yhteiskunnallisena aatteena ja abstraktimpana käsitteenä. (Neuvonen 2005, 50.)

Sananvapaus syntyi osana vapausajattelua ja sille kehittyi alusta saakka poliittisia funktioita etenkin demokratian turvaajana. Tämän seurauksena sananvapaus on yksi ihmisoikeuksista ja ihmisoikeutena se on saanut merkittävää painoarvoa oikeudellisissa soveltamistilanteissa sekä lainsäädännössä. Suomessa sananvapaus on nähty vastakohtana sensuurille ja vasta keskustelu ensin kansalaisvapauksista ja sitten perusoikeuksista on nostanut esiin sananvapauden filosofisen sekä poliittisen ulottuvuuden. Sananvapaus on Suomessa ollut Chydeniuksen ja Snellmanin ajoista lähtien enemmän väline kuin angloamerikkalainen itseisarvo. (Neuvonen 2005, 60.)

Sananvapauteen sisältyvä oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä sekä muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä on lähtökohtaisesti varsin laaja-alainen oikeus. Rakenteellisesti tämä luo oletettaman avoimesta, laaja-alaisesta ja lähtökohtaisesti rajoittamattomasta oikeudes-

ta. Perustuslain 12§:n 1 momentin sananvapaus voidaan jakaa lauseisiin ja jäsentää sääntelyfunktioit kunkin lauseen osalta.

1. Jokaisella on sananvapaus. 2. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja viestejä kenenkään ennakolta estämättä. 3. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. 4. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia.

Kukin perustuslain 12§:n 1. momentin lauseista tuo sananvapaudelle omat funktionsa. 1. Lause tekee sananvapaudesta jokaisen oikeuden. 2. Lause sisältää sananvapauden avoimuuden ja rajoittamattomuuden, oikeuden hankkia tietoa ja levittää viestejä sekä ennakkosensuurin kiellon. 3. Lause luo sananvapauden käyttöä sääntelevän lainsäädännön, jossa sananvapaudella asetetaan laissa säädettyjä ehtoja ja edellytyksiä. 4. Lauseen kohdalla luodaan omana osa-alueenaan lastensuojelun kannalta välttämättömät rajoitukset kuvaohjelmien kannalta. (Ollila 2004, 16.)

Koska sananvapaus on lähtökohdiltaan avoin ja rajoittamaton oikeus, sitä on helpompi arvioida rajoitusten ja niiden puuttumisen pohjalta, kuin positiivisten käyttötarkoitusta koskevien tavoitteiden pohjalta (Ollila 2004, 18). Sananvapauden käyttösääntely ei saa olla luonteeltaan rajoittavaa, vaan sen on perustuttava järjestyksenpidon luonteiseen sananvapauden käytön sääntelyyn ja sananvapauteen perustuvien oikeuksien turvaamiseen ja toteuttamiseen. Kaikkien sananvapautta koskevien rajoitusten on perustuttava eduskunnan säätämään lakiin. (Ollila 2004, 47.)

Valtakunnansyyttäjänvirasto jakaa sananvapausrikokset kahteen ryhmään: varsinaisiin sananvapausrikoksiin ja epävarsinaisiin sananvapausrikoksiin. Varsinaisia sananvapausrikoksia ovat julkaistun viestin sisältöön perustuvat rikokset. Epävarsinaisia sananvapausrikoksia taas ovat järjestysluonteiset säännökset, jotka on säädetty rangaistaviksi sananvapauslain 21§:ssä joukkoviestintärikkomuksina. (Neuvonen 2005, 98-99.)

Valtakunnansyyttäjänviraston tulkinnan mukaan sananvapausrikoksina voidaan pitää sellaisia rikoksia, joista rankaiseminen olisi sananvapauden rajoittamista ja näin ollen on suoritettava punninta siitä, onko rajoitusperuste hyväksyttävä. Keskeisimpiä niistä rikoksista, jotka voivat olla sananvapausrikoksia ovat seuraavat: kiihottaminen kansanryhmää vastaan, sotaan yllyttäminen, julkinen kehottaminen rikokseen, uskonrauhan rikkominen, väkivaltakuvauksen levittäminen, sukupuoli-

siveyttä loukkaavan kuvan levittäminen, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen ja kunnianloukkaus. (Neuvonen 2005, 98-99.)

2.3. Demokratian kehittyminen länsimaisissa yhteiskunnissa

Sanalla demokratia on nykyään hyvin myönteinen kaiku. Vuosisatojen ajan demokratia kuitenkin koettiin huonona hallitusmuotona ja 1700-luvun loppupuolelle asti oli harvoja, jotka pitivät demokratiaa mitenkään ideaalina. Vasta runsaat sata vuotta demokratia on ollut tavoiteltava yhteiskuntamuoto. (Sainio 1994, 9.)

Demokratia-sanaan on historian eri kehitysvaiheissa liitetty muun muassa vapauden, autonomian, suvereenisuuden ja yhdenvertaisuuden sekä tasa-arvon käsitteet. Määreet ovat kaikki demokraattiseen yhteiskuntamuotoon historiallisesti kuuluneita elementtejä ja korostavat sen eri puolia. Monet demokratiaa määritelleet asiat ovat kuitenkin sellaisia, että ne voivat aiheuttaa myös uhkaa demokratialle. Tyypillinen tällainen asia on demokratiaan liitettävä vapauden käsite. Demokraattisessa yhteiskuntajärjestelmässä pidetään itsestään selvyytenä sitä, että yksilöillä on halutessaan oikeus organisoiua ja ajaa omia tavoitteitaan. Jos jokin ryhmä kuitenkin saa liian suuren vallan suhteessa muihin ryhmiin, kaventaa se väistämättä muiden ryhmien demokraattisia oikeuksia. Tämä demokratian toteuttamiseen liittyvä paradoksi aiheuttaa osaltaan sen, ettei voida koskaan puhua demokratian ideaalitalanteesta. Demokratia on jatkuvasti elävä ja muuntuva prosessi, jonka sisältö määräytyy erilaisten historiallisten tilanteiden ja kehitysvaiheiden mukaan. (Sainio 1994, 10.)

Nykyiset demokratiateoriat voidaan jakaa liberaalidemokraattisiin, kommunistisiin ja kehitysmateorioihin. Selkeimmin demokratia nykyään samaistetaan länsimaiseen liberaalidemokraattiseen perinteeseen, johon myös suomalainen demokratia selkeästi sijoittuu. (Sainio 1994, 13.)

Länsimaiset liberaalit demokratiakäsitykset voidaan edelleen jaotella sen mukaan, miten niissä suhtaudutaan klassiseen suoraan demokratiaperinteeseen, joka juontaa juurensa antiikin Kreikasta. Klassisen tai osallistuvan koulukunnan kannattajat korostavat suoraa osallistumista, ja siten seuraavat klassisen demokratian ihanteita. Toiseen koulukuntaan kuuluvat demokratiakäsitykset, joissa korostetaan edustajien kautta tapahtuvaa osallistumista. Näitä edustuksellisuutta korostavia teorioita nimitetään nykyään usein eliittiteorioiksi. (Sainio 1994, 16.)

Sekä osallistuvan että elitistisen koulukunnan demokratiakäsityksille yhteisenä piirteenä on pidetty niitä arvoja - yleistä äänioikeutta ja mielipiteenvapautta sekä muita kansalaisvapauksia - joiden on katsottu erottavan länsimainen liberaalinen teoria kahdesta muusta demokratian perusteoriasta, kommunistisesta ja kehitysteoriasta. (Sainio 1994, 14.)

Eliittiteorian mukaan kuitenkin vain suhteellisen pieni osa minkä tahansa yhteisön jäsenistä haluaa käyttää päätösvaltaa. Osallistuminen ymmärretään siten, että se on päätöksentekijöiden toiminnan kontrollointia. Poliittiset eliitit kilpailevat keskenään vaaleissa ja vaalien avulla kansalaiset valvovat määrääjien johtajia. Osallistumisen funktio on protektiivinen: se antaa kansalaisille suojan johtajien mielivaltaa vastaan. Tällöin nähdään, että riittää kun kansalaiset reagoivat johtajien toimintaan, kansalaisten omaa aktiivista osallistumista hallintoon ei tarvita. (Sainio 1994, 16.)

Osallistumisteorioissa taas osallistuminen on itseisarvo ja teoriat lähtevät liikkeelle siitä oletuksesta, että ihmisillä on halu ja tarve osallistua itseään koskevien päätösten tekoon. Lähtökohta on tällöin normatiivinen eli demokratia nähdään ihanteena, johon olemassa olevin poliittisin järjestelmin ei kuitenkaan koskaan päästä. Osallistuminen on sekä poliittisten johtajien valitsemista, että jatkuvaa muuhun päätöksentekoon vaikuttamista. (Sainio 1994, 16.)

2.4. Demokratia Suomessa ja internetin vaikutukset demokratiaan

Suomessa vallitsee tällä hetkellä käsittääkseni lähinnä eliittiteorian mukainen hallinto, ja kansalaisten mahdollisuudet osallistua päätöksentekoon muuten kuin äänestämällä poliittisia toimijoita ovat melko huonot. Tosin tietyssä mielessä tähän on toki pyritty viime aikoina esimerkiksi juuri internetin avulla tuomaan muutosta, kuten jo työni alussa mainitsin. Koska tulokset eivät vielä ole kovinkaan merkittäviä, näkisin kuitenkin edelleen suomalaisen demokratian perustuvan eliittiteorian mukaiseen käsitykseen demokratiasta.

Kansalaisten osallistumisella on kuitenkin keskeinen merkitys länsimaisen liberaalin demokratia-perinteen historiassa ja yleensä katsotaan, että demokratian toimiminen edellyttää, että kansalaiset osallistuvat poliittiseen toimintaan (Sainio 1994, 17). Tästä ovat varmasti peruna esimerkiksi vaatimukset tietyistä äänestysaktiivisuudesta, jotta vaalien voidaan katsoa olleen toimivat ja demokraattiset.

Uskoisin, että esimerkiksi verkkokeskustelussa ja yleensä suomalaisessa julkisessa keskustelussa monet esiin nousevista erimielisyyksistä koskevat nimenomaan ristiriitoja eliittiteorioiden ja osallistumisteorioiden välillä. Toiset kaipaavat Suomeen kansanvallan lisäämistä esimerkiksi siten, että useammista asioista järjestettäisiin kansanäänestyksiä. Toiset ovat tyytyväisempiä nykytilaan ja uskovat nykyisen eliittiteorian mukaisen hallinnon olevan paras mahdollinen (joskaan harvoin ehkä täydellinen) tapa toteuttaa länsimaista liberaalin demokratian ihannetta.

Kansalaisten kyky ja mahdollisuudet erityyppiseen osallistumiseen ovat yhteiskunnan vaurastuessa ja koulutuksen lisääntyessä kasvaneet. Samalla on kuitenkin vähentynyt kannatus, jota kansalaiset osoittavat edustukselliselle demokratialle. Kannatuksen lasku on näkynyt esimerkiksi äänestysaktiivisuuden pienentymisenä. Myös politiikkaan ja poliitikkoihin kriittisesti suhtautuvien osuus väestöstä on kasvanut. Usein onkin esitetty, että kehitys merkitsisi edustuksellisen demokratian korvaantumista suoralla demokratialla. Kansainvälisessä keskustelussa erityisesti teknologian kehittymisen on nähty tekevän suora demokratia taas mahdolliseksi. On totta, että tietoverkkoja ja kehittyntä teletekniikka voidaan käyttää hyväksi yhteiskunnallisen päätöksenteon organisoinnissa, erityisesti kansanäänestysten ja erilaisten mielipidemittausten toteuttamisessa. (Sainio 1994, 83.)

Suoran demokratian ongelmana ei kuitenkaan ole ainoastaan väline. Esimerkiksi kansanäänestyksin toteutettavaan demokratiaan liittyy myös joukko periaatteellisia kysymyksiä, jotka olisi syytä ratkaista ennen kuin ajatusta viedään pidemmälle. Yksi ongelma on se, että yhteiskunnallisessa päätöksenteossa käsiteltävien asioiden määrä on niin suuri, ettei kaikilla kansalaisilla voi olla mielenkiintoa tai mahdollisuuksia perehtyä niihin kaikkiin. Tarvittaisiin edelleen henkilöitä, jotka kykenevät syvällisemmin perehtymään asioihin. Kansanäänestykset voisivat merkitä myös vähemmistöjen aseman heikkenemistä sekä haitata yhteiskunnallisen muutoksen etenemistä. Toisaalta kansanäänestykseen liittyy ongelmia esimerkiksi siinä, kuka sitten päättää mitä kansalta kysytään ja miten kysymykset asetellaan? Kolmas ongelma on siinä, että harvat ongelmat ovat yksiulotteisia joko-tai-kysymyksiä. (Sainio 1994, 83-84.)

Mielestäni edellä mainitut mielipidemittaukset tai kansanäänestykset eivät kuitenkaan olisi ainoa tapa hyödyntää internetiä suoremman demokratian välineenä. Internet voidaan nähdä tietyllä tapaa myös sananvapauden uudenaikaisena näytännönä. Internetissä yhä useammilla ihmisillä on mahdollisuus saada äänensä periaatteessa kaikkien kuuluville, mikä ainakin teoriassa antaa kansalaisille uudenlaisia mahdollisuuksia esittää omia näkökulmiaan ja perusteluitaan asioille julkisesti. Aiem-

min ääneen ovat julkisuudessa päässeet lähinnä poliitikot, asiantuntijat tai muuten mielenkiintoiset ihmiset, joille on annettu tilaa televisiossa ja lehdissä.

Täten internet voisi mahdollistaa uudenlaisen poliittisen vaikuttamisen ja järjestäytymisen myös tavallisille kansalaisille. Internetissä kansalaisilla on mielestäni myös enemmän mahdollisuuksia kerätä yhteen samanmielisiä ihmisiä ja perustaa esimerkiksi jonkin asian ympärillä toimivia kansalaisliikkeitä. Voi olla, että tämänkaltaista toimintaa on kasvattanut kritiikkiä edustuksellista demokratiaa kohtaan ja saanut monet kansalaiset kaipaamaan parempia mahdollisuuksia vaikuttaa myös suuremmassa mittakaavassa ja valtakunnan politiikassa asti.

Toisaalta Sainion esiin nostamat kysymykset ovat varsin relevantteja, sillä kaikilla ei mitenkään voi olla resursseja ja mahdollisuuksia perehtyä kaikkiin asioihin riittävän syvällisesti - nykyään monet päätökset tuntuvat olevan niin monimutkaisia ja monitahoisia, ettei edes ammattipoliitikoilla ole aikaa ja mahdollisuuksia perehtyä kaikkeen kunnolla. Monet kritisoiivat nykyään asiantuntijoiden ja virkamiesten suurta valtaa hallinnossa, mutta ainakin äkkiseltään on vaikea keksiä, miten ilman asiantuntijoita voitaisiin mitenkään päästää tarpeeksi syvälle kaikkeen tarvittavaan tietoon, kun ratkaistaan yhä monimutkaisemmiksi muuttuvia asioita.

Myös vähemmistöjen aseman heikkeneminen suuremmissa demokratiassa on varsin perusteltu pelko. Toisaalta tällä hetkellä käydään keskustelua samaa sukupuolta olevien avioliiton sallimiseksi. Mielipidetutkimusten perusteella vaikuttaa siltä, että enemmistö suomalaisista kannattaa tätä sukupuolineutraalia avioliittolakia, mutta sitä ei kuitenkaan toistaiseksi ole saatu eduskunnassa edes kunnolliseen käsittelyyn. Tämä herättää kysymyksen siitä, olisiko esimerkiksi tässä tilanteessa jopa mahdollista paremmin turvata vähemmistön oikeudet, jos asiasta järjestettäisiin kansanäänestys? Toisaalta esimerkiksi monien maahanmuuttajien tai yhteiskunnassa muuten heikompien aseman turvaaminen saattaisi käydä suorassa demokratiassa hyvinkin vaikeaksi.

2.5. Sananvapauden kolme mahdollistajaa: julkinen tila, julkinen keskustelu ja journalistinen vapaus

Viestintä- ja mediatutkimuksen näkökulmasta sananvapaus liittyy ehkä selkeimmin käsityksiin ja teorioihin lehdistön vapaudesta ja journalistisesta vapaudesta. Esimerkiksi Ari Heinonen toteaa artikkelissaan *Journalistit sananvapauden portinvartijoina*, että länsimaisen demokratian ihanteiden mukaan sananvapautta tulisi olla kaikilla kansalaisilla. Kansalaiset käyttävät hänen mukaansa sananvapautta kuitenkin edustajiensa kautta, joita tässä tapauksessa ovat journalistisen ammatin harjoittajat eli toimittajat. (Heinonen 1996, 225.)

Ihmisellä on Heinosen mukaan valtaa käyttää vapauttaan vain tiettyjen ehtojen täytyessä. Yksilön on esimerkiksi ensin luotava tarpeita mielipiteen ilmaisuun ja nähtävä mielipiteensä ilmaiseminen mahdolliseksi. Yksilöllisten ehtojen täyttymisen lisäksi vaaditaan vielä, ettei mikään estä yksilöä ilmaisemasta mielipidettään tiedotusvälineessä. Tästä ehdosta huomataan, miten keskeinen rooli journalistien ammattikunnalla on kansalaisen sananvapauden kannalta. Koska perin harva kansalainen voi perustaa oman tiedotusvälineen sananvapauttaan edistämään, on sananvapauttaan käyttämään pyrkivä kansalainen olennaisesti riippuvainen siitä, miten journalismin ammattilaiset suhtautuvat hänen pyrkimyksiinsä. (Heinonen 1996, 225-226.)

Nykyinen media kuitenkin on ”sekoittunut” (mixed) kahdesta syystä. Ensinnäkin median osallistujat käyttävät monenlaisia teknologioita luodakseen mediasisältöä, esimerkiksi lehtiä, blogeja, verkkosivuja, sosiaalista mediaa ja niin edelleen. Toisekseen median sekoittumista on aiheuttanut median demokratisoituminen. Nykyään voidaan pitää tosiasiana että kansalaisilla on mahdollisuus käyttää julkaisuvälineitä. Tämän seurauksena median tekemiseen osallistuvien määrä on kasvanut dramaattisesti ja laajentunut myös ammattijournalistien ulkopuolelle. (Ward 2009, 17.)

Myös Heinonen itse kyseenalaistaa jo tämän vuonna 1996 kirjoittamansa artikkelin lopussa toimittajien ammattikunnan aseman ratkaisevana portinvartijana kansalaisten pyrkiessä käyttämään sananvapauttaan. Uuden viestintäteknologian myötä on hänen mukaansa jo tuolloin ollut avautumassa visio, jossa kansalaiset halutessaan voivat sivuuttaa toimittajat saattaessaan mielipiteitään toistensa ulottuville. Hänen mukaansa tässä on avainasemassa nimenomaan verkkojulkisuus ja

kansalaisten mahdollisuus perustaa esimerkiksi erilaisia keskusteluryhmiä verkkoon. (Heinonen 1996, 239.)

Julkiselle keskustelulle ja siten sananvapaudelle ovat siis merkittäviä käsitykset ja teoriat julkisesta tilasta. Ilman jonkinlaista julkista areenaa ja yleisöä ei ole olemassa julkista keskustelua ja siten sananvapaudella - jos sitä ylipäänsä ilman edellä mainittuja tekijöitä voi olla olemassa - ei ole juurikaan merkitystä. Esimerkiksi käsitys journalistista sananvapauden edustajina perustuu juuri tähän: jos kukaan ei kuule, mitä sanottavaa yksilöllä on, ei voida katsoa että sananvapaudella tai sen toteutumisella olisi myöskään yhteiskunnallista (tai juuri muutakaan) merkitystä.

Sananvapautta voidaankin siis lähestyä myös julkisuuden ja julkisten tilojen teorioiden kautta. Nämä teoriat linkittyvät omaan työhöni mielenkiintoisella tavalla siksi, että internet ja sen keskustelupalstat ovat luoneet uudentyyppisiä julkisia tiloja ja julkisuuksia. Julkisuuteen ja julkisiin tiloihin liittyvät erittäin läheisesti myös teoriat ja käsitykset julkisesta keskustelusta, sen mahdollistajista ja yleensä sen merkityksestä. Eurooppalaisessa keskustelussa on yleisesti saanut jalansijaa ennen kaikkea Jurgen Habermasin julkisuuskäsityksestä ammentava keskusteleavan demokratian idea. Tässä Habermasin käsityksessä kaikkien, joita asia koskee, tulisi osallistua tasavertaisesti keskusteluun. (Neuvonen 2012, 53-60.)

Habermasin mukaan 1700-luvulla syntyi julkisuuden liberaalimalli, kun ruhtinaiden valtaa rajoitettiin ja ensimmäisissä moderneissa valtiosäännöissä taattiin yhteiskunta yksityisen autonomian sfäärinä ja toisaalta rajoitettiin julkisen vallan tehtäviä muutamiin. Samalla tämä takasi näiden välisen alueen, jossa yleisöksi kerääntyneet yksityiset kansalaiset välittivät porvarillisen yhteiskunnan tarpeita valtioon nähden, muuttaakseen (ihanteellisessa tapauksessa) poliittisen auktoriteetin julkisuuden välityksellä ”rationaaliseksi”. Tämä malli on vielä nykyäänkin opettavainen, kun ottaa huomioon sen normatiivisen vaatimuksen, että julkisuuden tulee olla avoin kaikille. (Habermas 1964, 167-168.)

Habermas on kuitenkin sitä mieltä, että julkisuuden liberaalimallia ei voida enää soveltaa teollisesti kehittyneen ja sosiaalivaltiollisesti muotoutuneen massademokratian muuttuneisiin olosuhteisiin. Kun lehdistö ja propaganda aikanaan levisivät, yleisö laajeni porvariston rajojen ulkopuolelle. Tällöin siihen asti vain yksityiseen sfääriin rajoittuneet konfliktit tunkeutuivat julkisuuteen. Julkisuus muuttui intressien väliseksi kilpailuksi, joka omaksui osin väkivaltaisen konfliktin muotoja.

Poliittisessa julkisuudessa toimivat nyt valtion kanssa tekemisissä olevat yhteiskunnalliset organisaatiot, toimivatpa ne sitten puolueiden välityksellä tai suoraan yhteydessä julkiseen hallintoon. Julkinen ja yksityinen alue kietoutuvat yhä enemmän toisiinsa. (Habermas 1964, 169.)

Sosiaalivaltion poliittista julkisuutta leimaa Habermasin mukaan nykyään erikoinen kriittisten funktioiden heikkeneminen. Aikoinaan julkisuuden tarkoituksena oli alistaa ihmisiä tai asioita julkiselle järjenkäytölle ja poliittiset päätökset julkisen mielipiteen edessä tarkistettavaksi. Nykyisin se palvelee usein ainoastaan eturyhmien salailupolitiikkaa antaen ihmisille tai asioille vaikutusvaltaa ja nostaa niiden suosiota ei-julkisessa mielipideilmastossa. Vastakohtana tälle suuntaukselle, joka merkitsee julkisuuden heikkenemistä, ovat kuitenkin sosiaalivaltion kansalaisten laajenevat perusoikeudet. Vaatimus julkisuudesta laajenee valtiollisista elimistä kaikkiin valtion kanssa tekemisissä oleviin organisaatioihin. (Habermas 1964, 170.)

Viime vuosina median keskittyminen ja jatkuva kaupallistuminen on ollut yksi keskeisiä teemoja, kun on keskusteltu tai tutkittu journalistisen vapauden tilaa ja julkisen keskustelun tilannetta. Huolta herättää esimerkiksi se, miten objektiivisesti ja monipuolisesti media käsittelee erilaisia aiheita, jos omistaminen on kovin keskittynyttä. Tämä saattaa kaventaa toimittajien sananvapautta itsesääntelyn kautta, kun omistajan näkökulmasta haitallisia tai ikäviä juttuja ei edes tahdota kirjoittaa. Lisäksi uutisten tuotanto on nykyään nopeaa ja kilpailu toimijoiden välillä kovaa - kun toimittajien tehtävänä on tuottaa mahdollisimman paljon juttuja ja saavuttaa mahdollisimmaan paljon klikkauksia verkossa, eivät tekstit ehkä voi säilyä kovin syväluotaavina eikä kaikkia asioita ehditä - tai edes tahdota - tarkistaa.

Veikko Pietilän mukaan edellä mainittu Habermasin ajatus julkisuudesta yhteiskunnan rakenteellisena tilana, johon kansalaiset ihanne tilanteessa astuvat tasa-arvoisina keskustelemaan yhteisistä asioistaan ja missä näistä asioista voi kehittyä julkinen mielipide, tarjoaa teoreettista pohjaa keskustelulle siitä, millaisia seurauksia kasvavasta kaupallistumisesta on julkiselle keskustelulle. Habermas itse epäilee, että nykypäivän viestimet eivät pidä yllä tällaista julkisuutta vaan tarjoutuvat nykyään yhä halukkaammin manipulatiivisen näytösjulkisuuden areenaksi. (Pietilä 1999, 202.)

Kun tästä näkökulmasta mietitään julkista keskustelua nykypäivänä niin internet saattaisi tulevaisuudessa toimia tilana, jonne kansalaiset voivat tasa-arvoisina kokoontua keskustelemaan yhteisistä

asioista ja muodostamaan julkisia mielipiteitä. Tämä ei kuitenkaan ole itsestään selvä tulevaisuuden suuntaus, sillä jo nyt on nähty, että internetissä ihmiset usein kokoontuvat keskustelemaan muiden samanmielisten kanssa, keskustelijat blokkiutuvat eikä mitään julkista mielipidettä pääse syntymään. Tällä hetkellä internet ei myöskään ainakaan vielä ole tila, jonne kaikilla olisi (etenkään maailman mittakaavassa) tasapuolinen pääsy.

Lisäksi internet ei suinkaan ole mikään kaupallisuudesta täysin vapaa areena ja sielläkin muun muassa lehtien esiin nostamat aiheet ovat usein niitä, joista keskustellaan. Tätä kautta lehdistöllä ja muulla medially on siis edelleen voimakas valta määrittää keskustelua jo sen kautta, mitkä asiat nostetaan esiin ja mitä näistä asioista julkisuuteen kerrotaan. Täten lehdistön ja mediatalojen kaupallistuminen vaikuttaa väistämättä myös internetissä yksittäisten kansalaisten välillä käytävään keskusteluun - ja täten median keskittyminen ja kaupallistuminen voidaan edelleen nähdä ongelmana.

Julkisuusteoriaa, median kaupallistumista ja ylipäänsä julkista tilaa voidaan lähestyä myös massan ja julkison näkökulmasta. Tätä kautta voidaan hakea vielä yhdenlaista kulmaa siihen, millaisia edellytyksiä julkisella tilalla ja keskustelulla on toimia erilaisissa tilanteissa.

James W. Wright käsittelee artikkelissaan *Massayhteiskunta* julkison ja massan eroa seuraavasti: Julkisossa käytännössä yhtä monet ihmiset ilmaisevat mielipiteitään kuin vastaanottavat niitä ja julkinen viestintä on järjestetty niin, että kuhunkin julkison piirissä esitettyyn mielipiteeseen voidaan ottaa kantaa välittömästi ja tehokkaasti. Tällaisessa keskustelussa muovautunut mielipide löytää Wrightin mukaan vaivattomasti tiensä tehokkaaseen toimintaan jopa - jos välttämätöntä - vastoin vallitsevaa järjestelmää, eivätkä esivallan laitokset tuppaudu julkison piiriin. Massassa Wrightin mukaan puolestaan paljon harvemmat ihmiset julkaisevat mielipiteitänsä kuin ottavat niitä vastaan, sillä julkisoiden yhteisö on purkautunut abstraktiksi kokoelmaksi yksilöitä, jotka ottavat vastaan vaikutteita viestimistä. Vallitseva viestintä on järjestetty niin, että yksilön on vaikea ottaa kantaa välittömästi tai tehoavalla tavalla. Mielipiteen toteuttamista toiminnassa lisäksi kaitsee esivalta, joka järjestee ja valvoo tällaisen toiminnan kanavia. Massa ei ole itsenäinen suhteessa laitoksiin. (Wright 1956, 139.)

Wrightin mukaan olemme lähes mistä tahansa julkisoon suuntautuvasta näkökulmasta käsin kulke-
neet aimo taipaleen kohti massayhteiskuntaa. Liikesuunta on laajalle hajautuneista pikkuvoimista

kohti keskittyneitä voimia ja valtakeskusten pyrkimyksiä saada käsiinsä valtamonopoli. Lähi-asukkaat palveleva pikkukauppa korvaantuu maanlaajuisella kauppaketjulla ja massamainonta syrjäyttää kauppiaan ja asiakkaan henkilökohtaisen mielipidevaikutuksen. Wrightin mukaan kehittyvä käsitys julkisesta mielipiteestä pitää sitä pelkästään reaktiona - ei voida sanoa 'vastauksena' - viestinten sisältöön. Tältä kannalta kansalaiset ovat vain koostuma massaviestimille passiivisesti alttiina olevia yksilöitä. (Wright 1956, 141.)

Internet saattaa kuljettaa tätä polkua jossain määrin erilaiseen suuntaan, sillä siellä keskustelu nimenomaan hajaantuu pienempiin ryhmiin ja osiin. Toisaalta internetinkään kautta kannan ottaminen niin, että sillä olisi välitöntä vaikutusta tai tehoa, on usein hyvin haastaavaa. Lisäksi, kuten jo todettua, yhteen keskusteluun osallistuu usein vain paljon samanmielisiä henkilöitä, jolloin todellista julkista keskustelua ja asioiden haastamista ei ehkä samalla tavalla tapahdu.

Careyn mukaan julkisuusteorian lähtökohta on julkiso eli ryhmä, joka kokoontuu puimaan uutisia. Tällaista julkisoa pidettiin kriittisenä ja järkeään käyttävänä: kriittisenä siinä totunnaudessa mielessä, että mitään julkisuudessa esitettyä ei pidetty itsestään selvänä vaan kaikelle vaadittiin perusteluja ja todisteita, ja järkeään käyttävänä taaskin siinä totunnaudessa mielessä, että kukin puhuja oli velvollinen perustelemaan uskonsa tähän tai tuohon kantaan. (Carey 1987, 184.) Nämä ehdot eivät ehkä useinkaan internetin keskustelupalstoilla toteudu, joten se voiko internet toimia Habermasin ja Careyn tarkoittamana julkisena tilana ja julkison areenana jää tulevaisuudessa vielä nähtäväksi. Tällä hetkellä suunta ei ainakaan yksiselitteisesti ole kovin lupaava.

Kuten jo aiemmin totesin, mielestäni toimittajilla ja medialla on edelleen varsin merkittävä rooli siinä, millaisista asioista verkossa julkisesti keskustellaan. Jossain määrin mediat varmasti myös ohjaavat sitä, mitä ihmiset mistäkin asiasta tietävät. Tämä on omassakin tutkimuksessani oleellista, sillä lähtökohtaisesti valitsemiani keskusteluja käydään lehtien tarjoamilla verkkoalustoilla ja ne perustuvat lehtien julkaisemiin juttuihin. Nämä toimittajien kirjoittamat tekstit väistämättä tarjoavat kaikupohjaa ihmisten keskusteluille ja keskustelijat kommentoivat juttuja ja vertailevat omia käsityksiään asiasta niihin.

Carey lähestyy nykyjournalismin tilaa myös näkökulmasta, jossa olemme perineet yksisuuntaisen asiantuntijajournalismin, objektiivisen totuusjournalismin, joka informoi ja seuraa julkisesti asioita. Tämä journalismi on Careyn mukaan kuin tiedettä: se olettaa, että toimittajan ja asiantuntijan on

informoitava ja kasvatettava yleisöä. Toimittajan ja asiantuntijan menetelmät takaavat - kumpikin omalla tavallaan - totuuden ja pyhittävät journalistisen käytännön. Journalismin merkitys ei kuitenkaan ole Careyn mukaan siinä, että se levittää uutisia ja informaatiota, vaan siinä, että se on yksi niitä perusvälineitä, jotka taltioivat ja säilyttävät kulttuuria. Toiseksi journalismia tulisi hänen mukaansa mieltää enemmän keskustelumallin kuin informaatiomallin pohjalta. Journalismi ei pysty kertomaan totuutta, koska kukaan ei pysty siihen. Journalismi pystyy enintään ohjaamaan kulttuurimme keskustelua sekä ulkopuolelta että siinä mukana ollen. (Carey 1987, 191-192.)

Tästä näkökulmasta ei toisaalta olisi aivan niin merkityksellistä kertovatko esimerkiksi lehdet totuuden sellaisenaan, koska tämä ei käytännössä olisi edes mahdollista. Tärkeää olisi sen sijaan nimenomaan nostaa esiin keskustelun aiheita ja osallistua keskusteluun. Kuitenkin myös tästä näkökulmasta käsin julkisten tilojen kaupallistuminen voi olla haitallista, sillä se kaventaa keskustelun aiheita ja näkökulmia niihin.

Mediayhtiöt ovat siis nykyään yhä suurempia ja keskittyneempiä yrityksiä, joiden toimintaa sanelevat taloudelliset ja kaupalliset intressit. Tämä vaikuttaa väistämättä jossain määrin myös journalistien mahdollisuuksiin käyttää sananvapauttaan. Internet on myös lisännyt toimittajien kiirettä, kun juttuja täytyy saada ulos nopealla tahdilla ja tärkeää on saada ihmiset yhä laajemmasta tarjonnasta klikkaamaan auki juuri oma juttu. Tämäkin vaikuttaa välillisesti siihen, mistä kirjoitetaan, miten kirjoitetaan ja miten syvällisesti aiheisiin voidaan tutustua. Jos lehtien juttujen aiheet ja näkökulmat kapenevat merkittävästi, niin sillä on varmasti vaikutuksia myös julkiseen keskusteluun. Toisaalta ihmiset toki nykyään kaivavat enemmän tietoa asioista myös muista lähteistä, ja toimittajien kirjoittamiin juttuihin suhtaudutaan välillä erittäinkin kriittisesti.

Sananvapautta voidaan tarkastella myös monipuolisen julkisen keskustelun toteutumisen näkökulmasta. Demokraattisissa yhteiskunnissa tiedotusvälineiden ja uutisjournalismin toiminnassa yleensä toteutuu John Stuart Millin edustama liberaali sananvapauskäsitys, jonka mukaan julkisen keskustelun avulla vahditaan vallanpitäjiä ja tuotetaan mahdollisista epäkohdista avointa tietoa laajalle yleisölle. Tähän perustuu ajatus mediasta vallan vahtikoirana tai neljäntenä valtiomahtina. (Pöyhtäri ja Kantola 2013, 71.)

Kun asiaa tarkastellaan tällä tavalla, niin yksi merkittävä yhteiskunnallisesti sananvapauteen vaikuttava tekijä on myös tiedotusvälineiden omistuksen sääntely. Jos esimerkiksi kaikki tiedotusvälineet

ovat valtion hallussa, niin on selvää että vallitsevaa valtaa kritisoivien äänten on vaikeampaa päästä julkisuuteen. Tai vähintäänkin tiedonvälityksen tasa-arvoisuuteen on tällaisessa tilanteessa äärimmäisen vaikea luottaa. Nykyään länsimaissa yhä suurempi osa tiedonvälityksestä on kaupallisten toimijoiden käsissä. Tämäkään ei kuitenkaan automaattisesti tee tiedonvälityksestä pelkästään ”parempaa”.

Nykyään journalismi elääkin jatkuvassa kahden hyvin erilaisen vaatimuksen ristiriidassa: toisaalta medialta odotetaan puolueettomuutta ja neutraalisuutta, mutta toisaalta vaatimuksena on vallan tarkastelu nimenomaan kriittisestä näkökulmasta käsin. (Kunelius 2013, 30.)

Juhani Kortteinen toteaa jo vuonna 1996 kirjoittamassaan artikkelissa *Sananvapaus ihmisoikeutena*, että tiedonvälitykseen liittyvä yritystoiminta on kylmän sodan jälkeen edelleen keskittynyt, vaikka tätä on yritetty jarruttaa. Sananvapauden käyttäjistä on tullut merkittäviä ylikansallisia taloudellisen vallan käyttäjiä. Kun tiedotusvälineitä kutsutaan neljänneksi valtiomahdiksi, ei ehkä tehdä oikeutta niiden todellisille vallankäyttömahdollisuuksille. Viestintälainsäädäntöä kehitettäessä ei Kortteisen mukaan tulisi unohtaa tiedotusvälineiden omistuksen laajan kirjon tärkeyttä moniarvoisen demokratian kehitykselle. Viestinnän omistuksen keskittymisen kautta syntyneet monialaiset media-imperiumit muodostavat selvän uhan moniarvoiselle demokratialle. (Kortteinen 1996, 82-84.)

Nordenstreng pohtiikin samana vuonna kirjoittamassaan artikkelissa sitä, että ydinkysymyksenä säilyy yhä edelleen usein se, mikä on mediavallan suhde kansanvaltaan. Sananvapauden lähtökohdista median ja journalismin tehtävänä on palvella kansaa eikä vallanpitäjiä, ei poliittisia sen enempää kuin taloudellisiakaan. Ei ole demokratian kannalta terveellistä, että media siirtyy politiikan leiristä talouden leiriin ja pysyy yhteiskunnan eliittien välikappaleena kansan jatkaessa oppimaansa kuluttajan ja sivustakatsojan vaellusta. (Nordenstreng 1996, 285.)

3. Internet ja sananvapaus

Sananvapauslain säännökset ovat välineneutraaleja: ne soveltuvat saman sisältöisinä kaikkiin joukkoviestinnän muotoihin viestien tallennus-, julkaisu- ja jakelutekniikasta riippumatta. Kun sananvapauslakia sovelletaan internetiin, tulee pyrkiä tunnistamaan siellä tapahtuvan viestinnän erityispiirteet. Viestintä saattaa rinnastua esimerkiksi baarikeskusteluun, torikahvilassa jutusteluun, puheen pitämiseen tai esimerkiksi sanomalehden yleisönosastokirjoitukseen. Kaikkea internetissä tapahtuvaa viestintää ei voida rinnastaa pelkästään perinteisiin joukkoviestinnän muotoihin. (Innanen ja Saarimäki 2009, 295.) Kuten jo työni alussa mainitsin, tämä tuntuu usein aiheuttavan ongelmia. Ihmisten tuntuu välillä olevan hyvin vaikea määritellä, millaiseen tilanteeseen internetissä tapahtuva viestintä kulloinkin voidaan rinnastaa.

Verkossa julkaistut viestit ovat joka tapauksessa sananvapauslaissa tarkoitettuja verkkoviestejä, ja niihin sovelletaan muun muassa säännöksiä verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttamisesta ja verkkoviestin jakelun keskeyttämisestä. Rikoslain yleisten oppien mukaan määräytyy myös portaalin tai keskustelupalstan ylläpitäjien vastuu siellä julkaistujen viestien sisällöstä. Palstan ylläpitäjän rikosoikeudellinen vastuu voi tulla arvioitavaksi, jos tämä esimerkiksi sallii palstan muodostua rikollisten viestien julkaisukanavaksi. Tämän vuoksi myös portaalien, keskustelupalstojen ja kotisivujen ylläpitäjien tulee seurata ainakin jollakin tasolla sivustollaan käytävää viestintää. (Innanen ja Saarimäki 2009, 312.)

Eräs keino valvoa internetissä tapahtuvaa viestintää on moderointi. Moderoinnilla tarkoitetaan yleisesti sitä, että viestinnän mahdollistava taho poistaa viestit, jotka ovat lain tai sopimusehtojen vastaisia. Moderointi voi tapahtua ennen viestin julkaisemista tai viestin julkaisemisen jälkeen. Verkkojulkaisun vastaavalla toimittajalla on vastuu julkaistun viestin sisällöstä. Tämän vuoksi Suomessa verkkojulkaisuissa usein käytetään enakkomoderointia eli sisällöltään rikolliset ja sopimuksen vastaiset viestit poistetaan ennen niiden julkaisemista. Esimerkiksi sanomalehtien yhteydessä olevat keskustelupalstat ovat tyypillisesti enakkomoderoituja. (Innanen ja Saarimäki 2000, 327.)

3.1. Internetin globaali luonne - kenen lakeja noudatetaan?

Internetin globaali luonne hankaloittaa rikosten paikallistamista. Toiset pitävät verkkoa omana virtuaalisena tilanaan, joka on kaikkien oikeusjärjestysten yläpuolella ja johon mikään valtiollinen rikosoikeudellinen kontrolli ei ylety. Tällaisesta näkökulmasta käsin internet rinnastuu lähinnä valtioiden suvereenisuudesta vapaisiin alueisiin kuten aavaan mereen, Antarktikseen tai avaruuteen.

Tällaisessa ajattelumallissa yksittäisten valtioiden oikeussäännösten soveltamisala olisi laajennettavissa koko internetiä koskevaksi ainostaan kansainvälisoikeudellisten sopimusten avulla. Tällaisia sopimuksia ei ainakaan vielä ole juuri luotu. Niin kauan kuin kansainvälisiä sopimuksia internetirikosten selvittelyssä ei ole olemassa, valtiot ovat omien rangaistussäädöstensä alueellista ulottuvuutta koskevien sääntöjen varassa. (Pöyhtäri et al. 2013, 69-70). Tilanne jossa toimitaan ainakin osittain globaalissa ympäristössä, mutta kuitenkin kansallisen lainsäädännön alla, on väistämättä joiltakin osin sekava ja hämmentävä.

Vaikka globaaleja sopimuksia ei vielä ole, internetin globaalia luonnetta ei silti voi täysin sivuuttaa. Internet on kansainvälinen, joten minkään maan lainsäädäntö ei voi yltää sen jokaiseen kolkkaan. Internet on alkujaan myös nimenomaan amerikkalainen keksintö ja Yhdysvalloissa sananvapaus on usein eurooppalaisesta näkökulmasta katsoen käytännössä lähes rajoittamaton. Yhdysvallat on rajoittamattoman ilmaisunvapauden puolestapuhuja ja valvoja, ja tällä on väistämättä vaikutuksia myös internetiin. Myös ihmisten arvomaailma ja lainsäädäntö ovat toisinaan ristiriidassa keskenään tai internet-maailman käsitysten ja menettelytapojen kanssa. (Mäkinen 2006, 9.)

Mutta miten sitten suhtaudutaan esimerkiksi internetissä nimettömästi levitettävään lapsipornoon, jos siihen puuttumisen voidaan katsoa rikkovan yksilöiden ilmaisunvapautta? Nopea kehitys saa aikaan sen, että lainsäädäntö ei missään ehdi reagoida tekniikan kehitykseen. Koska internetiä tämän lisäksi hallinnoidaan kansainvälisesti, on sääntely erilaista kuin kansallisella tasolla. (Mäkinen 2006, 45-50.) Muun muassa nämä seikat vaikeuttavat sananvapauden sääntelyä ja määrittelyä internetissä, ja ne on hyvä pitää mielessä kun puhutaan internetin sananvapauskäytännöistä.

Olli Mäkisen mukaan verkonkäyttäjien olisikin syytä ajatella, että koska internet tarjoaa suunnattoman määrän mahdollisuuksia ja vapautta, kaikkeen tähän liittyy myös vastuuta. Aikaisemmin

kaikki julkaisutoiminta oli Suomessakin suhteellisen tiukasti säädeltyä: jokaisella julkaisulla oli vastaava toimittaja tai vastuuhenkilö, jonka oli oikeudessa ”seisottava sanojen takana”, oli kyse sitten kunnianloukkauksesta tai jumalanpilkasta. (Mäkinen 2006, 112-113.)

Kuten edellisessä kappaleessa kävi ilmi, sananavapauslaki antaa Suomessa laajan mahdollisuuden julkaisemiseen ja oman mielipiteen esille tuontiin. Toisaalta se suojaa myös yksityisiä kansalaisia herjauksilta ja heitä loukkaavilta julkaisuilta. Informaatioyhteiskunnassa yksilön vastuu omista tekemisistään korostuu siksikin, että vaadimme koko ajan enemmän henkilökohtaista vapautta. (Mäkinen 2006, 112-113.) Mäkinen mielestä onkin nurinkurista, että vapaus ja vastuu koetaan nykyään usein toisensa poissulkeviksi asioiksi. Länsimaisessa yhteiskunnassa vapaus tuntuu yhä useammin merkitsevän vastuusta luopumista, ei suinkaan sen lisääntymistä. (Mäkinen 2006, 206.)

Internetin myötä vapaus on entistestäänkin lisääntynyt, vaikkakin osin vain näennäisesti. Kuka tahansa meistä voi julkaista mitä tahansa ja saada julkaisulleen laajan levikin ja ainakin teoriassa äärettömän yleisön. Ennen julkaisun sisällöstä vastasi yleensä aina vastaava päätoimittaja tai vastaava toimittaja, jotka olivat eräänlaisia portinvartijoita. Nyt jokainen verkossa julkaiseva on itse vastuussa omasta toiminnastaan. Vapaus on näennäisesti lisääntynyt samoin kuin oikeastaan vastuukin - halusimme tai emme - koska nyt vastuutakaan ei voi enää vierittää vastaavalle toimittajalle. (Mäkinen 2006, 112-113.)

Esimerkiksi www-sivun tekijä on aina itse vastuussa sivunsa sisällöstä. Verkossa olevat sivut ovat kaikkien nähtävissä ja herjaavan tai loukkaavan aineiston laittaminen omille verkkosivuille on kiellettyä ja siitä voi joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen. Kunnianloukka ei kuitenkaan koske julkisessa toiminnassa olevan henkilön työn arvostelua. Silloin kun kyseessä ovat poliitikot, tieteen-tekijät ja elinkeinoelämän toimijat, heidän tekemisiään ja tekemättä jättämisiiään voi arvostella ilman, että syyllistyy kunnianloukkaukseen. Tietenkin sillä edellytyksellä, että kritiikki on asiallista eikä mene yli hyväksyttävyyden rajojen. (Mäkinen 2006, 112-113.)

3.2. Internet mediana, julkisena tilana ja poliittisen toiminnan alustana

Internet on joiltain osin ideaalinen (uusi) alusta aidolle vuorovaikutteiselle pohdinnalle, jota useat tutkijat Habermasin teorioiden pohjalta pitävät demokratian oleellisena lähtökohtana. Esimerkiksi

Coleman ja Goetzen mukaan internet mahdollistaa ”laajojen monelta-monelta keskusteluiden hallinnan ja vuorovaikutteisen pohdinnan”. (Cammaerts 2009, 556.)

Internet eroaa, sekä kommunikaatiovälineenä että mediana perinteisestä teknologiasta. Radio ja televisio ovat edustaneet yhdensuuntaista kommunikaatiota. Internet taas on verkostomuotonsa ansiosta monensuuntainen (monelta-monelle) ja interaktiivinen viestinnän muoto. Internetissä jokainen sen käyttäjä voi kommunikoida kenen tai keiden kanssa tahansa. (Mäkinen 2006, 146.)

Internetissä moni voi kommunikoida samanaikaisesti monen muun kanssa, kun taas perinteisessä puhelinliikenteessä yksi ihminen kommunikoi yhden toisen kanssa. Demokraattisemmaksi internetin tekee vielä se, että toiminta ei ole säädeltyä: hallitukset ja operaattorit eivät liiemmästi puutu siihen, kuka kommunikoi kenen kanssa. Kommunikaatio on suoraa toisin kuin radiossa ja televisiossa, joissa se tulee tulkittuna ja välitettynä. (Mäkinen 2006, 146.)

Henkilöiden välisen viestinnän ja yksisuuntaisen joukkoviestinnän rinnalle on internetin myötä noussut uusi kommunikaation muoto, jota sosiologi Manuel Castells on kutsunut henkilökohtaiseksi joukkoviestinnäksi (mass self-communication). Castellsin mukaan tämä uusi kommunikaation muoto on joukkoviestintää, koska se voi saavuttaa laajoja yleisöjä, mutta se on samalla vahvasti yksilölähtöistä viestintää, koska niin viestien tuotanto kuin vastaanottajien määrittelykin on yksilöistä lähtöisin. Siten yksittäisten käyttäjien rooli vuorovaikutuksessa, sisällöntuotannossa ja -jakelussa on käynyt yhä merkittävämmäksi. (Laaksonen et al. 2013, 9-10.)

Internet näyttelee yhä kasvavaa roolia tämän hetkisissä sananvapautta koskevissa väittelyissä. Internet paljastaa erilaisia sananvapauden konsepteja eripuolilla maailmaa, kun nettikansalaiset (netizens) yhdessä paikassa pääsevät käsiksi sisältöihin ja voivat ladata sisältöjä toiseen paikkaan. Internet myös mahdollistaa sen, että mahdollisesti vastarintaiset ja radikaalit mielipiteet ja diskurssit voivat ohittaa valtioiden valvonnan maissa, joissa hallitus tai hallitsija estää niiden esittämisen julkisesti. Toisaalta internet myös samalla tavalla mahdollistaa anti-demokraattiset puhetavat sekä vihapuheen ja syrjivän tai loukkaavan puheen. (Cammaerts 2009, 560-561.)

Toisaalta internetin vaikutusta sananvapauteen ja demokratian toteutumiseen usein liioitellaan ja ihannoidaan liikaakin. Verkkoyhteisöjen ja keskustelujen hyödyllisyyttä on usein perusteltu kolmella argumentilla. Ensinnäkin poliittisiin online-keskusteluihin osallistuvat ihmiset kokevat hyöty-

vänsä osallistumisesta. Toiseksi online-keskustelut voivat toimia vastarinnan paikkoina ja siten kansalaisvaikuttamisen sekä demokratian välineenä erityisesti epädemokraattisissa yhteiskunnissa. Kolmanneksi poliittisten päättäjien tai valtion viranomaisten organisoidut online-keskustelut voivat aktivoida kansalaisia poliittisessa päätöksenteossa ja vahvistaa vallitsevan poliittisen koneiston asemaa demokraattisena instituutiona. Esteetön pääsy internetiin halutaankin turvata ihmisille kuuluvana oikeutena eri puolilla maailmaa ja on jopa keskusteltu, voisiko pääsy internetiin olla peräti ihmisoikeus. (Pöyhtäri et al. 2013, 44-46.)

Useissa tutkimuksissa on kuitenkin huomattu internetin osallistamisen epätasapaino: ne jotka osallistuvat offline-maailmassa osallistuvat myös online-maailmassa. Toisin sanoen siis internetissä politiikasta ja siihen liittyvistä ilmiöistä keskustelevat usein pitkälti samat henkilöt kuin muissakin kanavissa. Internet-keskustelua hallitsevat yleensä siis sekä määrällisesti että laadullisesti samat henkilöt, jotka ovat vaikutusvaltaisia ja halukkaita osallistumaan myös muuten ja muissa kanavissa. (Cammaerts 2009, 557.) Vaikka keskustelijat siis kokisivat hyötyvänsä verkossa käymistään keskusteluista itse, voidaan kysyä lisäävätkö nämä keskustelut kuitenkaan demokratiaan osallistumista tai sananvapautta, jos samat ihmiset joka tapauksessa kävisivät keskenään keskusteluja verkon ulkopuolella?

Toinen huomion arvoinen seikka on se, että ainakin toistaiseksi kaikkien pääsy digitaalisen median pariin on edelleen, paitsi globaalisti myös länsimaissa, ongelmallinen ajatus. (Cammaerts 2009, 557.) Lisäksi sekin on tosiasia, että vaikka mahdollisuus internetiin pääsyyn olisikin, kaikki eivät tahdo tätä mahdollisuutta käyttää. Näin ainakin toistaiseksi se, että pääsy internetiin nähtäisiin globaalina ihmisoikeutena - tai että tätä ihmisoikeutta ainakaan pystyttäisiin globaalisti valvomaan - vaikuttaa vähintäänkin utopistiselta ajatukselta.

Verkkokeskusteluja ja helposti saatavilla olevaa tietoa on kuitenkin kiistämättä mahdollista hyödyntää rakentavasti asioiden eri puolien esiin nostamiseen ja kaikenlaisten väärrien luulojen hälventämiseen. Tässä mielessä internet voi auttaa perinteisen sananvapauden ideaalien toteutumista: antamalla kaikenlaisten näkemysten osallistua keskusteluun ja kohdata toisensa edistetään totuutta ja demokratiaa. Toisaalta pitää huomioda, että vaikka verkko tarjoaa laajat, helpot ja usein ilmaiset mahdollisuudet uusien yhteisöjen muodostamiseen ja kansalaisaktivismiin, suurin osa verkon käyttäjistä käyttää nettiä lähinnä viihtymiseen ja muiden tuottaman sisällön kuluttamiseen. (Pöyhtäri et al. 2013, 44-46.)

Mari Maasilta käsittelee tutkimuksessaan *Maahanmuutto, Media ja Eduskuntavaalit* erilaisten medioiden suhdetta maahanmuuttokeskusteluun. Maasilta nostaa esiin sen, että 2000-luvun alussa perinteinen media ei juuri päästänyt maahanmuuttovastaisia tai rasistisia ryhmiä esittelemään näkemyksiään suomalaisessa valtajulkisuudessa. Tämä on voinut synnyttää suurelle yleisölle käsityksen siitä, että tällaisia ryhmiä ja mielipiteitä ei Suomessa juuri olisikaan. Koska maahanmuuttoon kriittisesti suhtautuvilla tahoilla ei ollut pääsyä valtajulkisuuteen, nämä ryhmät etsivät vertaistensa seuraa lähinnä internetin välityksellä. Yhtenä syynä siihen, että nykyiset maahanmuuttokriitikot ja sitä kautta maahanmuutosta käyty keskustelu ovat aktivoituneet nimenomaan internetissä on se, että näiden henkilöiden näkökulmasta perinteinen uutismedia ei päästänyt heitä ääneen vaan vaikenut maahanmuuton ongelmista eikä sallinut aiheesta käytävää keskustelua. (Maasilta 2012, 15.)

Maasillan tutkimus osoittaa, että internetin kautta julkiseen keskusteluun ja jopa politiikan agendalle voidaan onnistua nostamaan näkökulmia ja teemoja, joista perinteinen media on kieltäytynyt syystä tai toisesta käymään keskustelua. Näin ollen internet tosiaankin voi lisätä demokratiaa ja auttaa ihmisiä saamaan poliittiselle agendalle asioita, jotka muuten jäisivät kokonaan poliittisen ja julkisen keskustelun ulkopuolelle.

Samalla kun internet laajentaa vapaan sanan mahdollisuuksia, se voi kuitenkin myös kaventaa käyttäjiensä näkökulmia. Internet ja viime aikoina etenkin sosiaalinen media pirstaloivat aiemmin lähes täysin yhteistä julkisuutta yhä pienemmiksi osajulkisuuksiksi. Internet välineenä rakentuu valikoinnille, sillä uutiset ja puheenaiheet on löydettävä itse. Näin ihmiset hakeutuvat sellaisten aiheiden pariin, jotka heitä jo valmiiksi kiinnostavat, esimerkiksi tiettyä aihepiiriä koskeville keskustelufoorumeille. (Pöyhtäri et al. 2013, 44-46.)

Vaikka siis interaktiivisuus liittyy kiinteästi internetin kommunikaatiovälineluonteeseen, ja se nähdään yleisesti aina positiivisena ilmiönä, on internetissä helppo myös fakkiutua. Normaalisissa kanssakäymisissä joudumme olemaan tekemisissä kaikenlaisten ihmisten kanssa, myös niiden, joiden mielipiteistä tai persoonista emme erityisesti välitä. Internetissä on helppo valita samanmieliset. Siksi nettitodellisuuden lumemaailmasta voi olla vaikea palata raakaan reaalityodellisuuteen, jossa kaikki eivät olekaan samaa mieltä. (Mäkinen 2006, 67.) Verkkokeskustelijoiden on usein havaittu muodostavan eräänlaisia samanmielisten kerhoja. Sitäkin voi olla hyvä pohtia ovatko verkon

keskustelut siinä mielessä vinoutuneita, että niihin osallistuvilla on muita negatiivisempia tai vahvempia mielipiteitä asioista. (Hakala ja Vesa 2013, 224.)

Tämä saattaa ainakin jossain mielessä kaventaa ihmisten käsityksiä siitä, millaiset asiat yhteisesti nähdään poliittisesti tärkeiksi ja merkittäviksi. Usein tällaisille yhtä aihetta käsitteleville keskustelupalstoille lisäksi etsiytyy paljon asioista samaa mieltä olevia ihmisiä. Tällöin keskustelijoille syntyy helposti tietynlainen kattavuuden harha ja käsitys siitä että enemmistö on heidän kanssaan samaa mieltä, vaikka näin ei todellisuudessa olisikaan.

Myös Pöyhtäri, Haara ja Penttilä tuovat esiin sitä, miten internetissä samanmielisten keskinäinen keskustelu ja mielipiteiden vahvistaminen lähinnä omaa mielipidettä tukevilla näkemyksillä on omiaan luomaan ryhmän keskuudessa harhan enemmistön mielipiteestä. Anonymiteetti ja mahdollisuus löytää verkosta samanmielisiä ihmisiä voivat johtaa ryhmännormien vahvistumiseen ja sitä kautta ryhmästä erottuvien syrjintään, kun ryhmäläiset haluavat olla yhteydessä samanmielisten kanssa. (Pöyhtäri et al. 2013, 44-46.)

Cammaerts käsittelee samaa aihetta omassa artikkelissaan ja nostaa esiin, miten yhä uudelleen on huomattu että väittelyt ja keskustelut internetissä tapahtuvat usein samanmielisten, ideologisesti homogeenisten osallistujien kesken. Tällainen keskustelu pääsääntöisesti vain vahvistaa jo olemassa olevia mielipiteitä ja saa osallistujat helposti kuvittelemaan, että he edustavat enemmistöä vaikka näin ei välttämättä suinkaan ole. Toisaalta ideologisesti heterogeenisempiä, moderoimattomia keskustelupalstoja taas usein hallitsevat osallistujien väliset provokatiiviset taistelut (flame-wars). (Cammaerts 2009, 557.)

Tästä voi uskoakseni seurata myös epäluottamusta politiikkaa ja demokratiaa kohtaan, kun oma käsitys yleisestä mielipiteestä saattaa poiketa paljonkin siitä, mikä todellisuudessa on enemmistön mielipide. Tällöin voi helposti tuntua siltä, että politiikkaa toteutetaan pelkästään vähemmistön lähtökohdista käsin.

3.3. Media, yleisöt ja verkon erilaiset foorumit

Internet on viimeisten vuosikymmenten aikana mullistanut sekä julkista keskustelua että poliittista toimintaa, mutta myös median rakenteellisen kehityksen. Internetistä on tullut journalismissa erit-

täin keskeinen julkaisuareena, jonka rajapinta verkon muihin sisältöihin on hämärtynyt. Tämä näkyy Maasillan mukaan esimerkiksi juuri maahanmuuttoa koskevassa kirjoittelussa, sillä lehdet ja monien mediayritysten verkkojulkaisut lainaavat ja viittaavat yhä useammin blogeihin ja sosiaalisen median sisältöihin, joissa maahanmuuttoon liittyviä aiheita käsitellään. (Maasilta 2012, 17.)

Sosiaalinen media toimii monimuotoisessa vuorovaikutuksessa perinteisen median kanssa. Tosin monilta osin sosiaalinen media toki toimii myös itsenäisesti. Perinteinen uutismedia hyödyntää nykyään kasvavissa määrin internetiä ja sosiaalista mediaa tiedonhankinnassa etsiessään aiheita ja haastateltavia juttuihinsa. (Nikunen 2011, 71-75.) Lisäksi perinteinen media hyödyntää internetiä ja sosiaalista mediaa myös suuremmin, tuottamalla itselleen sisältöjä nostamalla verkkokeskusteluja, blogeja ja lukijoiden tekemiä videoita uutisiksi ja sitä kautta myös yleisön tietoisuuteen (Heinonen ja Domingo 2009, 68).

Sosiaalisen median ja perinteisen median suhde ei kuitenkaan aina ole näin yksinkertainen, sillä ne voidaan nähdä myös toistensa kilpailijoina. Osallistuvassa mediakulttuurissa yleisöt eivät enää ole riippuvaisia vain perinteisen median tuottamista sisällöistä vaan voivat itse tuottaa, vaihtaa ja kierrättää niitä omien sosiaalisten verkostojensa kautta. Näin perinteisen median tuottamat sisällöt joutuvat sosiaalisessa mediassa ja sen verkostoissa uudelleen arvioinnin kohteeksi, kun niitä kierätetään ja niistä tuotetaan aina uusia tulkintoja uusille foorumeille. (Couldry 2009, 38; Maasilta 2012, 25.)

Verkkokeskustelua käyvät yksilöt eivät myöskään aina tule ottaneeksi huomioon sitä, että tiedotusvälineet hyödyntävät nykyään verkkokeskusteluja toiminnassaan: ne poimivat sosiaalisesta mediasta uutisaiheita ja nostavat niitä julkiseen keskusteluun. Verkkokeskusteluun osallistujilla on toisinaan harhainen käsitys internetistä intiiminä keskusteluympäristönä, jonka keskustelut eivät olisi samalla tavalla julkisia kuin muualla mediassa käydyt keskustelut. Toki verkkokeskustelujen julkisuuden asteet vaihtelevat, mutta useat viime aikojen ”verkkokohut” osoittavat, että verkon julkinen luonne olisi syytä ottaa tarkemmin huomioon. (Pöytäri et al. 2013, 71.)

Kun media on alkanut entistä enemmän osallistaa yleisöään on herännyt myös keskustelu siitä, kuka on vastuussa siitä mitä esimerkiksi lehtien keskustelupalstoille kirjoitetaan. Yleisön osallistumismahdollisuuksia on lisätty ja kehitetty uutismedian verkkosivuilla internetin yleistymisestä alkaen. Keskustelupalstojen viesteissä vilisseet kunnianloukkaukset, solvaukset ja muu ala-arvoinen kielen-

käyttö ovat saaneet aikaan sen, että kirjoittajien sanomisen vapautta punnitaan nykyään yhä tarkemmin suhteessa julkaisijan eli esimerkiksi verkkokeskustelua ylläpitävän median julkaisuvauteen. Julkaisijan velvollisuus on pitää sivuillaan julkaistava keskustelu sellaisena, ettei se sisällä ihmisoikeuksien loukkauksia tai laitonta materiaalia. (Pöyhtäri et al. 2013, 164.)

Kuten aiemmin totesin, Suomessa verkkojulkaisun vastaavalla toimittajalla on vastuu julkaistun viestin sisällöstä. Tämän vuoksi suomalaisissa verkkojulkaisuissa käytetään usein ennakkomoderointia ja oikeastaan kaikki suomalaiset keskustelupalstat ovat jollakin tavalla moderoituja. Usein verkkokeskustelussa moderointi sekoitetaan sensuuriin. Moderointi on kuitenkin selkeästi eri asia kuin valtion tai muun ulkopuolisen tahon toteuttama ennakkosensuuri, joka on kielletty Suomen perustuslaissa. Jokaisella viestimellä on itsenäinen oikeus päättää, mitä ja kenen kirjoituksia se julkaisee. Julkaisematta jättäminen ei ole sensuuria, eikä sitä siten myöskään voida katsoa sananvapauden rajoittamiseksi. (Pöyhtäri et al. 2013, 162.)

Suomalaislehdet ovatkin enenevässä määrin siirtyneet keskustelupalstojen ennakkomoderointiin. Lisäksi moderoinnin kannalta erityisen työllistäväksi arvioidut uutiset saatetaan jättää kokonaan avaamatta keskustelulle. Kolmantena keinona hillitä keskustelun tasoa monet lehdet ovat siirtyneet vaatimaan rekisteröitymistä. Toisaalta ongelmana on se, että jos rekisteröityminen vaaditaan tekemään omalla nimellä, se usein tukahduttaa keskustelun lähes kokonaan. (Pöyhtäri et al. 2013, 176.)

Erilliset keskustelufoorumit eroavat uutismediasta siinä, että niiden pääasiallisena tarkoituksena on mahdollistaa keskustelua eri aiheista eikä tarjota uutisia ja uutiskeskusteluja. Kaupalliset keskustelufoorumit sisältävät muunkinlaisia toimintoja kuten esimerkiksi uutisosion, osto- ja myyntipalstoja, chatteja tai seuranhakupalstoja. Keskustelufoorumi on tällöin osa laajempaa tuotetta, ja sen tarkoituksena on houkutella sivustolle kävijöitä ja mainostajia. Keskustelufoorumit voivat lisäksi toimia ei kaupallisin tarkoituksin, joilloin ne ovat usein tietyn aihepiirin ympärille kehittyneitä ja aiheesta kiinnostuneiden ihmisten vapaaehtoisvoimin perustamia ja ylläpitämiä. (Pöyhtäri et al. 2013, 167.)

Keskustelufoorumeiden moderointi vaihtelee foorumista riippuen. Esimerkiksi Suomi24.fi, joka tarjoaa laajan aihepiirin keskustelumahdollisuuksia sekä muita sosiaalisen median palveluita ja verkkopalveluita, ei rajoita keskustelujaan etukäteen vaan niitä valvovat palkatut ja vapaaehtoiset

moderaattorit. Lisäksi keskustelijat itse voivat tehdä ilmoituksia havaitsemistaan väärinkäytöksistä tai osoittaa suoraan kansakeskustelijoille, ettei käytös ole toivottua. Huomattavaa on, että keskustelufoorumien käyttö- ja keskusteluohjeet ovat yleensä paljon yksityiskohtaisemmat ja kattavammat kuin verkkolehtien keskusteluohjeet. Tälläkin tavoin foorumiyhteisö toteuttaa itsesääntelyä, jossa hyödynnetään sekä yksilöllistä että yhteisöllistä ajatusta sananvapaudesta. (Pöyhtäri et al. 2013, 189-190.)

Vielä selvemmin omaehtoisen valvonnan varassa toimii Suomessa täysin vapaaehtoisvoimin hoidettava Hommaforum, joka on erikoistunut maahanmuutto- ja monikulttuurisuusaiheisiin. Foorumilla keskustelu on rajattu näihin aihepiireihin. Säännöissä on kielletty aiheita lähinnä siksi, etteivät ne kuulu foorumin aihepiireihin (esim. salaliittoteoriat ja keskustelu ruotsin kielen asemasta). Foorumi jakautuu keskustelualueisiin, joiden kaikkien alla käydään keskustelua maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta. Palstalla valvotaan tarkasti myös sitä, että tietyn tyylistä keskustelua käydään aina foorumin oikealla osastolla eivätkä erityyiset keskustelut sekoitu väärille osastoille. (Pöyhtäri et al. 2013, 189-190.)

3.4. Anonymiteetti ja sananvapaus

Verkossa voi toimia anonyymisti, ilman että paljastaa oman henkilöllisyytensä. Anonymiteetistä keskustellaan paljon, mutta on usein hyvin tilannesidonnaista voidaanko anonyymina toimimisen mahdollisuus nähdä hyvänä vai huonona asiana. Pöyhtärin, Haaran ja Penttilän mukaan anonymiteetti voi esimerkiksi parhaillaan mahdollistaa aidon demokraattisen keskustelun, kun voi ilman uhkaa arvostella vallanpitäjiä tai keskustella vapaasti aiheista, joista muuten ei omana itsenään voisi puhua. Toisaalta anonymiteetti voi hävittää aitouden, tai avata portin vihapuheelle. (Pöyhtäri et al. 2013, 44-45.)

Mäkinen puolestaan näkee, että internetille tyypillinen anonymiteetti on nähtävä keskustelua rajoittavana tekijänä silloin, kun puhutaan internetistä vapaalle kommunikaatiolle perustuvan julkisen alueen yhtenä täydentävänä tekijänä. Kun toimimme kommunikatiivisesti, esitämme vaatimuksia ja väitteitä, joihin vastapuolen tai kenen tahansa pitäisi saada vastata. Anonymiteettihän sulkee tämän mahdollisuuden pois. Hyvän kansalaisyhteiskunnan täytyykin Mäkisen mukaan perustua vastuulle eikä vastuuttomuudelle, jota anonymiteetti hänen mielestään edustaa. (Mäkinen 2006, 154.) Toinen Mäkisen mukaan usein käytetty argumentti, jolla anonymiteettia vastustetaan on

”miehen pitää seisoa sanojensa takana”. Meidän täytyy voida luottaa siihen, että jos joku sanoo jotain, hän todella tarkoittaa sitä. Tästä syystä sanomalehdet yhä useammin reaali maailmassa (ja jossain määrin myös internetissä) vaativat, että ihmiset kirjoittavat esimerkiksi yleisönosastoille omalla nimellään. (Mäkinen 2006, 177.)

Mäkinen myös huomauttaa, että keskustelupalstojen sosiaalisessa todellisuudessa käyttäytyminen saattaa olla hyvinkin raakaa ja poiketa tahdikkudessa täysin siitä, mihin me olemme tottuneet normaalielämässä. Tämä johtuu Mäkisen mukaan usein juuri anonymitteetistä. Anonymyissa ympäristössä häiriköinti ei usein johda sanktioihin ja näyttää siltä, että jos henkilö pitää todennäköisenä, että huono käytös johtaa sanktioon, hänen taipumuksensa aggressiivisuuteen vähenee. Anonymiteetti ja teknologian mahdollistama ei-kasvokkainen kommunikaatio myös aiheuttaa ihmisten välillä psykologista etäisyyttä. Koska opimme tekemään eettisiä ratkaisuja ja valintoja läheisessä, inhimillisessä kanssakäymisessä, tämä etäisyys ikään kuin heikentää eettistä ryhtiämme. (Mäkinen 2006, 187.)

Toisaalta Pöyhtärin, Haaran ja Penttilän tutkimuksessa haastatellut moderaattorit huomauttivat, että keskustelupalstoilla liikkuu paljon myös sellaisia ihmisiä, jotka ovat omalla nimelläänkin valmiita kirjoittamaan mitä hyvänsä. Nämä henkilöt eivät pelkää seurauksia, vaan pikemminkin keskittyvät kilpailemaan nettihuomiosta ja tätä kautta tuottamaan itselleen nettimainetta (Pöyhtäri et al. 2013, 210.)

Anonymiteetti voidaan kokea myös arvokkaaksi ja sen puolesta onkin järjestetty kampanjoita ja taisteluja. Anonymiteetin negatiiviset puolet korostuvat usein vakavassa rikollisuudessa, kuten lapsipornoa ja terrorismia tukevassa toiminnassa. Samaan aikaan anonymiteetin positiivisia puolia ei useinkaan tuoda esille. Anonymiteetin kohdalla puhutaan usein henkilökohtaisesti integriteetistä eli koskemattomuudesta. Verkossa olet ikään kuin avoin kaikille persoonaasi kohdistuville loukkauksille. Anonymiteetti ja verkkoidentiteetti, joka poikkeaa muista identiteeteistä, on yksi tapa suojautua näiltä. (Mäkinen 2006, 178.)

Internetin anonymiteetistä ja nimimerkkien takana toimimisesta puhuttaessa tunnutaan välillä kokonaan unohtavan, että sen enempää anonymiteetti kuin pseudonyymitkään eivät suinkaan ole mikään internetin mukaan tuoma uusi ilmiö. Esimerkiksi prseidentti Urho Kekkonen osallistui aikanaan julkiseen keskusteluun erilaisten nimimerkkien takaa. Osa näistä nimimerkeistä oli julkisia

salaisuuksia, osan ainakin epäiltiin olevan presidentti Kekkonen. Nimimerkit mahdollistivat Kekkoselle osallistumisen julkiseen keskusteluun vapaasti, ilman hänen asemansa tuomaa taakkaa. Myös monet kirjailijat ovat historian saatossa esiintyneet erilaisten pseudonyymien takaa. (Mäkinen 2006, 176.)

Pöyhtärin, Haaran ja Penttilän tutkimuksessaan haastattelemat aktiiviset verkkokirjoittajat korostivatkin, että joistakin asioista on niiden henkilökohtaisuuden tai vaikkapa juuri kirjoittajan ammattiaseman vuoksi välttämätöntä voida kirjoittaa nimettömänä. Anonymiteetti nähtiin haastatteluissa myös asiaksi, jota tulee puolustaa ihmisten periaatteellisena oikeutena, sen sijaan että se nähdään vain verkkoon liittyvänä ja pelottavana asiana. Haastatellut verkkokirjoittajat löysivät anonymiteetistä toki myös negatiivisia puolia, kuten sen verkkokeskustelujen yleisemmän ongelman, että juuri anonyymisti verkossa toimivat henkilöt ovat tyypillisimmin niitä, jotka uhkaavalla ja hyökkäävällä käyttäytymisellään estävät muiden sananvapauden toteutumisen. (Pöyhtäri et al. 2013, 210-211.)

Mäkinen uskoo, että anonymiteetin suojassa internetissä toimimista ei varmasti pystytä nyt eikä tulevaisuudessa sitä haluavilta rikkomaan, jos käyttöön ei liity selvästi rikollista toimintaa. Hänen mukaansa vapaus toimia nimettömänä ja perustaa nimettömiä yhteisöjä kuuluu osaltaan amerikkalaiseen yksilönsuojaan. Täten sen murtaminen on todennäköisesti mahdotonta, koska internethän toimii yhä edelleen paljon amerikkalaisten ehdoilla. Kysymyksessä on yksilön vapaus: jokaisella on oikeus valintansa mukaan pysyä nimettömänä. (Mäkinen 2006, 178.)

Anonymiteettiin liittyy myös paljon sekä sananvapauden että demokration kannalta positiivisia ja ehkä jopa osittain välttämättömiä hyötyjä. Ei siis ole itsestään selvää, että anonyymien toiminnan mahdollisuutta edes Yhdysvaltojen ulkopuolella haluttaisiinkaan kokonaan poistaa. Ehkäpä voitaisiin löytää keinoja säilyttää mahdollisuus anonyymiin toimintaan niin, että valvovilla tahoilla on oikeus päästä käsiksi ihmisten henkilöllisyyksiin vain erittäin hyvillä perusteilla ja silloin, kun anonymiteettiä käytetään vakavien rikosten edistämiseen. Tämäkin tietysti vaatii ihmisiltä luottoa sekä valtioiden että kansainvälisten yhteisöjen toimintaan, joten ongelmat anonymiteetin kohdalla eivät todellakaan ole helposti ratkaistavissa.

Tärkeää tällä hetkellä olisi ehkä se, että ihmiset itse muistaisivat käyttää oikeutta anonyymiin ilmaisuun ihmioikeuksia kunnioittaen. Pöyhtäri, Haara ja Penttilä haastattelivat tutkimuksessaan

myös keskustelujen moderaattoreita, joilta löytyi kyllä sympatiaa anonyymia verkkokeskustelua kohtaan. Osa moderaattoreista oli halunnut pitää oman fooruminsa anonyymina viimeiseen asti, mutta joutunut lopulta taipumaan keskustelujen ongelmallisen sisällön takia. (Pöyhtäri et al. 2013, 210-211.)

Kuten eräs asiantuntija Pöyhtärin, Haaran ja Raittilan tutkimuksessa toteaa (Pöyhtäri et al. 2013, 210-211.):

”Siinä on sellainen trendi, että samat tahot, jotka pyytää yhä enemmän sananvapautta, niin ovat myöskin yhä enemmän valmiita rajoittamaan sen muilta. (- -) Että jossain vaiheessa musta vähän tuntui siltä, että meillä on yhä enemmän sananvapautta ja yhä harvempia jotka uskaltavat sanoa mitään”.

Käytännössä siis käyttäjät ovat usein itse aiheuttaneet sen, että foorumeilla on ollut pakko purkaa mahdollisuuksia anonyymisti toimimiseen, jotta kaikkien keskustelijoiden oikeusturva ja sananvapaus on ollut mahdollista säilyttää. Kun kritisoidaan erilaisten foorumeiden tai lehtien muuttuvia vaatimuksia tämän asian suhteen, olisi hyvä pitää mielessä, että harvoin palstojen ja foorumeiden ylläpitäjät luopuvat anonyymiuden mahdollistamisesta ihan vain ihmisten kiusaksi - usein on niin, että käyttäjät eivät voi syyttää tästä kehityksestä kuin itseään.

Erityisesti moderaattorien näkökulma ja suomalaisten lehtien kiristynyt suhtautuminen anonyymiteettiin ja moderointiin ylipäänsä herättävät miettimään, onko verkossa käymässä niin että joidenkin (mahdollisesti hyvinkin pienen vähemmistön) äänekäs oikeuksiensa väärinkäyttö johtaa vähitellen myös muiden oikeuksien rajoittamiseen ja rajoittumiseen? Ja onko asialle tehtävissä mitään?

3.5. Internet - erilaisia käsityksiä sananvapaudesta

Risto Kunelius lähestyy Journalismikritiikin vuosikirjassa 2007 julkaistussa artikkelissaan ”Anteeksi vaan Voltaire” sananvapautta Muhammed -pilakuvakohun kautta. Kunelius pohtii artikkelissaan muun muassa sitä, miten modernin yhteiskunnan kritiikissä usein nähdään, että periaatteet ja henki uhkaavat vuotaa elämästämme kuiviin. Julkinen keskustelu, asioista sopiminen ja yhteisymmärryksen etsiminen eivät juuri ole tällaisten modernia yhteiskuntaa kritisoivien

liikkeiden sanastoa. Ne ovat ennemmin nähneet ne demokratian arjen hengettöminä kompromisseina ja selkärangattomana kaupantekona. (Kunelius 2007, 26.)

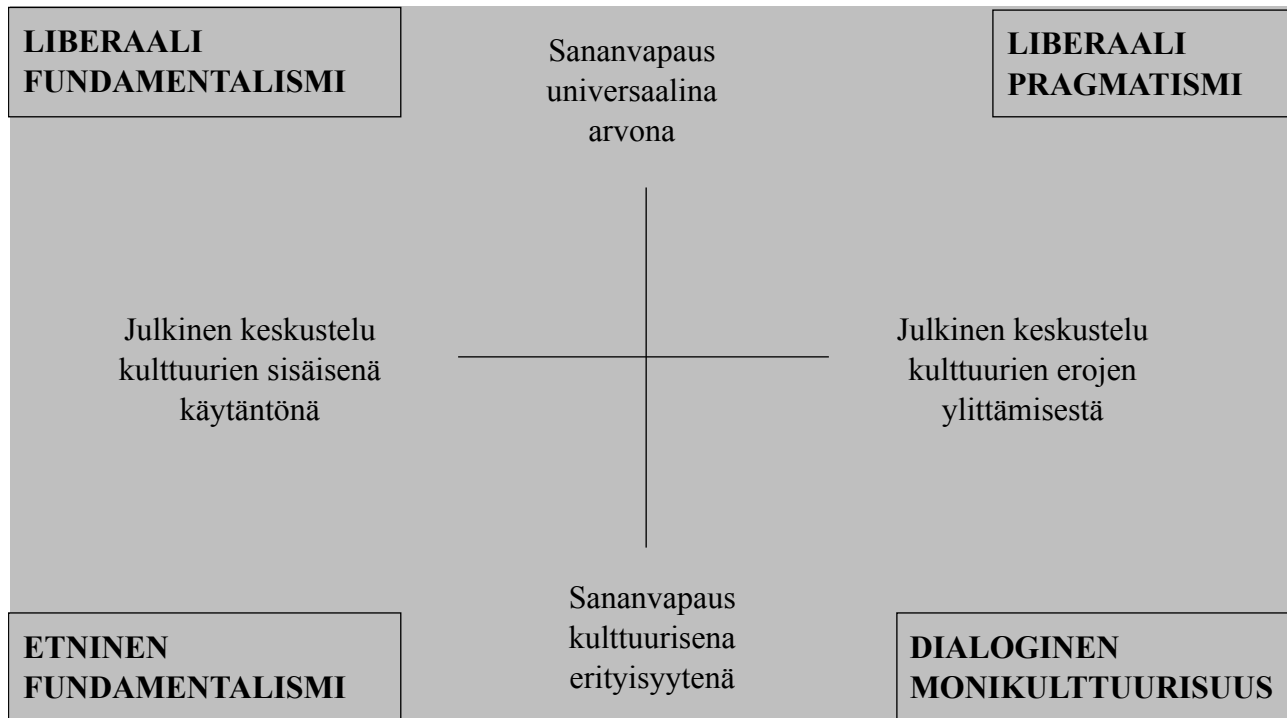
Kuneliuksen mukaan esimerkiksi pilakuvakirjoittelussa sananvapauden lippua kantaneet saattoivat joskus innostuksissaan ammentaa - paradoksaalista kyllä - juuri tämäntapaisesta läntisen kulttuurin kritiikistä. Niitä, jotka nostivat keskustelussa esiin sovittelevampia kantoja tai menivät jopa pyytämään anteeksi oman maansa ”ääriainesten” tekoja, nostettiin pilkan kohteeksi siitä, että he olivat myyneet periaatteensa. Juuri sananvapauden vuoksi tällaisia piileviäkin piirteitä kannattaa miettiä. Sivilisaatioiden sodan maailmassa tulee oman kulttuurin elinvoimaisuudesta ja sen arvojen puolustamisesta kuin luonnostaan tärkeitä asioita. Tällöin olosuhteet voivat suosia periaatteellisia ja selkeitä, ehdottomiakin hyveitä. Näin sananvapaudestakin - niin ristiriitaiselta kuin ajatus meistä voi tuntua - voi tulla osa yhdenlaista fundamentalismia. Tällä tavoin määrittyneestä sananvapaudesta voi hyvin tulla julkisen keskustelun jatkamisen este. (Kunelius 2007, 26.)

Internetin sananvapauskäsitykset voidaan jakaa yksilöllisiin ja yhteisöllisiin käsityksiin ja arvoihin sananvapaudesta. Yksilöllisten sananvapausoikeuksien puolestapuhujat eli liberaalin näkemyksen kannattajat haluavat yksilöiden asettavan normit sopivalle verkkokäytökselle. He näkevät, että keskustelupalstoilla ihmisillä on, kuten yleensä yhteisöissä toimiessaan, tarve määritellä, mikä on yhteisön sääntöihin ja normeihin sopivaa käytöstä. Yhteisöllisen sananvapauskäsityksen edustajat haluavat laajempien yhteisöllisten arvojen, kuten lakien, keskustelupalstojen sääntöjen ja moderaattoreiden asettavan säännöt verkkokeskustelulle. (Pöyhtäri et al. 2013, 51.)

Risto Kunelius jakaa Muhammed -pilakuvakohussa esiin nousseita kantoja sananvapaudesta seuraavien kahden kysymyksen avulla (Kunelius 2007, 29):

1. Kuinka universaalina tai abosluttisena arvona sananvapautta pidetään?
2. Miten suhtaudutaan viestinnän, tai julkisen keskustelun, mahdollisuuteen ylittää kulttuurien ja identiteetin välisiä raja-aitoja?

Näiden kysymysten avulla Kunelius on hahmotellut neljä äärinäkemyistä suhteessa sananvapauteen, viestintään ja julkiseen keskusteluun:

Kuvio 1. Neljä äärinäkemyistä suhteessa sananvapauteen ja viestintään tai julkiseen keskusteluun (Kunelius 2007, 29).

Kuneliuksen pystyulottuvuuden sananvapautta koskevat äärikannat ovat melko selviä. Toisaalta voidaan olla sitä mieltä, että sananvapaus on universaali, jakamaton arvo, joka on yksittäisten ihmisten ja historian tuolla puolen. Tämä on länsimaisen modernin sananvapauden poliittinen, kriittinen utopia. Se on äärimuodossaan ehkä harvinainen, mutta tavallaan osa meidän useimpien ajattelua, kun tilanne sitä vaatii. Toisessa ääripäässä taas ollaan sitä mieltä, että sananvapaus on yhden kulttuurin parissa kehittynyt historiallisesti erityinen sekä ajallisesti ja paikallisesti rajattu arvo ja ajattelutapa. Siksi sillä ei ole oikeutta asettaa omia kriteerejään muiden kulttuurien mittapuuksi. (Kunelius 2007, 29.)

Kuneliuksen vaakaulottuvuus puolestaan esittää julkista keskustelua koskevia näkemyksiä siitä, kuinka kulttuurisidonnaiseksi viestintä ymmärretään. Vasemmalla äärilaidalla koetaan, että kaikki kielet ovat kulttuurisidonnaisia ja keskustelua asioista voidaan käydä vain yhden kulttuurin sisällä. Äärimmillään tämä kanta johtaa mustavalkoiseen ja fundamentalistiseen näkemykseen, jossa maailma jakautuu kahtia: meihin, joiden kanssa voidaan puhua ja niihin, joiden kanssa voidaan käyttää vain muita keinoja kuten uhkailua, pelottelua tai väkivaltaa. Muiden kulttuurien olemassa

oloa voi tältä kannalta vielä ehkä suvaita, muttei koskaan aidosti ymmärtää. Toisen näkökannalle voi kääntyä, mutta silloin tämä merkitsee hyvästien jättöä omalle identiteetille. (Kunelius 2007, 29.) Toisin sanoen kyseessä on eräänlainen ”olet joko meidän puolellamme tai meitä vastaan” -ajattelu, jossa keskusteluyhteyden löytämistä pidetään mahdottomana eikä kompromisseille löydy tilaa.

Vaakaulottuvuuden oikeassa ääripäässä ovat puolestaan ajatukset siitä, että kulttuurit tai kielet eivät ole itseriittoisia systeemejä, koska niillä tulkittava todellisuus on viime kädessä yhteinen. Viestintä on tältä kannalta toimintaa, joka paitsi perustuu käsitykseen itsestä ja muista, myös muuttaa näitä käsityksiä. Tällainen edistysusko ja luottamus reflektiivisyyteen korostavat, että sananvaihto voi avata aitoja näkökulmia siihen, miltä maailma muiden mielestä näyttää. Kahden hyvinkin erilaisen kulttuurin kohtaaminen voi siten tuottaa myös yhteistä, rationaalista harkintaa, kaikkien hyväksymiä kompromisseja, näkemysten lähentymistä ja toisilta oppimista. (Kunelius 2007, 30.)

Kuneliuksen ensimmäinen näkökanta sananvapauteen suhtautumisessa löytyy kuvion vasemmasta ylänurkasta. Liberaali fundamentalismi näkee, että ilmaisun ja sanomisen vapaus on luovuttamaton arvo, jonka puolesta on taisteltava. Näkökulma sisältää usein tunteen siitä, että omia arvoja uhkaavat niin ulkopuoliset kulttuuriset voimat kuin oman kulttuurin heikkojen jäsenten moraalinen velttous. Vetoaminen oman aatteen klassikoihin ja historiaan korostaa opinkappaleiden pysyvyyttä. (Kunelius 2007, 30-31.)

Tämän ääriliberaalin näkökulman mukaan onkin ohittamaton fakta, että me lännessä olemme muita pidemmällä sananvapauden tiellä. Voimme ehkä ymmärtää islamilaisen maailman jännitteitä vertaamalla niitä omaan historiaamme, mutta tämä ymmärrys ei tarkoita, että voisimme alkaa neuvotella perusarvoista. Äärimmillään tämä kanta tarkoittaa, että ”törmäävät kulttuurit” elävät nykymaailmassa kokonaan erilaisessa ajassa ja kehitysvaiheessa, eivätkä siksi pysty järkevään dialogiin. Kuneliuksen mukaan suomalaisessa pilakuvakeskustelussa tällaiset radikaalit sananvapaus kannat eivät kuitenkaan olleet yleisiä. Sananvapauden jakamattomuuden arvoa kyllä korostettiin, mutta useimmiten osana harkitsevampaa ja käytännöllisempää kantaa. (Kunelius 2007, 30-31.)

Kuneliuksen kuvion vasemmasta alalaidasta löytyvä etninen fundamentalismi jakaa sekin maailman kahtia liberaalin fundamentalismin tavoin. Tämä näkemys perustuu ajatukseen oman kulttuurin ja sen uskomusten oikeudesta. Se tunnistaa kyllä maailman muut identiteetit, mutta pitää kiinni omista avoistaan oikean maailmanjärjestyksen perustana. Äärimuodossaan tämä ajattelu näkyy esimerkiksi

uskonnollisena fundamentalismina, jossa omat pyhät tekstit muodostavat ehdottoman ja muuttumattoman opin. Vääräuskoiset ovat vääräuskoisia ja sillä hyvä. (Kunelius 2007, 32-34.)

Sananvapaus on tällaiselle etnisen fundamentalismin ajattelutavalle vieras hyve. Kuneliuksen mukaan pilakuvakohussa tämän kannan annettiin tulla esiin erilaisina islamin versioina, joissa itse islaminuskoisia ei kuitenkaan välttämättä päästetty ääneen vaan kanta esiintyi uutisjutuissa enimmäkseen kuvina, lyhyinä sitaatteina ja iskulauseina mielenosoituksista. Tärkeää on myös muistaa, että tällaista kantaa maailmaan eivät edusta yksin islamilaiset fundamentalistit vaan myös läntisessä maailmassa modernisaatio on herättänyt monia tosiuskovaisuuden muotoja, joiden olennainen kaikupohja on pitäytyminen omissa tiukoissa arvoissa ja niiden ohjenuorassa. (Kunelius 2007, 32-34.)

Kuneliuksen kolmas näkökanta sananvapauteen on liberaali pragmatismi, joka löytyy kuvion oikeasta yläkulmasta. Liberaali pragmatismi tarjoaa reaali poliittisemmän version liberalismista. Siinä ajatus sananvapaudesta on keskeinen, usein jopa universaali. Sananvapauden rinnalla tärkeäksi - tai jopa tärkeämmäksi - nähdään kuitenkin se, että eri osapuolten välinen keskustelu pysyy käynnissä. Siinä missä radikaali liberalisti väittää ettei tingi sananvapaudesta koskaan, pragmaattinen liberalisti ajattelee, että joskus on oikein olla käyttämättä koko sitä ilmaisun skaalaa, jonka oma arvomaailma hyväksyisi. Rauhanomaisen keskustelun ylläpitäminen edistää siis liberaalin pragmatismien näkökulmasta sekä liberalismien että sananvapauden asiaa paremmin kuin omien arvojen julistaminen loukkaamattomiksi. (Kunelius 2007, 34-35.)

Tässä liberaalin pragmatismien näkökulmassa sananvapaus ei ole olemassa itsensä vaan julkisen vuoksi. Tämä julkinen keskustelu puolestaan on keino ratkaista ongelmia, sovittaa näkemyksiä yhteen ja oppia toisilta. Koska keskustelun vaikeinta aluetta on juuri sellainen argumentointi, jossa kurotetaan kulttuuristen kliseiden tai erojen yli, näissä tilanteissa muiden osapuolten kantojen huomioon ottaminen ei ole tyhmää, laiskaa tai petturuutta vaan pikemminkin vaativaa ja kasvatettavaa. Siksi myös kysymys sananvapauden rajoista täytyy voida julkisesti politisoida ja tehdä julkisen keskustelun ongelmaksi. (Kunelius 2007, 34-35.)

Pragmaattisen liberalismien kannalta sellaisia julkaisutekoja ei olekaan, joita voisi puolustaa vain ja ainoastaan sananvapauden kannalta. Kyse on aina myös muista poliittisista tai kaupallisista pyrkimyksistä. Siksi ei ole sama asia puolustaa pyhäinhäväämistä kuin puolustaa poliitikkojen kritisoi-

mista, eikä ole sama asia puolustaa Muhammedin pilakuvia kuin puolustaa islaminuskon ohjaaman yhteiskunnan poliittista kritiikkiä. Sananvapaus ei tästä näkökulmasta katsottuna voi koskaan olla sellainen itseisarvo jonka hintana on keskustelun päätyminen. Suomalaisessa pilakuvakirjoittelussa harkitseva ja reaalipoliittinen pohdinta oli selvästi hallitsevin tapa argumentoida. (Kunelius 2007, 34-35.)

Kuneliuksen neljäs ja viimeinen näkökulma on yhdistelmä modernin liberalismien kritiikkiä sekä uskoa siihen, että kulttuurien välinen viestintä ja kanssakäyminen voivat olla aidosti rakentavia ja opettavaisia. Tämän Kuneliuksen kuvion oikeasta alalaidasta löytyvän dialogisen monikulttuurisuuden näkökulmasta jokaisella kulttuurilla on pyhänsä, eikä kukaan usko kokonaan vapaaseen sanaan, sen paremmin kuin kokonaan tapoja vailla olevaan kulttuuriinkaan. Sananvapautta rajoittavat tästä näkökulmasta katsottuna aina kulttuuri, valta, raha, tilanteet, tavat, rutiinit tai muut rakenteet. (Kunelius 2007, 36-39.)

Kuten etninen fundamentalismi myös dialoginen monikulttuurisuus kieltää näkemyksen siitä, että modernin länsimaisen yhteiskunnan kehitys voidaan ottaa kaiken mittapuuksi. Toisaalta tämän kannan edustajat ajattelevat kuitenkin, että viestintä voi luoda eri kulttuureille - riippumatta niiden eroista - mahdollisuuden ymmärtää toisiaan ja oppia toisiltaan. Tältä kannalta ajateltuna meidän maallistuneiden länsimaisten tulisi mennä itseemme ja tunnistaa, että itse kullakin on omia pyhiä arvojaan. Juuri tästä syystä pitäisikin siis pilakuvien julkaisemista vastustavia ihmisiä kuunnella ja yrittää aidosti ymmärtää. Tämä näkökulma kulki Kuneliuksen mukaan pilakuvakohuun liittyvässä suomalaisessa kirjoittelussa pragmaattisen liberalismien rinnalla, eikä niitä aina ole kovin helppo erottaa toisistaan. (Kunelius 2007, 36-39.)

4. Tutkimuskohteena verkkokeskustelu

4.1. Keskusteluryhmissä kommunikointi - tekstiä vai puhetta?

Yksilöt luovat yhä enemmän omaa identiteettiään tietoverkoissa, sekä niiden sisällä, niiden avulla että niiden kautta. Verkossa toimimisen vapaudesta on puhuttu jo paljon, mutta se on myös armotonta: oman paikkansa valtaaminen verkossa edellyttää sellaisia henkilökohtaisia ominaisuuksia, tietotaitoa, omaperäisyyttä, aktiivisuutta, luovuutta ja yrityshenkeä, joilla yksilö pystyy sekä kilpailemaan muiden kanssa että pärjäämään tässä kilpailussa. Koko verkon sisällä käydään taistelua sanasta ja tiedosta - eli eräänlaista mediasotaa. (Mäkinen 2006, 61.)

Robert Arpon mukaan Internet-keskusteluryhmät ovat sekä käsitteellisellä että konkreettisella tasolla tekstiä. Tästä huolimatta keskusteluryhmäviestien lukemisen ja kirjoittamisen dynamiikka muistuttaa paitsi tekstille, myös puheelle perustuvaa kommunikaatiota, mistä johtuen sellaiset käsitteet kuin ”puhetapa” ja ”keskustelu” ovat sovellettavissa keskusteluryhmäkommunikaation analyysissa. Keskusteluryhmien kohdalla ”puhe” tarkoittaa Arpon mukaan paitsi nopeampaa vuorovaikutusta lähettäjän ja vastaanottajan välillä kuin perinteisessä käsityksessä kirjallisesta kommunikaatiosta, myös yksittäisten kommunikaatiotekojen väljempää muotoa ja suhteellisesti pienempää painoarvoa toistuvien kommenttien ja täsmennysten jatkumossa. Internet-keskusteluryhmät voidaan myös nähdä ikään kuin uuden teknologian mahdollisuuksista nousevana kirjallisen ja suullisen kulttuurin rajankäyntinä tai kommunikaatiota koskevien ajattelutapojen muutosten kokeilulaboratoriona. (Arpo 2005, 16-17.)

Keskustelu viittaa paitsi keskusteluryhmässä tapahtuvaan kommunikatiiviseen toimintaan yleisesti, myös julkisen keskustelun historiaan, keskustelun kulkuun prosessina ja niihin tulkinnallisiin kehyksiin, joissa keskustelu tapahtuu. Eurooppalaisissa yhteiskunnissa ”keskustelun” näkemisellä positiivisena toimintana on pitkä perinne. Keskustelu on erilaisissa historiallisissa ja kulttuurisissa konteksteissa yhdistetty tasa-arvon ja vapauden periaatteisiin ja sen on Euroopan historiassa nähty tuottavan ja uusintavan tasa-arvoa ja yksilön vapautta. Näin siitäkkin huolimatta, että samanaikaisesti vain osa valtioiden kansalaisista on päässyt nauttimaan tästä tasa-arvosta ja vapaudesta. (Arpo 2005, 17.)

Verkkokeskustelut ja -palvelut on tutkimuksessa jaoteltu tyypillisesti kahteen eri ryhmään: synkronisiin ja asynkronisiin palveluihin. Synkronisissa palveluissa on kyse reaaliaikaisesta viestinnästä ja asynkronisessa palvelussa viestintä voi tapahtua myös viiveellä. (Laaksonen ja Matikainen 2013, 194.)

Vaikka tutkija olisi kiinnostunut vain keskustelun tuottaman tekstin sisällöstä, tutkimusasetelmien kannalta merkityksellisiä ovat kaikki sellaiset käytännöt, jotka täytyy tuntea voidakseen ymmärtää ja seurata keskustelua. Keskustelun konteksti ja kyseiselle alustalle kehittyneet vuorovaikutustavat on siis huomioitava analyysin osana. Keskustelukulttuurin kannalta mielenkiintoinen yleisempi havainto on se, että keskustelupalstoilla syntyneet käytännöt ovat levinneet vaivihkaa myös aiemmin yksisuuntaiseen viestintään keskittyneille sivustoille. Esimerkiksi uutismedian verkkopalvelut pyrkivät yhä useammin tarjoamaan paitsi mahdollisuuden käyttää mediaa vuorovaikutteisesti, myös mahdollisuuden ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. Vaikuttaisi siltä, että sosiaalisen median yleistymisen on tuonut vuorovaikutteisuuden vahvasti osaksi koko verkon toimintakulttuuria. (Laaksonen ja Matikainen 2013, 201.)

4.2. Verkkokeskustelut tutkimusaineistona

Verkkokeskustelut ovat yhteiskunta- ja mediatutkimuksessa käyttökelpoisia aineistoja, joiden avulla voidaan tutkia paitsi ihmisten toimintaa verkossa, myös kansalaisten tiedon tarpeita ja mielipiteitä. Verkkokeskustelut ovat siinä mielessä tutkijasta riippumattomia aineistoja, että verkossa ihmiset päättävät itse keskustelun kulun ja nostavat esille aiheita, joita he pitävät tärkeinä. Toisin kuin vaikkapa kysely- tai haastattelututkimukset, verkkokeskustelut eivät ole reaktioita tutkijan esittämiin kysymyksiin ja esille nostamiin aiheisiin. (Hakala ja Vesa 2013, 223-224.)

Verkkokeskustelut ovat siis ihmisten omaehtoisen toiminnan tuloksena syntynyttä aineistoa. Toisaalta tulee kuitenkin huomioida, että tutkijan kykenemättömyys vaikuttaa aineiston muotoutumiseen voi olla ongelma. Tutkija ei voi pysäyttää verkkokeskustelun virtaa ja tehdä tarkentavia kysymyksiä. Voi olla mahdotonta selvittää esimerkiksi sitä, johtuuko jonkun näkökulman täydellinen puuttuminen keskustelun vapaasti poukkoilevasta luonteesta vai siitä, että kelläkään keskustelijalla ei todella ole tällaista näkökantaa. Siksi sisällön erittelyn tuloksia tulkittaessa on pitäydyttävä pääosin siinä, mitä verkkokeskustelussa ilmenee ja varottava tulkitsemasta sellaista, mikä ei tule ilmi. (Hakala ja Vesa 2013, 223-224.) On myös muistettava, että verkkokeskusteluiden tarkastelussa on otet-

tava huomioon se, ettei niitä voi tulkita suoraan todellisuutta ilmentävinä vaan sitä rakentavina esityksinä. (Nikunen 2010, 13.)

Verkkokeskusteluja voi käyttää tutkimuksessa ainakin kolmeen tarkoitukseen (Hakala ja Vesa 2013, 218):

1. Niiden kautta voidaan tutkia ihmisten toimintaa verkossa: Miten tieto leviää verkkokeskusteluissa? Millaisia tietoja kansalaiset tarvitsevat?
2. Niiden avulla voidaan tutkia ihmisten käsityksiä ja tapoja puhua joistain asioista. Tällöin keskustelufooromit ovat haastattelu- ja kyselytutkimuksen vaihtoehtoinen tai rinnakkainen tietolähde.
3. Verkkokeskustelut ilmiönä voidaan ottaa tutkimuksen kohteeksi. Ovatko verkkokeskustelut esimerkiksi demokratiaa rikastuttavaa aitoa vuoropuhelua? Miten verkkokeskustelu eroaa kasvotusten tapahtuvasta keskustelusta?

Omassa tutkimuksessani käytän verkkokeskusteluja Hakalan ja Vesan esittelemän kohdan kaksi mukaisessa tarkoituksessa. Tutkin siis ihmisten käsityksiä ja tapoja puhua asioista, joten keskustelufooromit ovat minulle tästä näkökulmasta haastattelu- tai kyselytutkimuksen tilalla oleva tietolähde, sillä en ole tutkimukseeni liittyen tehnyt haastatteluja tai kyselyä.

Nettiyhteisön erityisluonne on aina tekijä, joka vaikuttaa keskustelun sävyyn kyseisellä foorumilla tai keskustelupalstalla. Esimerkiksi maahanmuuttokriittisellä Hommaforumilla ei juuri osoiteta tunteita erikoismerkkien ja hymiöiden avulla. Hommaforumin keskustelujen sävyä onkin luonnehdittu viileäksi ja etäiseksi, eikä siellä juurikaan esiinny kiroilua tai toisten haukkumista. Sen sijaan vaikkapa sellaisilla keskustelupalstoilla kuin Vauva.fi tai Kaksplus.fi keskustelujen sävy on yleensä välittömämpää ja kiihkeämpää. Myös kanssakirjoittajien haukkumista, hännäämistä ja kielellistä leikittelyä esiintyi kahdella jälkimmäisellä varsin yleisesti, kun taas Hommaforumilla sen tyyppinen keskustelu oli harvinaisempaa. (Pöyhtäri et al. 2013, 81.)

Erot voivat selittyä erilaisella käyttäjäkunnalla ja kirjautumiskäytännöllä. Hommaforumin käyttäjäkunta koostuu pääosin samanmielisistä miehistä, jotka tuntevat toisensa nimimerkeistä. Tällaisella palstalla kirjoittajilla (nimimerkeillä) on pelissä oma nettimaine. Vauva.fi:n ja Kaksplus.fi:n palstoilla taas keskustelevat oletettavasti pääosin naiset ilman nimimerkkejä tai

rekisteröimättömien nimimerkkien takaa, jolloin kynnys tunteiden ilmaisemiseen voi olla matalampi. Esimerkiksi naurettavaksi tekeminen on yksi keino vähentää kanssakeskustelijan uskottavuutta. (Pöyhtäri et al. 2013, 81.)

Eräs selittävä tekijä edellä mainittujen keskustelupalstojen keskusteluiden sävyssä voi olla myös niiden rajautuneisuus. Monet rajatut keskustelualueet ja pienet verkkoyhteisöt rakentuvat toisia tukevan ja kannustavan puhetavan varaan, kun taas provokatiiviset, hännäävät ja leikittelevät puheenvuorot ovat tyypillisiä useille yleisille verkkokeskusteluille (Nikunen 2010, 13). Mitä pienempi ja rajatumpi keskustelupalsta on, sitä todennäköisemmin siellä kerääntyy asiasta pitkälti samaa mieltä olevia henkilöitä. Tällöin keskustelun sävy on luultavasti helpompi pitää asiallisena ja ystävällismielisenä. Hommaforum on erittäin rajautuneen käyttäjäkunnan palsta kun taas sekä Vauva.fi että Kaksplus.fi ovat suuremman ja rajoittamattomamman käyttäjäkunnan keskusteluareenoita.

Oman aineistoni verkkokeskustelut ovat kaikki erilaisten lehtien palstoilta ja ne ovat varsin avoimia suurelle ja varsin rajoittamattomalle joukolle keskustelijoita. Toisaalta keskustelut ovat luultavasti tiukemmin moderoituja kuin esimerkiksi Vauva.fi:n tai Kaksplus.fi:n keskustelut ja lisäksi niitä jossain määrin rajoittavat lehtien artikkelit, joihin ne liittyvät. Oletettavasti siis omassa aineistossani keskustelut tulevat suuremmalta osin liikkumaan jossain Hommaforumin ja Vauva.fi:n tyyli- ja laajuuksien välimaastossa.

Eräs erilaisten foorumien keskustelukulttuuriin vaikuttava tekijä on vielä se, kuinka julkisesti ja avoimesti keskustelijoiden identiteetti on näkyvillä. Tutkimukset osoittavat, että anonyymi keskustelu on usein laadultaan heikompaa kuin oikeilla nimillä käyty keskustelu. Pahimmillaan on kyse niin sanotusta fleimauksesta (flaming) joka tarkoittaa verkossa ilmenevää, usein nimimerkin takaa tapahtuvaa aggressiivista tai vihamielistä viestintää. (Laaksonen ja Matikainen 2013, 199.) Verkkokeskustelujen anonyymius ja ei-kasvokkaisuus saattavat toisaalta vaikuttaa niiden sisältöön myös siten, että niiden ansiosta keskustelijat saattavat kertoa esimerkiksi sellaisia mielipiteitä, joita he eivät kasvotusten kertoisi. (Hakala ja Vesa 2013, 224.)

Robert Arpo vertaa väitöskirjassaan internet-keskusteryhmiä pimeään huoneeseen ja tavallaan tämä vertaus sopii erinomaisesti myös internetin keskustelupalstoihin. Pimeästä huoneesta tiedämme vain, että siellä on toisia ihmisiä tai sitten ei ole. Huoneessa ei kuulu ääntäkään. Koska en voi tietää,

kuunteleeko kukaan, huudan ja provosoin toisia osoittamaan läsnäolonsa. Näin tehdessäni saatan ärsyttää toisia huoneessa olijoita, jotka alkavat sättiä minua, mutta ainakin he ovat huomanneet läsnäoloni. Arpon mukaan keskusteluryhmissä vuorovaikutukselle on ominaista viestin suuntaaminen vastaanottajille, jotka saattavat olla lukematta viestiä tai lukea sen, ja vielä senkin jälkeen olla vastaamatta siihen. (Arpo 2005, 282-283.)

4.3. Verkkokeskustelujen tutkimisen eettisiä ja käytännöllisiä ongelmia

Verkko ympäristönä on loputtoman pirstaloitunut, ja tämä on syytä ottaa huomioon kun tehdään verkkoon linkittyvää tutkimusta. Tutkimuksen edustettavuuden näkökulmasta eräs huomionarvoinen tekijä on se, että verkkomateriaalin runsaus aiheuttaa helposti eräänlaisen kattavuuden harhan. Vaikka verkkokeskusteluaineistoja on tavallaan saatavilla lähes loputtomasti, ne edustavat kuitenkin usein määrästään huolimatta aina vain tiettyä käyttäjäkuntaa ja käyttökontekstia. (Laaksonen et al. 2013, 22-23.) Ihmisten käsityksiä ja mielipiteitä tutkittaessa ongelmana on toisaalta myös se, että aineiston edustavuudesta ei voi verkon keskustelupalstoilla saada täysin varmaa tietoa. Onkin pidettävä mielessä, että vain pieni osa suomalaisista keskustelee aktiivisesti verkossa, vaikka kävijämäärät sivuilla olisivatkin suuria. (Hakala ja Vesa 2013, 224.)

Verkkoaineistojen näennäisesti helposta saatavuudesta on keskusteltu siitä lähtien, kun keskustelu internetin tutkimusetiikasta käynnistyi. Aineistot ovat teknisesti saatavilla ongelmitta, mutta niiden tuottamiskontekstit ja tekijöiden vetämät rajat henkilökohtaisen ja julkisen välillä vaihtelevat. (Turtiainen ja Östman 2013, 53.)

Vapaasti saatavilla olevia verkkoaineistoja on periaatteessa mahdollista käyttää kuin mitä tahansa julkaistua materiaalia. Tutkijan on kuitenkin eettisestä näkökulmasta katsottuna syytä huomioida myös muita seikkoja kuin potentiaalisen aineiston näennäinen julkisuus. Jos esimerkiksi keskustelufoorumille pääseminen edellyttää kirjautumista, sen julkisuus on hyvin suhteellista, sillä suljettuun verkkoyhteisöön ei voi päätyä vahingossa. Siksi foorumilla keskusteluun osallistuvat mahdollisesti mieltävät sisällön vastaanottajiksi pääasiassa rajatun käyttäjäkunnan. (Turtiainen ja Östman 2013, 56.)

Östmanin ja Turtiaisen mukaan tutkittavilla on eräitä poikkeustapauksia lukuunottamatta aina oikeus tietää olevansa tutkimuksen kohteena. Heidän nähdäkseen poikkeustapauksia ovat vain ne tilanteet,

joissa tutkittavien tietoisuus kohteena olostä vääristäisi saatavilla olevaa tietoa siinä määrin, että tutkimusta ei voitaisi toteuttaa. Tutkittavia tulisi Turtiaisen ja Östmanin mukaan kunnioittaa niin, että potentiaalisia tutkittavia informoidaan tutkimuksesta niin hyvin, että he voivat päättää osallistuvatko siihen. (Turtiainen ja Östman 2013, 56.)

Joillekin verkossa aktiivisesti toimiville henkilöille nimimerkki on yhtä kuin identiteetti. Yleensä nämä henkilöt kokevat myös tuottamansa sisällöt vahvasti omikseen - ja nimenomaan tämän kyseisen nimimerkin omistuksessa oleviksi. Tällaisille tutkittaville peitenimen käyttäminen voi olla suorastaan tekijänoikeudellinen loukkaus. (Turtiainen ja Östman 2013, 58.)

Yksi verkkokeskusteluja tutkittaessa kysymyksiä herättävä tekijä on myös se, miten paljon verkossa keskusteleviin voi luottaa. Mistä tiedämme keitä anonyymit keskustelijat todellisuudessa ovat ja millaisia heidän motiivinsa keskustelulle ovat?

Lakimies ja ihmisoikeusaktivisti Husein Muhammed sanoo joutuneensa omassa blogissaan maahanmuuttokriittisten kirjoittajien trollauksen uhriksi. Tällöin verkkokeskustelija esittää esimerkiksi ikään kuin jonkun maahanmuuttajamyönteisen henkilön mielipiteenä hyvin naiiveja väitteitä, kuten ”kaikenlainen monikulttuurisuus on rikkautta”. Sitten samasta IP-osoitteesta keskustelija käy muutetulla nimimerkillä kohtalaisin perustein argumentoimassa näitä aiemmin esitettyjä väitteitä vastaan ja esiintyy näin rationaalisena keskustelijana. (Pöytäri et al. 2013, 49-50.)

Toisena esimerkkinä hieman vastaavasta toiminnasta voidaan käyttää Ville Rannan satiirisen Muhammed-sarjakuvan julkaisua Oululaisessa kulttuurilehti Kaltiossa. Sarjakuvan julkaisu herätti laajan keskustelun myös internetissä. Nimimerkki ”islaminuskoinen” viestissä annettiin ymmärtää, että Kaltio olisi julkaissut alkuperäiset Muhammed pilakuvat ja ihmeteltiin miksi yritykset tahtovat tukea islaminvastaista lehteä laittamalla siihen ilmoituksia. Nimimerkki paljastui pian suomalaiseksi nuoreksi mieheksi, joka oli syystä tai toisesta tahtonut sekoittaa tilannetta (Linjakumpu 2010, 28.)

5. Tutkimusmenetelmä ja aineiston kerääminen

5.1. Tutkimusmenetelmä

Käytännössä luonnollisia tai aitoja verkkokeskusteluja voidaan kerätä ja tallentaa kahdella tapaa: manuaalisesti ja ohjelmoidusti. Manuaalinen keräys ja tallentaminen tarkoittaa sitä, että tutkija etsii ja poimii tutkimukselle sopivan verkkokeskustelun ja tallentaa tämän jollain tavalla. Jos mahdollista ja tarkoituksenmukaista keskustelu voidaan siirtää tekstinkäsittelyohjelmaan tai laadullisen tutkimuksen analyysiin tarkoitettuun ohjelmaan. (Laaksonen ja Matikainen 2013, 203-204.)

Toinen mahdollisuus verkkokeskusteluiden keräämiseen ja tallentamiseen on ohjelmoitu kerääminen, mikä helpottaa ja nopeuttaa aineiston keräämistä huomattavasti. Tämä on erityisen tarpeellista silloin, kun aineisto on suuri tai halutut keskustelut sijaitsevat hyvin erilaisissa ympäristöissä. Vaikka erilaiset ohjelmat keräävät tehokkaasti aineistoa, on niidenkin suhteen oltava tarkkana. Ohjelma ei automaattisesti kerää kaikkea olennaista aineistoa, vaan jotain jää aina pois. On myös huomioitava riittääkö analyysia varten pelkkä tekstisisältö vai onko syytä tallentaa mukaan myös visuaalinen ulkomuoto: esimerkiksi hymiöt, peukutukset, tykkäykset ja kuvat saattavat olla monilla alustoilla tärkeä osa viestintää. (Laaksonen ja Matikainen 2013, 203-204.)

Tutkimuskysymykset suuntaavat aineiston valintaa ja luokittelua sekä tehtäviä johtopäätöksiä. Aineiston valinta voi perustua esimerkiksi keskustelufoorumin kävijämääriin, temaattisesti sopiviin keskusteluketjuihin, tiettyihin keskustelufoorumeihin ja niin edelleen. (Hakala ja Vesa 2013, 219.) Omassa tutkimuksessani lähtökohtana aineistoni valinnalle on (ehkä itsestään selvästi) ollut temaattisesti sopivien keskustelujen löytäminen. Jotta voin tutkia verkossa ilmeneviä käsityksiä ja näkemyksiä sananvapaudesta, on aineistoni tietysti teemaattisesti liityttävä tähän aiheeseen. Esimerkiksi foorumien kävijämäärät eivät ole aiheeni kannalta oleellisia.

Omaksi tutkimusmentelmäkseni valitsin sisällön erittelyn. Viestintäteoreettisesti perinteinen sisällön erittely nousee Sosiologi Harold L. Laswellin klassisesta tiedonsiirtoajatuksesta: kuka sanoo, minkä kanavan välityksellä, kenelle ja millä vaikutuksella. Nämä kolme tekijää - lähettäjä, sanoma ja vastaanottaja - ovat perinteisesti määrittäneet kommunikaatiotapahtuman perusrungon. Tähän viestinnän siirtojäsenyykseen sisältyy ajatus lineaarisuudesta, kontrollista ja lähettäjäkeskeisyy-

destä. Tällöin tutkimuksen huomio kiinnittyy ennen kaikkea sanoman lähettäjään aktiivisena toimijana sekä lähetettävän sanoman sisältöön. Vastaanottajaa pidetään passiivisena osapuolena. Verkon yhteydessä ei kuitenkaan yleensä puhuta viestinnän lähettäjästä, vastaanottajasta eikä vastaanotosta vaan enemmänkin toimijoista ja verkon käytöstä. Kysymys sisällöistä on kuitenkin relevantti myös verkkoyhteiskunnassa (Hakala ja Vesa 2013, 217.)

Bernard Bererlsonin klassisen määritelmän mukaan sisällön erittely on ”viestinnän ilmisisällön objektiivista, systemaattista ja määrällistä kuvailua varten sopiva tutkimusmenetelmä”. Tällöin tutkimuksen kohteena on se, mitä media esittää, miten se kuvaa maailmaa ja millaisia asenteita se välittää. (Hakala ja Vesa 2013, 216.)

Sisällön erittelyn tai sisällönanalyysin menetelmää voidaan käyttää sekä suureen otokseen perustuvana määrällisenä tutkimustapana että pienempään otokseen perustuvana laadullisena tutkimustapana tai näiden lähestymistapojen yhdistelmänä. (Hakala ja Vesa 2013, 216.) Sisällön erittelyn tarkoituksena on muodostaa kokonaiskuva verkkokeskustelun sisällöistä ja teemoista. Koska selkeiden teemojen tai luokkien löytäminen polveilevasta verkkokeskustelusta voi olla haastavaa, teoriapohjaiset tai vahvasti tutkimuskysymyksiin pohjautuvat luokittelut ja teemarungot voivat olla hyviä lähtökohtia. (Laaksonen ja Matikainen 2013, 8.)

Sisällön erittelyn tavoite on siis kuvailla aineiston ilmisisältöjä ja tuoda olennainen esiin. Tämä saavutetaan käymällä aineistoa järjestelmällisesti läpi ja jäsentämällä sen sisältö sellaisiin luokkiin, että joku toinen tutkija voi halutessaan toistaa tutkimuksen samalla luokittelurungolla.

Kuten jo mainitsin, sisällön erittely voidaan jakaa määrälliseen ja laadulliseen sisällön erittelyyn. Määrällisessä eriteltyssä aineistosta voidaan laskea vaikkapa tietyn sanan esiintymisfrekvenssiä tai jotakin aihetta käsittelevien verkkokeskustelujen määrä. Määrällinen sisällön erittely edustaa teoreettis-metodologisesti taustaltaan positivismia ja tutkimusotteeltaan empirismia. Voi sanoa, että määrää korostava argumentointi perustuu yleistämiseen ja säännönmukaisuuteen. (Hakala ja Vesa 2013, 218-219.) Laadullinen argumentointi puolestaan korostaa ainutkertaisuutta, harvinaisuutta ja korvaamattomuutta. Käytännössä määrällinen ja laadullinen menetelmä sekoittuvat mediatekstien analysoinnissa. Oleellista on aina kuvata, miten eri asioita on luokiteltu ja miten eri luokkia ja havaintoyksiköitä on verrattu toisiinsa. (Hakala ja Vesa 2013, 219.)

Määrällinen sisällön erittely antaa mahdollisuuksia luoda yleiskuva kohtalaisen laajasta aineistosta tai tehdä tarkka erittely tutkimuksen kannalta oleellisesta kohteesta. Tavoitteena on rakentaa kattava ja tiivistetty kuva tutkittavasta ilmiöstä. Laadullisen sisällön erittelyn avulla pyritään yleensä tutkimaan syvällisesti jotain ilmiötä, esimerkiksi tiettyä puhetapaa. Toisin kuin määrällisessä tutkimuksessa, laadullisessa sisällön erittelyssä jo esimerkiksi jonkin sosiaalisen toiminnan muodon havaitseminen tai ymmärtäminen voi olla tutkimuksen päämäärä. Sen sijaan ilmiöiden yleisyys tai esiintymistiheys ei välttämättä ole kiinnostavaa. Karkeasti voidaan todeta, että siinä missä määrällisen erittelyn avulla pyritään usein selittämään jotain ilmiötä, laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ilmiön ymmärtäminen ja sen asettaminen yhteiskunnalliseen tai historialliseen kontekstiin. (Hakala ja Vesa 2013, 220-221.)

Konkreettisesti määrällisessä erittelyssä luokitellaan ja lasketaan esimerkiksi tekstin sisältämiä aiheita, toimijoita ja mielipiteitä sekä niiden välisiä suhteita. Toisin kuin määrällisessä erittelyssä, laadullisella sisällön erittelyllä ei tavoitella yleistettävyyttä, vaan valituista ilmiöistä tehtyjä havaintoja. Siinäkin rakennetaan luokitusrunko, joka koostuu havaintoyksiköistä ja luokitusyksiköistä. Nämä määrällisen analyysin käsitteet ovat keskeisiä myös laadullisessa sisällön erittelyssä. Luokitusrunko on luettelo tutkimuksen sisältöluokista eli asioista, joihin tutkimuksessa kiinnitetään huomiota. Luokitusyksikkö muodostuu laadullisessa analyysissä lausumista, jotka sisältävät ajatuksellisen kokonaisuuden. Luokitusyksikkö voi siten olla kokonainen kappale, lause, lauseen osa tai yksittäinen sana. (Hakala ja Vesa 2013, 221.)

Omassa työssäni laadullinen sisällön erittely on mielestäni toimivampi menetelmä, koska tarkoitukseni on tutkia nimenomaan sitä millaisten teemojen ja käsitysten ympärillä keskustelu sananvapaudesta verkossa liikkuu. Kiinnostavaa ei mielestäni ole niinkään erilaisten näkemysten esiintymistiheys vaan se, millaisessa kontekstissa sananvapaus näissä keskusteluissa esiintyy. En tavoittele tutkimusellani myöskään sellaista yleistettävyyttä, jota määrällinen sisällön erittely tarjoaa vaan tarkoituksena on nimenomaan havainnoida niitä teemoja ja ilmiöitä, joita sananvapauskeskusteluun liittyy. Tutkimuskysymysteni kannalta ei ole oleellista laskea tiettyjen sanojen esiintyvyyttä vaan nimenomaan tarkastella lausumia, jotka sisältävät kokonaisuuksia ja sopivat erilaisten teemojen alle. Luokitusyksiköinäni ovat toimineet pääasiassa kokonaiset kommentit tai vähintään kokonaiset lauseet.

5.2. Tapauksen valinta ja esittely

Kuten jo aiemmin mainitsin, keskustelu sananvapaudesta ja siihen liittyvistä asioista on viimeisten vuosien aikana käynyt verkossa kuumana. Kyseessä ei tietenkään ole mikään uusi ilmiö: koska sananvapaus on yksi nykyaikaisen länsimaisen demokratian perusoikeuksista, sen suhdetta muihin perus- ja ihmisoikeuksiin on pohdittu kautta aikojen.

Yksi tunnetuimpia sananvapauskiistoja Suomessa lienee Hannu Salaman teokseen Juhannustanssit liittyvä syyte ja tuomio jumalanpilkasta. Hannu Salaman teos julkaistiin lokakuussa 1964. Aiheesta syntynyt pitkä oikeusprosessi johti aina korkeimpaan oikeuteen saakka ja lopullinen tuomio langetettiin maaliskuussa 1968. Salama tuomittiin tahalliseen jumalanpilkasta kolmen kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja sakkoihin. Asian käsittely jatkui vielä tämän jälkeen, kun Suomen kirjailijaliitto ja Suomen Pen-klubi anoivat Salamalle armahdusta presidentti Kekkoselta saakka. Kekkonen armosti Hannu Salamalle tuomitun rangaistuksen elokuussa 1968. (Nykänen 2001, 1.)

Keskustelua aiheesta on siis käyty aina, mutta tuntuu että internet ja sen mukanaan tuomat muutokset ovat viimeisten vuosien aikana nostaneet aihetta esiin enenevässä määrin. Tämä johtunee siitä, että internetissä erilaisten palstojen ja sivustojen julkisuus aste ei ole kaikille aina selvä. Toisaalta internet on antanut yhä usemmille mahdollisuuden kertoa mielipiteitään yhä suuremmille yleisöille. Tuntuu, että yhä useammin kun puhutaan sananvapaudesta ja sen rajoista, keskustelu starttaa jostain sellaisesta, mitä on sanottu nimenomaan internetissä. Keskustelu ei toki ole rajoittunut pelkästään verkkoon ja sen keskustelupalstoille, vaan sitä on käyty myös muissa medioissa ja jopa eduskunnassa asti.

Koska keskustelua aiheesta on runsaasti, oli aineistoni valinta hieman hankalaa. Monet keskustelut sananvapaudesta ja sen tilasta Suomessa ovat lähteneet liikkeelle siitä, että joku on sanonut jotain ja tämä sanominen on sitten nostanut kohun tai jopa vienyt sanojen oikeuteen asti vastaamaan sanoistaan.

Päätin valita aineistokseni keskustelua aiheesta, joka on herännyt siitä, että joku on sanonut jotain nimenomaan internetin välityksellä. Tämä on mielestäni aineistolleni looginen rajaus, koska tutkin

nimenomaan internetissä käytyjä keskusteluja. Toisaalta päätin rajata aineistoni myös siten, että keskustelua on herännyt laajemmin ja että keskustelulla voidaan nähdä jossain määrin olevan myös yhteiskunnallista merkitystä. Tarkoitin tällä sitä, että aiheesta on keskusteltu yhteiskunnallisesti myös verkon keskustelupalstojen ulkopuolella, esimerkiksi lehdissä ja televisiossa.

Koska vielä näidenkin rajausten jälkeen aineistoa olisi vaikka millä mitalla, päädyin valitsemaan tutkimukseeni yhden tapauksen ja siihen liittyviä keskusteluja. Tapaukseksi valitsin nykyisen kansanedustaja Jussi Halla-ahon oikeudenkäynnit uskonrauhan rikkomisesta ja kiihottamisesta kansaryhmää vastaan. Kyseisissä oikeudenkäynneissä oli kyse Jussi Halla-ahon kesäkuussa 2008 *Scripta - Kirjoituksia uppoavasta lännestä* -blogissaan julkaisemasta *Muutama täky Ilmanen Mikalle* -blogikirjoituksesta¹.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä Jorma Kalske päätti poliisin suorittaman esitutkinnan perusteella nostaa syytteen Halla-ahoa vastaan maaliskuussa 2009. Syytteen mukaan Halla-aho oli ”*laatinut ja internetissä toimittanut yleisön saataville kirjoituksen, jossa islam ja sen pyhät instituutiot yhdistettiin pedofiliaan ja jossa esitettiin, että ohikulkijoiden ryöstely ja verovaroilla loisiminen on erään kansanryhmän kansallinen tai geneettinen erityispiirre.*”².

Jussi Halla-aho kiisti syytteet ja kertoi, että hänen tekstinsä kohteena eivät olleet muslimit tai islam, vaan tekstien aiheena olivat sananvapaus ja tasa-arvo sekä syyttäjäviranomaisten harrastama kaksoisstandardi. Helsingin kärjäoikeus tuomitsi elokuussa 2009 Jussi Halla-ahon sakkoihin uskonrauhan rikkomisesta, mutta syyte kiihottamisesta kansanryhmää vastaan hylättiin. Hovioikeus vahvisti tuomion lokakuussa 2010. Molemmat osapuolet valittivat Korkeimpaan oikeuteen ja molemmille myönnettiin valituslupa. Korkein oikeus katsoi kesäkuussa 2012 antamassaan tuomiossa, että Halla-aho syyllistyi sekä uskonrauhan rikkomiseen että kansanryhmää vastaan kiihottamiseen. Halla-ahon tuomio koveni 50 päiväsakkoon aiemman 30 päiväsakon sijasta.³

¹ Jussi Halla-ahon blogi löytyy osoitteesta <http://www.halla-aho.com/scripta/> ja tuomion tuonut teksti osoitteesta (tosin hovioikeuden päätöksellä Halla-aho on poistanut tekstistä tuomion tuoneita osia): http://www.halla-aho.com/scripta/muutama_taky_illmanin_mikalle.html

² <http://www.vksv.oikeus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2009/03/syytteitakiihottamisestakansanryhmaavastanjauskonrauhanrikkomisesta.html>

³ <http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2012/20120058>

Viime vuosilta olisi löytynyt useita muitakin tapauksia sananvapauteen ja siitä käytyihin kiistoihin liittyen. Jo aiemmin työssäni toin esille esimerkiksi laajemman kansainvälisen kohun Muhammed pilakuvien julkaisuun liittyen. Kyseistä aihetta on kuitenkin tutkittu paljon ja tahdoin valita tiukemmin Suomeen ja suomalaiseen yhteiskuntaan liittyvän aiheen. Suomessa taas esimerkiksi vuonna 2010 suomalainen mies sai sakot perustettuaan Facebookiin sivuston ”Olen valmis istumaan muuttaman vuoden Astrid Thorsin taposta”. Mies tuomittiin törkeästi kunnianloukkauksesta, laittomasta uhkauksesta sekä kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Mies itse selitti tekoaan vain vitsinä.⁴

Vuonna 2013 Korkein oikeus hylkäsi syytteen nettiuhkauksesta, joka kohdistui toukokuussa 2010 valtiovarainministeri Jyrki Kataiseen ja pääministeri Matti Vanhaseen. Mies kirjoitti muun muassa ministereiden mahdollisesta ampumisesta ja eduskunnan räjäyttämisestä. KKO:n mukaan uhkailu kyllä loukkasi vakavalla tavalla demokraattista järjestelmää eikä nauti sananvapauden suojaa. Syyte hylättiin, koska tekoa ei kuitenkaan ollut säädetty rangaistavaksi. Päätökseen vaikutti myös se, että tekstiin eivät olleet kiinnittäneet huomiota Katainen ja Vanhanen vaan poliisi. Näin ollen uhkailun kohteet eivät siis olleet pelänneet turvallisuutensa olevan uhattuna.⁵

Kaikki edellä mainitut tapaukset ovat mielestäni sananvapauden ja sen rajojen asettamisen kannalta mielenkiintoisia ja kaikista niistä olisi voinut kerätä aineistoa työtäni varten. Moni mainituista tapauksista on lisäksi mielenkiintoinen juuri aiemminkin mainitsemani verkkojulkisuuden kannalta. Kun esimerkiksi mietitään Astrid Thorsia uhkailleen miehen tapausta, yksi näkökulma aiheeseen olisi juuri Facebook julkaisujen julkisuus: kun ihminen perustaa Facebookin tyyliiseen sosiaalisen median palveluun ryhmän tai päivittää profiilinsa, ymmärtääkö hän aina kuinka julkisesta tekstistä on kyse? Myös Vanhasta ja Kataista uhkailtiin nimenomaan keskustelupalstalla ja ihmisillä saattaa myös näiden suhteen olla vaikeuksia hahmottaa niiden julkisuus astetta. Vertautuvatko internetissä eri palstoilla julkaistut tekstit yksityiseen keskusteluun ystävien välillä, poikien saunailtojen huulenhaittoon vai huuteluun julkisella torilla?

⁴ Aiheesta on kirjoittanut muun Turun Sanomat täällä (linkin toimivuus tarkistettu 28.7.2014): <http://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/114406/Ampukaa+Astrid+Thors+ryhman+perustaja+Ihan+lapalla+vaan> sekä Iltsanomat täällä (linkin toimivuus tarkistettu 28.7.2014): <http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-1288356169519.html>

⁵ Aiheesta on kirjoittanut muun muassa Helsingin Sanomat täällä (linkin toimivuus tarkistettu 28.7.2014): <http://www.hs.fi/kotimaa/a1372209822856> sekä verkkolehti Uusi Suomi täällä (linkin toimivuus tarkistettu 28.7.2014): <http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/60231-laillinen-tappouhkaus-mies-lankytti-netissa-mutta-kohde-ei-kuullut>

En kuitenkaan tämän työn puitteissa voi tutkia kaikkea internetissä aiheesta käytyä keskustelua, joten rajausta oli pakko tehdä. Tahdoin valita aiheen, jolla on nähdäkseni tietyssä määrin myös yhteiskunnallista vaikutusta. Myös Astrid Thorsin ja Matti Vanhasen ja Jyrki Kataisen uhkailut voi helposti nähdä yhteiskunnalliseksi aiheeksi, koska niissä osallisena ovat olleet valtakunnan poliitikot.

Kirjoittaessaan oikeuskäsittelyn ja myöhemmin tuomiot aiheuttaneet blogitekstit vuonna 2008 Jussi Halla-aho oli jo aktiivisesti mukana politiikassa, sillä hän oli jo vuonna 2007 ehdolla eduskuntavaaleissa Perussuomalaisten sitoutumattomana ehdokkaana. Vuonna 2009 Halla-aho valittiin Helsingin kaupungin valtuustoon ja vuonna 2011 kansanedustajaksi. Halla-ahon blogit sekä niiden aiheuttamat oikeudenkäynnit näkyivät paljon julkisuudessa ja herättivät myös erittäin paljon keskustelua. Tapaus johti myös Halla-ahon eroamiseen eduskunnan hallintovaliokunnan puheenjohtajan paikalta.

Jussi Halla-ahon tapauksesta mielenkiintoisen tekee mielestäni erityisesti se, että Halla-aho itse on paitsi mukana politiikassa, hän on myös tietyssä mielessä tehnyt politiikkaa sananvapaudesta ja sen rajoista. Kyseinen tapaus ei nimittäin ole Halla-ahon kohdalla ainoa kerta, kun hän on aiheuttanut kohua sanomisesta ja sen rajoista.

Marraskuussa 2008 Vihreät naiset ry jätti Halla-ahosta tutkintapyyntön tämän blogissa vuonna 2006 julkaisusta *Monikulttuurisuus ja nainen* -tekstistä. Kyseinen tutkintapyyntö ei johtanut jatko toimiin. Syyskuussa 2011 Halla-aho kirjoitti Facebook-sivullaan seuraavasti: *”Juuri nyt Kreikkaan tarvittaisiin sotilasjunta, jonka ei tarvitsisi välittää suosioistaan ja joka voisi panna lakkoilijat ja mellakoitsijat kuriin panssarivaunuilla”*. Tapaus ei lopulta johtanut oikeustoimiin, mutta Halla-aho erotettiin kahdeksi viikoksi perussuomalaisten eduskuntaryhmästä.⁶

Halla-aho on myös itse tehnyt tutkintapyyntöjä aiheeseen liittyen. Esimerkiksi helmikuussa 2009 Halla-aho teki tutkintapyyntön Yleisradion televisiouutisjutusta, jossa häntä nimitettiin ulkomalaisvastaiseksi ja rotutohtoriksi. Esitutkinta lopetettiin kuitenkin toukokuussa 2009, koska kihlakunnansyyttäkä Heikki Poukka katsoi, ettei näyttöä rikoksista ollut.

⁶ http://fi.wikipedia.org/wiki/Jussi_Halla-aho

Lokakuussa 2008 Halla-aho puolestaan kanteli Julkisen sanan neuvostolle liittyen Yleisradion A-talk ohjelmassa esitettyyn lainaukseen hänen blogi kirjoituksestaan. Julkisen sanan neuvosto antoi kuitenkin Ylelle vapauttavan tuomion, koska katsoi että ohjelmassa esitetty sitaatti oli lainattu oikeassa muodossa ja se oli esitetty asianmukaisesti.⁷

Myös valitsemassani tapauksessa Halla-aho puolusti itseään nimenomaan sillä, että tahtoi testata sananvapauden rajoja. Tämä tekee mielestäni sekä tapauksesta, että siitä käydystä keskustelusta erityisen mielenkiintoisen. Valitsemani tapaus on mielestäni myös siinä mielessä relevantti, että sitä on käsitelty Suomessa korkeinta oikeutta myöten. Näin ollen tapausta ja siihen liittyviä sananvapauden rajoituksia on lain näkökulmasta määritelty. Jussi Halla-aho ainakin harkitsi tapauksen viemistä myös Euroopan Ihmisoikeustuomioistuimeen, mutta en valitettavasti löytänyt tietoa siitä onko tapausta jo käsitteyssä EIT:ssä tai onko Halla-aho edes vienyt asiaa EIT:hen saakka. Todennäköistä on, että EIT:n päätöstä ei ainakaan vielä ole tullut, koska todennäköisesti siitä olisi Suomessa uutisoitu ainakin melko laajasti, olisi lopputulos mikä tahansa.

5.3. Aineiston esittely

Tapauksen aineistoksi olen valinnut aiheeseen liittyvään uutisointiin liittyneitä keskusteluja ja artikkeleja. Seuraavaksi käyn lyhyesti läpi aineiston ja sen valintaprosessin. Verkosta löytyy kyseiseen aiheeseen liittyen erittäin paljon erilaisia keskusteluja ja tekstejä, joten olen joutunut edelleen rajaamaan aineistoani melko tiukasti. Aineistoni koostuu seuraavista erilaisista osista⁸:

- **YLE (8.6.2012)** - Vaikuttaako Halla-ahon tuomio yhteiskunnalliseen kirjoitteluun?
(Keskustelussa 100 kommenttia)
- **Helsingin Sanomat (13.6.2012)** - Näkökulma: Maallikko ei ymmärrä Halla-ahon tuomiota
(Keskustelussa 236 kommenttia)
- **Uusi Suomi (27.3.2009)** - Halla-aho sai syytteen!
(Keskustelussa 142 kommenttia)
- **Uusi Suomi (8.9.2009)** - Halla-aholle sakot -valittaa hoviin
(Keskustelussa 113 kommenttia)

⁷ http://fi.wikipedia.org/wiki/Jussi_Halla-aho

⁸ Tarkemmat linkit aineistoihin löytyvät tämän työn lopusta kohdasta *Aineistot: Tutkimuksen aineistona käytetyt lehtijutut, ja keskustelut* sekä tutkimuksen tekijän hallusta.

- **Ilta-Sanomat (8.6.2012)** - Korkein oikeus tuomitsi Halla-ahon sakkoihin islam-kirjoituksista
(Keskustelussa 273 kommenttia)

KAIKKI KESKUSTELUT YHTEENSÄ: Kommentteja 864

Valitsin aineistokseni lehtien keskustelupalstoilla käytyjä keskusteluja. Verkosta löytyy myös monilla erilaisissa keskustelupalstoilla kuten Hommaforumilla, plaza.fi:ssä ja vau.fi:ssä aiheesta käytyjä keskusteluja. Irrallisten keskustelupalstojen (kuten plaza tai vau) keskustelut menivät kuitenkin helposti henkilökohtaisuuksiin, muiden keskustelijoiden haukkumiseen ja eksyivät siten varsinaisesta aiheestaan pitkäksikin aikaa. Aineistoni rajauksen kannalta tahdoin valita keskusteluja, joissa pysyttäisiin mahdollisimman hyvin aiheessa. Lisäksi luettuani edellä mainittujen keskustelupalstojen keskusteluja aineistoni käsittelyn jälkeen, vaikutti siltä, että uusia teemoja ja näkökulmia ei juurikaan olisi enää noussut esiin.

Toisaalta taas esimerkiksi Hommaforumissa keskustelu pysyy erittäin asiallisena. Hommaforum on kuitenkin saanut alkunsa Jussi Halla-ahon blogin vieraskirjasta ja sen aihepiiri on melko tarkasti rajattu maahanmuuttoon ja monikultturismiin - ei siis sananvapauteen. Näen myös, että foorumin alkuperäinen syntytaapa saattaa rajata sen kävijäkuntaa ja siten vääristää siellä esiintyviä näkemyksiä hyvinkin voimakkaasti tiettyyn suuntaan kun kyse on kuitenkin nimenomaan Jussi Halla-ahoon liittyvästä oikeustapauksesta.

Verkkolehtien ja -medioiden aiheesta julkaisemat jutut ja niiden synnyttämät kommentit pitävät keskustelun tiukemmin aiheessa, vaikka niidenkään keskustelut eivät toki liity pelkästään sananvapauteen ja myös niissä ilmenee kanssakeskustelijoiden haukkumista ja arvostelua.

Valitsemistani keskustelupalstoista Yle⁹, Helsingin Sanomat¹⁰ ja Iltasanomat¹¹ ennakkomoderoivat sivuillaan käydyt keskustelut. Yle hyväksyy vain nimimerkillä kirjoitetut kommentit, koska henkilöllisyyden varmentaminen on mahdotonta. Helsingin Sanomat ja Ilta-Sanomat puolestaan vaativat

⁹ YLE:n moderoinnin pelisäännöt: http://yle.fi/uutiset/suora_linja_-keskustelujen_pelisaannot/5881832 (linkki tarkistettu 22.7.2014)

¹⁰ Helsingin Sanomien käyttöehdot: <http://www.hs.fi/kayttoehdot/> (linkki tarkistettu 22.7.2014)

¹¹ Ilta-Sanomien käyttöehdit: <http://www.iltasanomat.fi/info/art-1288330456651.html> (linkki tarkistettu 22.7.2014)

rekisteröitymisen palveluunsa, mutta mahdollistavat kommentoinnin nimimerkin takaa. Uusi Suomi¹² ei ennakkomoderoi keskusteluja, mutta vaatii keskustelijoiden rekisteröitymisen ja pidättää itsellään oikeuden poistaa kommentteja keskustelusta sekä oikeuden poistaa käyttäjältä kommentointioikeuden kokonaan.

Valitsemani aineisto edustaa nähdäkseni melko kattavasti Suomen suurimpia verkkomedioita ja -julkaisuja. Iltasanomat ja Helsingin Sanomat ovat valtakunnallisia julkaisuja niin verkossa kuin paperiversionakin ja ne kirjoittavat paikallisuutisten lisäksi laajasti myös muista aiheista. Uusi Suomi puolestaan toimii vain verkossa, sillä ei ole lainkaan paperiversiota. Tästä syystä se tuo mielestäni mielenkiintoisen lisän aineistoon, kun aiheeni käsittelee nimenomaan verkkokeskustelua. Yle puolestaan poikkeaa muista palveluntarjoajista siinä, että se on julkisin varoin ylläpidetty.

Aineistostani YLE:n ja Helsingin Sanomien keskustelut eivät liity varsinaiseen artikkeliin tai lehtijuttuun vaan niiden pohjalla oleva materiaali on kirjoitettu nimenomaan herättämään keskustelua aiheesta.

Ylen sivuilla keskustelu on avattu jo otsikossa *”Vaikuttaako Halla-ahon tuomio yhteiskunnalliseen kirjoitteluun?”*. Otsikon alle kirjoittamassaan jutussa toimittaja Maria Blomberg käy lyhyesti läpi Halla-ahon saaman tuomion ja esittää lopuksi vielä kysymykset *”Miltä oikeuden päätös tuntuu? Ovatko rangaistukset sopivia?”*. Otsikossa ja jutun lopussa esitetyt kysymykset luonnollisesti ohjaavat keskustelua ja melko moni kommentti on suora vastaus johonkin YLE:n toimittajan esittämistä kysymyksistä.

Valitsemani Helsingin Sanomien keskustelu pohjautuu Nytin ja Radio Helsingin esiemiehen Juhani Mykkäsen kirjoittamaan näkökulmaan *”Maallikko ei ymmärrä Halla-ahon tuomiota”*. Myös Mykkänen käy ensin lyhyesti läpi jutun taustat, mutta käsittelee hieman tarkemmin myös Halla-ahon tekstiä ja sen tarkoituksia. Mykkänen esittää tekstissään seuraavan kysymyksen: *”Mutta jälleen maallikko kysyy: miksi Halla-aho sai sarkasmistaan tuomion, mutta Kalevan tosissaan laaditusta kirjoituksesta ei noussut edes syytettä?”*. Mykkänen jatkaa tekstiään vielä seuraavasti: *”Vastaus lienee, että enemmistöä ei tarvitse suojella. Silti kansanryhmää vastaan kiihottamista käsittelevä lainkohta ei mainitse – ainakaan maallikon silmään – että haukuttavana pitäisi olla vähemmistön.*

¹² Uusi-Suomi käyttöehdot: <https://oma.uusisuomi.fi/kayttoehdot> ja keskusteluohjeet: <https://oma.uusisuomi.fi/keskusteluohje> (linkit tarkistettu 22.7.2014)

Sitä paitsi: mitä jos Kalevan väite suomalaisten kännisätappamisgeeneistä olisi käsitelty ruotsin-suomalaisia, ja se olisi esitetty ruotsalaisessa sanomalehdessä?”

Kuten YLE:n keskustelussa myös Helsingin Sanomien keskustelussa monet kommentoijat vastaavat suoraan Mykkäsen esittämiin kysymyksiin. Molemmissa keskusteluissa pysytään melko tiukasti toimittajien rajaamassa aiheessa, eikä keskustelu kovinkaan paljoa eksy muille urille.

Iltasanomien ja Uuden Suomen keskustelut liittyvät lehtien julkaisemiin artikkeleihin, jotka on kirjeitetty eri vaiheessa oikeusprosessia. Valitsin Uudesta Suomesta kaksi artikkelia, jotka on kirjoitetut oikeudenkäynnin alkuvaiheessa. Ensimmäisessä artikkelissa kerrotaan vasta Halla-ahon saamasta syytteestä, toisessa Halla-aho on saanut ensimmäisen tuomionsa kärjäoikeudessa. Iltasanomien keskustelu pohjautuu juttuun, joka on kirjoitettu siinä vaiheessa kun Halla-aho on tuomittu myös korkeimmassa oikeudessa. Näin aineistostani on mielestäni parhaiten saatavissa käsitys siitä, millaisia erilaisia teemoja keskustelussa on noussut esiin oikeusprosessin eri vaiheissa.

Keskustelun sävy luonnollisesti vaihteli hieman riippuen siitä, missä vaiheessa tapausta keskustelua käytiin. Esimerkiksi ennen tuomioita pohdittiin enemmänkin syitä siihen, miksi Halla-aho ylipäänsä haastettiin oikeuteen kirjoituksistaan ja tuomioiden myötä päädyttiin keskustelemaan niiden oikeutuksesta ja tapauksen mahdollisesta jatkosta ylemmissä tuomioistuimissa tai jopa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa.

Verkkokeskustelujen luonteesta johtuen, keskusteluissa esiintyi erilaisia teemoja ja ikään kuin toisistaan erillään käytyjä keskusteluja. Aloitin aineistoni käsittelyn lukemalla kaikki keskustelut läpi ja poimimalla taulukkoon teemoja, jotka mielestäni selkeästi nousivat aineistosta esiin. Huomioitavaa on, että iso osa kommenteista ei mitenkään liity omaan aiheeseeni. Kun jatkossa puhun kommenteista, jotka ”menivät ohi aiheesta” en tarkoita, että ne olisivat välttämättä menneet ohi keskustelun aiheesta eli Jussi Halla-ahon tuomiosta ja teksteistä. Tarkoitin sen sijaan yksinkertaisesti sitä, että ne eivät mitenkään liity sananvapauteen eli siis oman tutkimukseni aineistoon.

Poimittuani taulukkoon yleisimpiä teemoja aloin käydä keskusteluja läpi kommentti kerrallaan ja sijoittamaan niitä taulukkoon valitsemieni teemojen alle. Osa kommenteista ei liittynyt sananvapauteen mitenkään ja lisäksi YLE:n foorumilla muutamia kommentteja oli ylläpidon toimesta jälkimoderoitu. Tähän sarakkeeseen sijoittamani kommentit näyttivät siis esimerkiksi tällaisilta:

"Keep the faith!" (Mestari 8.6.2023, Ilta-Sanomat)

"Ei tarvitse katsoa säätiedotusta kun voi arvata tästä päätöksestä nousevan pienen myrskyn tai myräkän. Soini ja muut eivät vastaa edes puhelimiin. Sataa varmaan persujen luuriin?" (Voi lapsia 8.6.2012, Ilta-Sanomat)

"Jussille voimia. Vaaleissa sitten nähdään, miten suomalaisen "oikeuslaitoksen" poliittinen ohjaus vaikuttaa." (Juris puris 8.6.2012, Ilta-Sanomat)

"Niinpä. Touché, Oula. Touché." (AjattelijaT 8.9.2009, Uusi Suomi 1)

"Kop kop Ratakatu onko täällä enään ketää ??" (Vieras 15.9.2009, Uusi Suomi 1)

"Halla-aho? Kuka tää Halla-aho on?" (JanneGPirinen 27.3.2009, Uusi Suomi 2)

Nämä kommentit siis saattoivat hyvinkin liittyä keskustelun aiheeseen, mutta niitä ei mielestäni ollut mahdollista sijoittaa sananvapauteen liittyvien teemojeni alle. Osa kommenteista koski tulevia vaaleja, osa Halla-ahon politiikkaa, osa oli yksinkertaisia vastauksia tai myöntymisen merkkejä muiden keskustelijoiden mahdollisiin kysymyksiin ja mielipiteisiin. Nämä kommentit sijoitin taulukossani sarakkeeseen "Kommentti poistettu ylläpidon toimesta / Kommentti ei liitty aiheeseen". Tehtyäni tämän aineistoni näyttää määrällisesti seuraavalta:

- **YLE** - Vaikuttaako Halla-ahon tuomio yhteiskunnalliseen kirjoitteluun?
Keskustelussa alunperin 100 kommenttia, 32 kommenttia ei liittynyt aiheeseen
> **Teemoittelua varten jäljelle jäi 68 kommenttia**
- **Helsingin Sanomat (13.6.2012)** - Näkökulma: Maallikko ei ymmärrä Halla-ahon tuomiota
Keskustelussa alunperin 236 kommenttia, 100 kommenttia ei liittynyt aiheeseen
> **Teemoittelua varten jäljelle jäi 136 kommenttia**

- **Uusi Suomi (27.3.2209)** - Halla-aho sai syytteen!

Keskustelussa alunperin 142 kommenttia, 75 kommenttia ei liittynyt aiheeseeni

> **Teemoittelua varten jäljelle jäi 67 kommenttia**

- **Uusi Suomi (8.9.2009)** - Halla-aholle sakot -valittaa hoviin

Keskustelussa alunperin 113 kommenttia, 57 kommenttia ei liittynyt aiheeseeni

> **Teemoittelua varten jäljelle jäi 56 kommenttia**

- **Ilta-Sanomat (8.6.2012)** - Korkein oikeus tuomitsi Halla-ahon sakkoihin islam-kirjoituksista

Keskustelussa alunperin 273 kommenttia, 128 kommenttia ei liittynyt aiheeseeni

> **Teemoittelua varten jäljelle jäi 145 kommenttia**

KAIKKI KESKUSTELUT YHTEENSÄ: Kommentteja 470

Käytyäni kaikki kommentit läpi ja sijoitettuani ne alustavan aineistoon tutustumiseni pohjalta tekemääni taulukkoon löytyi taulukostani seuraavat teemat, joiden alle olin luokitellut suurimman osan keskustelujen kommentteista:

- Uskontojen loukkaaminen
- Oikeus myös ”vääriin mielipiteisiin” ja loukkaavaan sanomiseen
- Laki on aina laki
- Oikeus totuuden puhumiseen

Jo luokittelua tehdessäni huomasin kuitenkin, että kaikki kommentit eivät suoraan istuneet edellä mainitun teemoitteluni muottiin. Osa kommentteista tuntui olevan väärässä paikassa ja osan jouduin sijoittamaan kesken aineiston läpi käymisen luomaani ”Ei vielä luokiteltu” -sarakeeseen. Seuraavaksi kävinkin kaikki teemat vielä läpi ja muutin hieman alkuperäistä teemoitteluani.

Uskontojen loukkaamista ja uskonrauhanpykälää käsittelevät kommentit jaoin kahteen erilliseen sarakeeseen: Uskontojen loukkaaminen ja Suomalainen kaksoisstandardi. Huomasin nimittäin, että koska Halla-aho vetosi omassa puolustuksessaan siihen, että koetti osoittaa oikeuslaitoksen sisällä olevan kaksoisstandardin, niin tämän teeman ympärillä pyöri myös paljon keskustelua. Tämä

keskustelu liittyi kyllä pääosin kiinteästi nimenomaan uskonarauhan rikkomiseen, mutta mielestäni nämä olivat selkeästi erotettavissa toisistaan.

Yhtenä erillisenä selkeänä teimana keskusteluista nousi esiin myös keskustelu suomalaisen oikeuslaitoksen osaamisesta ja kyvykkyyvdestä antaa tuomioita. Tämä liittyi kiinteästi keskusteluun siitä, että Suomi on saanut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta poikkeuksellisen paljon langettavia päätöksiä sananvapauden rajoittamiseen liittyen. Lisäksi johtuen luultavasti Halla-ahon poliittisesta asemasta, käytiin paljon keskustelua myös siitä oliko tuomio poliittinen ja onko Suomen oikeusistuin poliittisesti korruptoitunut. Tätä keskustelua oli niin paljon, että päätin luokittelussani nostaa sen omaksi teemakseen omaan sarakkeeseensa. Vaikka tulen käsittelemään tämän teeman samassa yhteydessä kun käsittelen teamani ”Laki on laki”, päätin kuitenkin teemarungossani selkeyden vuoksi erotella nämä toisistaan.

Tämän lisäksi huomasin tässä vaiheessa kaksi muuta kommentteista esiin nousevaa teemaa. Toinen liittyi keskusteluun siitä, millaisessa kontekstissa sanottua tulisi tarkastella. Välillä kiihkeäkin keskustelua käytiin siitä, onko Halla-ahon sanomiset irrotettu kokonaisuudesta eli kyseessä olevasta blogitekstistä ja saatu näyttämään muulta kuin, mitä ne ovat. Toisaalta taas monet olivat sitä mieltä, että Halla-ahon blogitekstiä täytyy tarkastella osana kaikkea hänen aiemmin sanomaansa ja kirjoittamaansa.

Lopuksi nostin omaksi teemakseen myös eräänlaisen vastuuajattelun teeman. Paljon löytyi myös kommentteja, joiden perusviesti oli, että ihmisillä tulee sananvapauden puitteissa olla myös vastuu sanomisistaan ja kaikkien tulee käyttää sananvapauttaan varsin harkiten. Koska näitä kommentteja oli paljon, eivätkä ne usein suoraan istuneet minkään muun teamani alle, päädyin nostamaan ne vielä omaksi teemakseen. Samaan teemaan olen luokitellut myös YLE:n keskustelussa osan suorista vastauksista kysymykseen ”Vaikuttaako tuomio verkkokirjoitteluun”, koska ne sopivat tämän teeman alle mielestäni selkeiten. Lopullinen teemoitteluni taulukossa näytti siis seuraavanlaiselta (suluissa merkattuna kuhunkin teemaan liittyvien kommenttien määrä):

- **Uskontojen loukkaaminen (33)**
- **Oikeuslaitoksen kaksoisstandardi (143)**
- **Oikeus ”väärin mielipiteisiin” ja muiden loukkaamiseen (57)**
- **Laki on aina laki (39)**

- **Oikeuslaitoksen osaaminen / Poliittinen ajojahti (69)**
- **Tekstin kontekstointi ja irrottaminen asiayhteydestä (21)**
- **Oikeus totuuden puhumiseen (69)**
- **Vastuuajattelu (+vaikutukset verkkokeskusteluun) (52)**

Taulukossani kommenttien lopullinen määrä on 483 johtuen siitä, että muutamat pitkät kommentit menivät erittäin selkeästi kahteen eri teemaan eli ne ovat siksi luokiteltuna kahteen kertaan.

Erityisesti ensimmäisen tuomion jälkeen keskustelussa siirryttiin pohtimaan sananvapauden ja uskonrauhan rikkomisen suhdetta. Tämä on ymmärrettävää, koska syytteet kiihottamisesta kansanryhmää vastaan hylättiin, joten aiheesta keskustelua ei tässä kohtaa nähty niin mielekkääksi. Uskonrauhan ja sananvapauden välisen suhteen pohtiminen on ensimmäinen keskustelusta esiin nostamani teema ja sen alle keräämäni kommentit käsittelevät pitkälti sitä, mitä tällä lailla tarkoitetaan, miten lakia sovelletaan ja onko uskonrauha ylipäänsä lakipykälänä vanhentunut.

Jussi Halla-aho on sekä yksityishenkilönä että myöhemmin poliitikkona profiloitunut hyvin selkeästi maahanmuuttokriitikoksi. Keskustelussa nousikin selkeästi esiin myös maahanmuuton ja islamin kritiikki. Tämä keskustelu linkittyy varsin selkeästi keskusteluun siitä, onko sananvapaus Suomessa erilainen eri ihmis- tai uskontoryhmille. Saako erilaisista ryhmistä sanoa erilaisia asioita vai kohteleeke laki kaikkia samalla tavalla? Tämä mahdollinen kaksoisstandardi eri ihmisryhmille onkin toinen keskustelun selkeä teema, jota pohdin tarkemmin omassa luvussaan.

Kolmas teema, joka aineistostani nousi erittäin selvästi esiin, on pohdinta siitä olivatko Halla-ahon kirjoitukset totta ja loogisesti perusteltuja ja onko tällä merkitystä tuomion ja sen oikeudenmukaisuuden kannalta. Tämän teeman alle sijoittuvat sekä ”Vastuuajatteluun” että ”Oikeus totuuden puhumiseen” -teemojen alle luokittelemani kommentit. Nämäkin kaksi aineistossani esiintyvää alateemaa olen siis vetänyt yhteen isomman teeman alle, koska niissä käyty keskustelu liittyy selkeästi yhteen ja menee monilta osin myös ristiin. Vastuuajattelun alle olen koonnut kommentteja, joiden mukaan sananvapaus kuten mikä tahansa vapaus tuo aina mukanaan myös vastuuta. Oikeus totuuden puhumiseen pitää puolestaan sisällään sellaiset argumentit, joiden mukaan sananvapaus koskee - tai sen ainakin tulisi koskea - totuuden puhumista ilman mitään poikkeuksia. Nämä kaksi näkemystä kävivät keskusteluissa paljon dialogia keskenään.

Tekstin kontekstoinnin ja asiayhteydestä irrottamisen kohdassa on vähiten kommentteja, mutta tahdon käsitellä sen omana teemanaan, koska mielestäni tämän keskustelun yhteydessä kitetty mielenkiintoisella tavalla eräs verkkojulkaisuille ominainen kysymys: mikä on kokonainen teksti verkossa ja mitä tarkoitetaan kun puhutaan verkkotekstin kontekstista?

Kolme jäljelle jäävää luokitteluteemaani ”Oikeus ”vääriin mielipiteisiin” ja muiden loukkaamiseen”, ”Laki on aina laki” ja ”Oikeuslaitoksen osaaminen / Poliittinen ajojahti” käsittelen kaikki samassa yhteydessä, sillä nämä linkittyivät mielestäni kaikki kiinteästi oikeuslaitoksen ja poliittisen järjestelmän toimintaan sekä käsitykseen siitä, mitä Suomen laki pitää sisällään.

5.4. Aineiston mahdollisia ongelmia

Tutkimukseni aineisto koostuu edellä esitellyn tapaukseen liittyvistä verkkolehtien jutuista sekä verkkokeskusteluista. Koska tutkimusaineistoni tulee koostumaan ihmisten keskusteluista, nousee esiin muutamia eettisiä kysymyksiä: keskustelijoiden yksityydensuoja, tutkittavien informointi tutkimuksesta, aineiston yleistettävyyys sekä aineiston luotettavuus. Ennen kun siirryn käsittelemään esiin nousseita teemoja tarkemmin, käyn vielä lyhyesti läpi edellä mainitut kysymykset oman tutkimukseni osalta.

Tutkimuksessani käyttämiäni keskustelupalstoja voidaan mielestäni pitää luonteeltaan julkisina. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ihmiset niihin kirjoittaessaan ovat tiedostaneet jonkun joskus käyttävän heidän kommenttejaan osana tutkimustaan. Ylipäänsä siihen, miten julkisena ihmiset näitä keskusteluja lopulta pitävät on mahdotonta ottaa kantaa. Kuten jo aiemmin mainitsin internetin erilaiset tilat voivat vertautua eri käyttäjien mielestä erilaisiin julkisiin tiloihin. Toiset mieltävät keskustelun enemmän yksityiseksi tilaksi, toiset taas täysin julkiseksi.

Kaikki valitsemani keskustelut ovat kuitenkin sellaisia, että niihin pääsee käsiksi ilman erillistä kirjautumista. Tämä mielestäni selkeyttää valitsemani aineiston julkisuusstatusta siinä mielessä, että erillinen kirjautuminen usein luo ihmisille käsityksen intiimimmästä keskustelusta. Kaikki valitsemani keskustelut ovat täysin avoimia ja kuka tahansa pääsee niihin helposti käsiksi. Lisäksi kaikki keskustelut on julkaistu eri medioiden keskustelupalstoilla, jolloin ne nähdäkseni tietyllä tavalla rinnastuvat yleisöosastokirjoituksiin. Lehdissä julkaistava materiaali on tarkoitettu julkaistavaksi ja mielestäni on relevanttia olettaa, että lehtien keskustelupalstoille kirjoittavat ihmiset ym-

märtävät ainakin jossain määrin osallistuvansa julkiseen keskusteluun. Tästä syystä näen, että nämä keskustelut voidaan perustellusti rinnastaa muuhun julkaistuun materiaaliin.

Kuten Östman ja Turtiainen ovat huomauttaneet, toisille aktiivisille keskustelijoille nimimerkki on yhtä kuin identiteetti ja nämä ihmiset kokevat tuottamansa sisällön vahvasti omakseen (Turtiainen ja Östman 2013, 58). Olen päätenyt viittaamaan omassa tutkimuksessani lainauksiin ihmisten käyttämällä nimimerkillä, päivämäärällä sekä lehden nimellä. Uuden Suomen kahden jutun kommentit erottelen toisistaan käyttämällä sulkeissa merkintöjä ”Uusi Suomi 1” ja ”Uusi Suomi 2”. Näistä Uusi Suomi 1 viittaa aiemmin julkaistuun artikkeliin ”Halla-aho sai syytteen!” ja Uusi Suomi 2 viittää myöhemmin julkaistuun artikkeliin ”Halla-aholle sakot - Valittaa hoviin”. Kun käytän henkilöiden itsensä valitsemia nimimerkkejä, heidän yksityisyyden suojansa säilyy nähdäkseni heidän itse valitsemallaan tasolla. Lisäksi, jos joku kokee kommenttinsa vahvasti omakseen ja omaan verkkoidentiteettiinsä liittyväksi, säilyy nimimerkki tällöin viitteenä hänen verkkoidentiteettiinsä.

Turtiainen ja Östman huomauttavat myös, että tutkittavilla tulee aina olla oikeus tietää olevansa tutkimuksen kohteena, jotta he voivat päättää osallistuvatko siihen vai eivät (Turtiainen ja Östman 2013, 56). Tämä näkökulma oli oman tutkimukseni kannalta haasteellinen, sillä suurin osa valitsemistani keskusteluista on jo vanhoja. Mietin pitkään tulisiko minun käydä kommentoimassa keskusteluihin, että olen käyttämässä niitä aineistonani. Tuskin kovin moni kuitenkaan enää näin muutaman vuoden jälkeen käy lukemassa näitä vanhoja keskusteluja, joten suurin osa kommentoijista ei kuitenkaan saisi tiedoksiantoani. Tulen viittaamaan kaikkiin kommentteihin nimimerkeillä ja kuten edellä perustelin pidän näitä keskusteluja julkiseen materiaaliin verrattavina. Edellä mainitut perustelut liitettynä siihen, että tutkittavien informointi olisi käytännössä mahdotonta, olen päätenyt siihen ratkaisuun etten ole erikseen käynyt informoimassa keskustelijoita tutkimuksestani.

Huomautan taas, että tutkimukseni käsittelee vain sananvapaus keskustelua verkossa ja siihen keskusteluun osallistuneiden ihmisten käsityksiä sananvapaudesta. Aineistoni perusteella ei voida vetää johtopäätöksiä siitä, mitä mieltä suomalaiset yleisesti ovat sananvapaudesta tai mitä se heille merkitsee. Tarkoitukseni on tuoda esiin nimenomaan sitä, millaisia erilaisia käsityksiä sananvapaudesta verkkokeskustelussa nousee esiin. Tämä on mielestäni merkittävää, koska internet ja sen yleistyminen muuttavat niin merkittävästi ihmisten mahdollisuuksia julkaista omia mielipiteitään suurelle yleisölle niin omalla nimellään kuin nimimerkkien takaa. Sananvapauteen liittyvät kohut

saavat yhä useammin alkunsa nimenomaan internetistä. Siksi on mielestäni olennaista tutkia sitä, miten nimenomaan verkossa aktiivisesti keskustelevat mieltävät sananvapauden ja sen rajat.

Lopuksi huomionarvoinen seikka on, että verkkokeskusteluiden kommentteista on mahdotonta tietää edustavatko ne ihmisten todellisia mielipiteitä sellaisenaan. Osa kommentteista on varmasti kärjistettyjä näkemyksiä, osan tarkoituksena on vain provosoida muita keskusteluun osallistuvia ja osa jopa eriävää mielipidettä edustavista kommentteista voi todellisuudessa olla saman henkilön kirjoittamia.

Anonyymeihin verkkokeskustelijoihin ei siis tietenkään voi sata prosenttisesti luottaa. Toki myös omalla nimellään haastatteluun tai kyselyyn vastaavat ihmiset voivat vääristellä mielipiteitään syystä tai toisesta, mutta luultavasti tällainen on verkon anonyymeissa keskusteluissa yleisempää. Toisaalta tulee myös huomioda, että verkon anonyymius saattaa mahdollistaa ihmisille sellaisten mielipiteiden kertomisen, joita he eivät omalla nimellään tai kasvotusten olisi valmiita paljastamaan. Tässä piilee siis ristiriita siitä, että verkosta kerätty keskusteluaineisto saattaa osaltaan olla vääristyneempää, mutta toisaalta osaltaan myös rehellisempää kuin esimerkiksi kasvotusten haastatteleamalla kerätty aineisto.

Kun tutkitaan internetin keskustelupalstoilla käytyä keskustelua ei yleensä ole mahdollista erotella ihmisten motiiveja erilaiselle toiminnalle. Itse näen asian niin, että koska aineistoni on kuitenkin varsin laaja, eivät mahdolliset ”väärin perustein” keskusteluun osallistuvat henkilöt vääristä keskustelun suuntaa liikaa. Tiedyt teemat nousevat jokaisesta keskustelusta esiin erittäin selkeästi, mikä mielestäni kuvastaa verkkokeskustelijoiden todella pitävän näitä asioita merkittävinä.

Toisaalta sillä, ovatko ihmisten sanomiset aina sata prosenttisesti totta tai heidän omia todellisia mielipiteitään, ei ole tällaisessa tutkimuksessa kovin suurta merkitystään. Kaikki keskusteluun osallistuva puhe on kuitenkin mukana rakentamassa keskustelua, muokkaamassa muiden keskustelijoiden näkemyksiä ja sitä kautta rakentamassa todellisuutta.

6. Analyysi: tapaus Jussi Halla-ahosta

6.1. Uskonrauhan rikkominen vastaan sananvapaus

Suomessa uskonrauhan rikkominen on laissa säädetty rajoitus sananvapaudelle ja siitä säädetään rikoslain 17 luvun 10 §:n 1 kohdassa. Uskonrauhan rikkomiseen syyllistyy jos *julkisesti pilkkaa Jumalaa tai loukkaamistarkoituksessa julkisesti herjaa tai häpäisee sitä, mitä uskonnonvapauslaissa tarkoitettu kirkko tai uskonnollinen yhdyskunta muutoin pitää pyhänä*.¹³

Uskonrauhan rikkominen (aiemmin laki Jumalanpilkkaa vastaan) on säädetty laissa siten, että sen suojelukohteina ovat kansalaisten uskonnolliset vakaumukset ja tunteet sekä uskonrauha yhteiskunnassa. Lain tulkinnanvaraisuutta vähentää teon rangaistavuuden vaatima loukkaamistarkoitus ja se liittyy vain julkisuudessa tehtävään herjaukseen tai häpäisyyn.¹⁴

Rikosnimike on säännöllisin väliajoin herättänyt yhteiskunnallista keskustelua. Keskustelua ovat pitäneet yllä erityisesti Piraattipuolue, joka on kannattanut uskonrauhan suojaa koskevan säännöksen lieventämistä ja poistamista kokonaan.¹⁵ Vapaa-ajattelijain liitto kannattaa uskonrauhaa suojaavan lainsäädännön lakkauttamista, koska sen mukaan muut lait suojelevat uskonnon harjoittamista häiritsemiseltä.¹⁶

Myös valitsemisani keskusteluissa uskonrauhan katsottiin useissa puheenvuoroissa olevan vanhentunut lainpykälä. Puheenvuoroissa selkeästi yleisin tapa lähestyä aihetta oli ihmetellä, miten nykyisen kaltaisessa suomalaisessa yhteiskunnassa yleensä voi olla tällainen lakipykälä. Esimerkiksi nimimerkki Pakana ihmettelee asiaa seuraavasti:

Uskomatonta että maallistuneessa Suomessa saa tuomion jumalanpilkasta tai "uskonrauhan rikkomisesta" niin kuin se nykyään verhotusti ilmaistaan. (Pakana 8.6.2012, Ilta-Sanomat)

¹³ www.finlex.fi (Suomen rikoslaki 17 luku 10§ kohta 1)

¹⁴ www.eduskunta.fi (Valtiopäivät 1997, Perustuslakivaliokunnan lausunto 23)

¹⁵ www.piraattipuolue.fi (Puoleen kannanotto sananvapauteen)

¹⁶ www.vapaa-ajattelijat.fi/kannanottoja

Toinen lähestymistapa aiheeseen oli tuoda kaikenlainen uskonnollisuus esiin hieman lapsellisessa ja naurettavassa valossa. Tälle puheentavalla ominaista oli kutsua jumalia mielikuvitusolennoiksi, satuelennoiksi tai mielikuvituskavereiksi. Esimerkiksi nimimerkki :D oli sitä mieltä, että ihmisillä tulee toki olla oikeus uskoa mihin tahtovat, mutta jokaisella tulee myös olla oikeus pitää muiden uskomuksia naurettavina ja myös sanoa tämä ääneen.

Ihmisillä on kyllä oikeus uskoa mihin huvittaa.

Sanan- ja uskonvapauden varjolla minulla on kuitenkin oikeus pitää näitä uskomuksia hiton naurettavina ja myöskin sanoa se. Jokaisesta uskonnosta tulisi saada esittää kritiikkiä. (:D 8.6.2012, Ilta-Sanomat)

Tällaisella puheella asetettiin toisaalta hieman lapselliseen ja naurettavaan valoon ihmisiä, jotka puolustavat lakia uskonrauhasta. Varsinaisia lain puolustajia keskustelussa ei kuitenkaan ollut mukana nimeksikään. Jos tuomioita puolustettiin, se tehtiin vedoten nykyiseen lainsäädäntöön ja siihen, että voimassa olevaa lakia tulee aina noudattaa.

Toisaalta tekemällä uskonnot ja niiden puolustaminen lapselliseksi, kritisoiitiin vahvasti myös tuomioistuinten toimintaa, viittaamalla suorasti tai epäsuorasti siihen, että näiden ”mielikuvitusolentojen” oikeudet ovat Suomessa vahvemmallalla pohjalla kuin todellisten kansalaisten. Esimerkiksi nimerkki TSV sivusi pidemmässä kommentissaa aiheetta seuraavasti:

...Miten ketään voi loukata USKON asioissa? Jos jonkun hermo ei sitä kestä, että joku sanoaa pahoja juttuja mielikuvitus kaverista niin kannattaisi hakeutua ennemmin hoitoon kuin mennä itkemään oikeuteen. Sananvapaus on aitoa, uskonnot eivät... (TSV 8.9.2009, Uusi Suomi 2)

Ihmisillä oli myös vaikeuksia hahmottaa perusteluja sille, miksi laki uskonrauhan rikkomisesta yleensä on olemassa. Monet pitivät kummallisena sitä, että heidän tulisi kunnioittaa jotakin asiaa pyhänä siksi, että tietty ihmisryhmä pitää kyseistä asiaa pyhänä. Jos asia ei heille itselleen ole pyhä, heidän tulisi saada puhua aiheesta, miten tahtovat. Lisäksi lain sisällöistä oli selkeästi epäselvyyttä. Monien mielestä uskonrauha ei voi olla, eikä lain mukaan tällä hetkellä olekaan verrattavissa mielenrauhaan. He uskoivat pykälän pitävän sisällään vain säädöksen siitä, että uskonnollisia tilai-

suuksia ja uskonnon harjoittamista ei saa häiritä. Toisin sanoen uskonrauhan rikkomisen ei edes ajatella olevan perustuslaissa tarkoitettu sananvapautta rajoittava laki.

Miksi henkilön, joka ei ole muslimi, täytyisi kunnioittaa islamin pyhiä arvoja? (Historian maisteri 8.6.2012, Ilta-Sanomat)

Uskonrauhan loukkaamisen sisältöä on tämän päätöksen mukana venytetty järkeä loukkaavaan suuntaan. Uskonrauhaa ei voi rinnastaa mielenrauhaan, vaan kotirauhaan. Mielenrauhan loukkaukset ovat subjektiivisia....Jos uskonrauha rinnastettaisiin kotirauhaan, se merkitsisi vain kieltoa häiritä rajatussa tilassa uskonnollisia tapahtumia ja rituaaleja. Kaikkien uskonnokappaleiden sisältö pitää olla "loukattavissa". Tässäkin pitää käyttää järkeä ja ottaa vastaan seuraukset: jokaisella loukatuksi tulleella on oikeus valita ystävänsä ja kauppakumppaninsa. (Silurus 8.9.2009, Uusi Suomi 2)

Kuten tämän kappaleen alussa mainitsin, laki on kuitenkin todellisuudessa säädetty niin, että sen tarkoituksena on myös suojella nimenomaan ihmisten uskonnollisia tunteita ja vakaumusta ei pelkästään uskonnonharjoittamista. Tämä oli keskustelussa monille epäselvää.

Uskonrauhan teemaan liittyen keskustelu siis liikkui pitkälti lain tulkinnassa sekä siinä onko kyseinen laki enää nykyajassa ja nykyisessä yhteiskunnassa ollenkaan relevantti vai olisiko sitä vähintäänkin syytä muuttaa. Kuten sanottu, tätä keskustelua pitävät yllä myös monet erilaiset järjestöt ja muut tahot, joiden mielestä laki uskonrauhan rikkomisesta on vähintäänkin vanhentunut.

6.2. Olemmeko yhdenvertaisia lain edessä – mitä kenestäkin saa sanoa?

Toinen keskustelusta erittäin selkeästi esiin noussut teema on ihmisten tasa-arvoisuus lain edessä. Tämä teema nousi keskustelusta esiin ehkä vahvimmin, etenkin tuomion jälkeen. Se, että tähän aiheeseen liittyviä kommentteja oli selkeästi eniten johtuu varmasti ainakin osittain siitä, että Halla-aho puolusti toista kirjoitustaan nimenomaan sillä, että hänen tarkoituksenaan oli osoittaa tällaisen kaksoisstandardin olemassa olo. Toisessa tekstissä Halla-aho käytti Kalevassa julkaistua pääkirjoitusta, joka käsitteli sitä onko suomalaisilla mahdollisesti jokin geeni, joka aiheuttaa väkivaltaista käytöstä alkoholin vaikutuksen alaisuudessa. Halla-aho korvasi omassa tekstissään suomalaiset

somaleilla ja puhui alkoholismiin sijaan raiskauksista geneettisenä erikoispiirteenä. Muuten hän säilytti Kalevan tekstin lähes samana.

Toinen syy juuri näiden kommenttien suurelle määrälle on se, että niitä esiintyi todella paljon etenkin Helsingin Sanomien keskustelussa. Tämä johtuneekin ainakin osin siitä, että kirjoituksessaan toimittaja nimenomaan ihmettelee sitä, että maalikon on vaikea ymmärtää kuinka hyvin samantyyppisestä tekstistä toinen saa tuomion ja toinen ei edes syytetä.

Tässä keskustelussa kävi selvästi ilmi monien kokemus siitä, että islam ja muslimit ovat vähemmistönä erilaisen suojelun kohteena kuin suomalaiset ja kristityt. Keskustelu oli näiltä osin varsin isänmaallista, kansallishenkeä nostattavaa ja siinä tuli selvästi esiin ”me” vastaan ”he” asetelma.

Suomalaisista saa lausua rasistisia kommentteja eikä syytteitä. Jos olisimme mamuja, valkoselkätikkoja tai liito-oravia koko oikeusjärjestelmä olisi meidän puolellamme. Valkoselkäsuomalaista ei kukaan puolusta. Ilmankos nyt juhlimme Suomen Venäjään liittymistä Porvoossa. (Allu A 27.3.2009, Uusi Suomi 1)

Tämän keskustelun puhetapaan liittyi erittäin vahvasti näkemys siitä, että tuomio on kansan oikeustajun vastainen ja että tuomio oli ainakin joltain osin poliittinen.

Kuinka laajan enemmistön tukea sitten tarvitaan, että kansan mielipide tulee päättäjille selväksi? Syyttämispäätös EI tue käsitystäni kansan enemmistön mielipiteestä. Valitan Suomi. (Vieras 27.3.2009, Uusi Suomi 1)

Jos kyse olisi islamin sijasta ollut kristityistä, niin mitään tuomiota ei olisi koskaan tullut. Sääli, että meillä on alettu antamaan poliittisia tuomiota. Ne eivät kuulu vapaaseen ja demokraattiseen yhteiskuntaan. (esko 8.6.2012, Ilta-Sanomat)

Keskustelussa mielestäni jopa hämmentävän usein nousi esiin Suomen kansa, joka tuntui pitävän sisällään vain etnisesti suomalaiset valkoiset kristityt. Vielä hämmentävämpänä pidin sitä, että usein kansalaisuus keskustelussa tuntui rajoittuvan vielä nimenomaan miehiin. Toisaalta mielenkiintoista kyllä, myös muslimeihin viitattiin usein nimenomaan miehinä. Naiset oli suljettu keskustelun ulko-

puolelle ja heihin viitattiin korkeintaan silloin tällöin ”kukkahattu täteinä” tai ”viherpiipertäjinä”. Näissä puheenvuoroissa naisiin suhtauduttiin hieman naurettavina, hassuina ja vaarattomina.

Toisaalta lain ja yhteiskunnan koneistojen ajateltiin olevan näiden naisten (nainen tuntui usein pitävän sisällään myös ei-valkoiset, ei-heterot, ei-työssäkäyvät sekä ihan vain eri mieltä aiheesta olevat miehet) hallussa. Nämä naiset myös määrittelivät keskustelijoiden mielestä suomalaista sananvapautta, jossa siis monien keskustelijoiden mukaan vähemmistöistä (erityisesti muslimeista) piti puhua varoen, kun sen sijaan suomalaisista (miehistä) ja kristityistä sai sanoa mitä tahansa ilman seuraamuksia.

Nyt porukalla tekemään rikosilmoituksia kaikista netissä olevista teksteistä, joissa panetellaan tai solvataan suomalaisia (miehiä). Ja tuomioita on tultava, linja on nyt selvästi vedetty valtakunnan korkeimmalla tasolla. Ja sarkasmi tai muukaan tyylilajiseikka ei oikeuta mitään, ei myöskään konteksti tai tarkoitus. Tulee kiireiset ajat tutkijoille, syyttäjille ja oikeuslaitoksille. Huhhuh. (AnteroV 8.6.2012, Ilta-Sanomat)

Toisaalta keskustelussa oli mukana myös paljon äänenpainoja siitä, että sananvapaus ei tämänkään asian suhteen ole, eikä sen kuulukaan olla rajatonta. Monet olivat sitä mieltä, että lailla on tarkoitus suojata nimenomaan vähemmistöjä tai muuten heikommassa asemassa olevia. Tällöin suomalaisten ja heidän arvojensa herjaaminen ei olisi yhtä kevein perustein tuomittavissa, koska suomalaiset ovat Suomessa enemmistönä eikä heitä todellisuudessa juuri uhkaa joutuminen syrjinnän tai rasismin kohteeksi.

Minustakin ilmiselvä vastaus toiseen kysymykseen lienee, että vähemmistö ja siis heikommassa olevat tarvitsee suojelua. Lieneekö siinä mitään ihmeellistä.

Miksi esimerkiksi sosiaaliturva ja varansiirrot ovat olemassa? Eikö se ole niitä varten jotka eivät ole pärjänneet yhtä hyvin kuin varakkaammat?? (JouniL 13.6.2012, Helsingin Sanomat)

Toiset taas perustelivat sitä, ettei Kaleva saanut syytettä kirjoituksestaan sillä, että jokaisella on oikeus puhua halventavasti omasta ryhmästään, mutta on eri asia jos joku ryhmän ulkopuolinen tekee saman.

Riippuu kuka solvaa ja ketä. Omaa ryhmää saa solvata, sillä silloin solvataan itseäänkin. Muita ryhmiä sen sijaan ei saa solvata. Mitä siinä on niin vaikea ymmärtää? (hpesch 15.6.2012, Helsingin Sanomat)

En ymmärrä Kalevan kirjoitusten rinnastamista Halla-ahon tuotoksiin lainkaan. Kalevan tapauksessa tehtiin provokatiivinen yleistys ryhmästä johon kirjoittaja itse kuuluu. Kai sitä nyt itseään saa vielä nälviä? (palotie 14.6.2012, Helsingin Sanomat)

Vielä yksi tähän keskusteluun liittyvä mielenkiintoinen huomio on mielestäni se, että kovin monet vetosivat muissa maissa käytyyn keskusteluun. Vaadittiin esimerkiksi englantilaisen sanomalehti Daily Mailin haastamista oikeuteen, koska siellä oli käsitelty Kalevankin käsittelemää aihetta suomalaisten mahdollisesta ”alkoholismigeenistä”. Toiset vetosivat siihen, että heitäkin on ulkomailla haukuttu tai että islamilaisissa maissa ei suomalaisia kohtaan harjoitettaisia samanlaista tasa-arvoa.

Yksisuuntaista suvaitsevaisuutta. Vai tuomitsisikohan muslimimaan tuomioistuin muita uskontoja herjaavia kommentteja levittävän henkilön sakkoja maksamaan? (TondeS 8.6.2012, Ilta-Sanomat)

Daily Mailin voi nyt haastaa oikeuteen kiihotuksesta kansanryhmää vastaan, kun ennakkotapauskin sellaista jo löytyy. (Stultitia Laus 13.6.2012, Helsingin Sanomat)

Tämä on mielestäni siinä mielessä mielenkiintoinen näkökulma, että ainakin osittain ihmiset tuntuivat mieltävän sananvapauden rajoitukset jotenkin globaaliksi ilmiöksi. Vallalla tuntui olevan näkemys siitä, että Suomen oikeuslaitoksella tulisi olla oikeus toimia myös rajojensa ulkopuolella, jos suomalaisia siellä loukataan. Asiasta tekee mielestäni mielenkiintoisen se, vaikuttaako internetin globaali luonne ja se että sananvapaudesta puhutaan paljon tällä globaalilla areenalla, ihmisten käsityksiin tästä aiheesta.

6.3. Oikeutena totuuden puhuminen

Kolmas keskustelussa selkeästi esiin noussut tema oli se, miten paljon vaikutusta puhutun tai kirjoitetun totuudenmukaisuudella on tuomion oikeudenmukaisuuden kanssa. Valtaosa keskusteli-

joista tuntui olevan sitä mieltä, että jos puhuu totta, tai ainakin perustelee sanomansa hyvin ja loogisesti niin tällöin sananvapauden tulisi ehdoitta suojata puhujaa.

Ei ollut mitään pohjaa? Hänhän perusteli suunnilleen jokaisen sanansa lauseestaan. Mitä jos googlaisit ja lukisit tuon blogin ja sen jatkot ihan aluksi. (klo 9 13.6.2012, Helsingin Sanomat)

Totuuden ja faktat tulee voida sanoa oikeusvaltiossa. Eri asia on islam -valtiot, joissa laki käskää tappaa vääräuskoiset, elleivät he suostu kääntymään muslimiksi ja vääräuskoisille valehtelu on kunnia-asia. (fhhfifiiffi 8.6.2012, Ilta-Sanomat)

Hienoa, että Suomessa totetuttuu sananvapaus! Faktojakaan ei saa sanoa. (On se kumma 8.6.2012, Ilta-Sanomat)

Tämän kannan ajatusten esittäjien retoriikka oli usein varsin hyökkäävää. Puheenvuoroissa esitetään voimakkain sanankääntein kysymyksiä siitä, miten sanavapaus on katoamassa, miten tästä tullaan tulevaisuudessa kärsimään ja miten oikeuslaitos voi polkea kansalaisten oikeuksia näin. Tapaukseen viitaten monissa puheenvuoroissa vihjailtiin, miten tällainen tuomio ikään kuin hyväksyy Koraanis- sa kerrotun Muhammedin ja 9-vuotiaan Aishan suhteen.

Tarkoittaako uskonrauha sitä, että voi rauhassa naittaa alaikäisiä tyttölapsia vanhoille ukoille? (KKalevi 8.9.2009, Uusi Suomi 2)

Niin ja pedofiilia ei sitten Suomessa saa kutsua pedofiliksi, jos tällä sattuu olemaan jonkinlainen uskonnollinen tausta. (ksr 27.3.2009, Uusi Suomi 1)

Toisaalta on hyvä huomata, että myös monet joiden mielestä tuomio oli oikea perustelivat omaa näkökantaansa sillä, että Jussi Halla-ahon teksti ei ollut totta vaan valhetta tai että se ainakin vääristeli totuutta. Myös tämän näkökannan edustajat näkevät, että totuuden puhumiseen on aina oltava oikeus. He olivat vastaväittelijöidensä kanssa eri mieltä vain siitä, puhuiko Halla-aho tekstissään totta vai eikö.

Halla-aho esitti valheita, eikä valhe ole tosiasia, vaikka kuinka venkoilisi. Kyllä asioista saa keskustella, mutta keskustelu on sekin taitolaji eikä valheille rakennettu keskustelu ole asiallista eikä rakentavaa. (Lycanthropus 17.6.2012, Helsingin Sanomat)

Jos valehteli blogissaan, tuomio oli oikein. Jos kirjoitti totuutta ja tuomittiin, oikeuslaitoksen tuomio oli törkeä loukkaus sananvapautta ja ihmisoikeuksia vastaan. Jotenkin vaikea uskoa että uskaltaisi valehdella. Valitettavasti en lukenut kirjoitusta, vieläköhän on luettavissa jossain? (Totta vai valetta 8.6.2012, Ilta-Sanomat)

Vaikka luokittelin totuuden puhumisen oikeutusta ja vastuuajattelua koskevat kommentit taulukossani erikseen, niiden osalta käyty keskustelu liittyi aika selkeästi yhteen. Vastuuajatteluun luokittelemani kommentit koskivat sitä, että totuuden puhuminen ei aina ole ainoa peruste sanomisen oikeutukselle vaan ihmisten tulee myös kantaa vastuuta sanomistaan.

Nämä kommentoijat olivat melko yleisesti sitä mieltä, että sananvapaus toteutuu kun jokainen saa sanoa mitä tahtoo. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö sanomisilla voisi tai saisi olla seurauksia myöhemmin. Tämän näkökulman edustajat olivat myös sitä mieltä, että sananvapautta suojellaan parhaiten suojelemalla yleisiä oikeuksia, mikä on hyvin eurooppalainen näkemys sananvapaudesta. Esimerkiksi nimimerkit Mirkos ja PrescottPharma korostivat sananvapautta niin tärkeänä arvona, ettei sitä voi käyttää hyväksi muuten rikollisessa toiminnassa:

Täällä nyt heti ollaan puolustamassa sananvapautta... Yhtään miettimättä, mitä Halla-aho kirjoitti. Halla-aho väitti mm., että rikollisuus on somalien kansallinen ja jopa geneettinen erityispiirre. Tällaisesta ajattelusta on varottavia esimerkkejä historia täynnä.:(Kyllä loukkaavasta kirjoittelusta saa ja pitää tuomita: varmaan täälläkin "sananvapautta" puolustavista olisi mukavaa, jos heistä levitettäisiin loukkaavia ja perättömiä asioita. Sananvapaus on niin tärkeä asia, ettei sillä pidä perustella rikoksia, huonoa käytöstä ym. (Mirkos 8.6.2012, Ilta-Sanomat)

Partamooses ja monet muut tykkäävät sekoittaa sananvapauden siihen, ettei sanoistaan tarvitsisi vastata. Sananvapaus tarkoittaa ennen kaikkea vapautta ennakkosensuurista. Kukaan ei ennalta sensuroinut Jussi Halla-Ahon blogimerkintää, hän sai kirjoittaa sen vapaasti ja tehdä itse valinnan sen julkaisemisesta.

Sananvapaus on tärkeä arvo. Yhtä tärkeä on oikeusvaltion periaate, ja yksilön vastuu omista teoistaan. Lainkohta kiihottamisesta kansanryhmää vastaan on nyt ajankohtaisempi ja tärkeämpi kuin koskaan aiemmin, kun vähemmistöryhmiä on otettu tähtäimeen korkeimmalla poliittisella tasolla. Kuten kolumnisti arvelee, enemmistöä ei tarvitse suojella. Vähemmistöjä tarvitsee - enemmistöltä.

Sen sijaan laki uskonrauhan rikkomisesta lienee jo nähnyt relevanteimmat päivänsä.
(PrescottPharma 13.6.2012, Helsingin Sanomat)

Nähdäkseni YLE:n keskustelussa moni myös vastasi toimittajan kysymykseen siitä vaikuttaako Halla-ahon tuomio verkkokeskusteluun nimenomaan vastuuajattelun kautta. Näiden kommentoijien toiveena oli, että tuomio tulisi vaikuttamaan keskusteluun ja pakottaisi ihmiset pohtimaan sanojensa ja tekojensa seurauksia.

Toivoisin että vaikuttaa, mutta epäilen että ei vaikuta. Sakkorangaistus tuntuu lievältä.

Tottakai kyse on sananvapauden rajoittamisesta, mutta joissain hyvin poikkeuksellisissa tapauksissa sitä tulee rajoittaa. (Risto S 9.6.2012, YLE)

Toivottavasti lisää harkintakykyä ja asiallista kirjoittelua. En näe mitään painoarvoa siinä, että haluaa olla "räväkkä", ja "kirjoittaa asioista kuten ne ovat". Tuollaiset kommentit on kuin työntäisi pään puskaan ja kieltäytyisi näkemästä millainen maailma ympärillä oikeasti on. Sananvapaus ei tarkoita oikeutta loukata. (Toiveena on 8.6.2012, YLE)

Hyvä tuomio, laittaa ihmiset edes vähän miettimään tekojensa ja sanojensa seurauksia. (Kalle 8.6.2012, YLE)

6.4. Miten tekstiä verkossa kontekstoidaan ja miten oikeusjärjestelmä toimii?

Kaksi teemoistani käsitteli pitkälti suomen lakia ja oikeuslaitoksen toimintaa. Nämäkin kommentit teemoittelin kahden eri otsikon alle, koska kommentit erosivat tyyliltään mielestäni selkeästi toisistaan. ”Laki on laki” kohdan alle olen koonnut sellaiset kommentit, joissa nähdään että tuomiot noudattivat Suomen lakia ja aiheesta on sen suhteen turha pulista enempää. Laki on laki ja kaikkien tulee sitä noudattaa.

Tuo päätös ei tietenkään riko sananvapautta vastaan, kaikki Suomen lain tuntevat ymmärtävät sen. Sanavapautta on rajoitettu tietyin perustein ja yksi on nimenomaan tuo kiihottaminen kansanryhmää vastaan. Heikoissa kantimissa on suomalaisten perustuslain tuntemus. Vapaus tarkoittaa aina myös vastuuta, eikä myönnettyjä vapauksia voi käyttää toisten vahingoksi. (Tiina 8.6.2012, YLE)

Oikeus perusteli hyvin. Kannattaa lukea oikeuden perustelut ja hillitä tunnekuuhu. Perustelut ovat hyvin selkeitä. (Pekka Siikala 8.9.2009, Uusi Suomi 2)

Toisen otsikon ”Oikeuslaitoksen osaaminen / Poliittinen ajojahti” alle puolestaan luokittelin kommentit, joissa nähtiin että Suomen oikeuslaitos ei toiminut lain mukaan antaessaan Halla-aholle tuomion. Osa myös näki koko oikeudenkäynnin poliittisena ajojahtina ja tuomion oikeuslaitoksen politisoimisena. Tältä osin keskustelu ei aina täysin edes liittynyt aiheeseeni eli sananvapauteen. Toisaalta nämä ihmiset nostivat usein esiin näkemystä siitä, että Suomi on saanut EIT:ltä poikkeuksellisen paljon langettavia tuomioita sananvapauden rajoittamisesta ja he toivoivatkin, että myös Halla-aho veisi oman tapauksensa aina EIT:n käsittelyyn asti.

Kolmas tähän samaan teemaan, eli oikeusjärjestelmän toimimiseen, liittyvä aihe oli mielestäni keskustelu, jota käytiin ”Oikeus väärään mielipiteeseen ja muiden loukkaamiseen” teemani alla. Tässä keskustelussa oikeutta myös vääränlaisten mielipiteiden ja muita loukkaavien mielipiteiden sanomiseen käsiteltiin nimenomaan siitä näkökulmasta että lain on tämä sallittava ja että ainakin EIT näkee asian tästä näkökulmasta. Periaatteessa melko suuri osa tähän teemaan luokittelemistani kommentteista olisi sopinut myös edellä mainitun ”Oikeuslaitoksen osaaminen / Poliittinen ajojahti” teeman alle, mutta päätin selkeyden vuoksi erotella nämä kaksi tapaa kommentoide toisistaan.

Suomen oikeuslaitos ja syyttäjäviranomaiset ovat täysin menettäneet uskottavuutensa.

Suomi on syvällä sananvapauden rajoittamisessa. (Paavi 27.3, Uusi Suomi 1)

Eikun valittamnaan vaan EU:n tuomioistuimeen päätöksestä. Rikkoo selvästi sananvapautta. Suomessa on tulossa Kiinan tapainen valtio, jossa sensuuri jyllää. (Aatu 8.6.2012, Ilta-Sanomat)

Seuraavaksi Halla-ahon kannattaa valittaa KKO:n päätöksestä Euroopan Ihmisoikeustuomioistuimeen. -Ja ei olisi ensimmäinen kerta kun KKO saisi satikutia typerästä päätöksestä.... (Eihän tässä ole enää mitään järkeä! 8.6.2012, Ilta-Sanomat)

Nostin luokittelussa omaksi teemakseen myös tekstin kontekstoinnin. Kommentteja tähän liittyen oli melko vähän, mutta ne eivät sopineet suoraan muiden teemojen alle ja toisaalta keskustelu aiheesta oli mielestäni hyvin mielenkiintoista. Jussi Halla-ahon puolustajat olivat keskustelussa sitä mieltä, että syyttäjät ja oikeus irrottivat Halla-ahon tekstistä yksittäisiä lauseita ja pätkiä ja tulkitsivat ne loukkaaviksi. He myönsivät, että asiayhteydestä irrotettuna tekstit saattoivat loukkaavia olla ja rikkoa lain säätämät tunnusmerkit rikokselle, mutta heidän mielestään tekstejä ei voinut tällaisina irrallisina pätkinä tulkita.

Ottamatta nyt kantaa itse rikokseen tai sen rangaistavuteen, on syytä olla huolissaan oikeuslaitoksen osaamisesta ja kyvykkyydestä. Halla-aho haastettiin käräjille pitkässä kirjoituksessa olleiden yksittäisten lauseiden perustella, ei koko kirjoituksen perustella. Monesta kriittisestä artikkelista saa "rikollisen", jos siitä leikkaa saksilla jonkin yksittäisen lauseen ja jättää edellisen ja seuraavan lauseen huomiotta. Halla-aho on kirjoittajana taitava, tykättiin hänen mielipiteistä tai ei. Kirjoitus oli poleeminen, ärsyttävä, kriittinen, jopa ilkeäkin. Mutta ei siinä noita "rikoksia" ollut, muutoin kuin lauseita asiayhteydestä irroittamalla. (Pitäisi lukea... 8.6.2012, YLE)

Aiheesta erityisen mielenkiintoisen tekee mielestäni se, että samaa perustelua käytettiin myös ”vastapuolella”. Monet olivat sitä mieltä että Halla-ahon tekstejä ei voinut tarkastella vain yksittäisinä teksteinä vaan kontekstina tuli käyttää koko hänen blogiaan ja kaikkia siellä julkaistuja tekstejä. Tai jopa kaikkea Halla-ahon aiemmin sanomaa ja julkaisemaa tekstiä.

Hyvä Juhani,

Olet ymmärtänyt Halla-ahon retoriikan totaalisen väärin. Kyseessä ei ole sarkasmi vaan raaka rasismi. Olet valinnut artikkeliisi Halla-ahon teksteistä yhden lauseen ja osoitat mielelläsi tuntevasi sen kontekstin KO:n jäseniä paremmin. Lukeneena ihmisenä tiedät varmasti myös sen, että Halla-aho on luonnehtinut somelejä myös Afrikan sarven ihmissaastaksi. Maltan tuskin odottaa, miten seuraavassa kommentissasi osoitat tämän luonnehdinnan leikillisen luonteen. (Nokunoku 14.6.2012, Helsingin Sanomat)

Tämä on mielestäni osoitus siitä, miten vaikea toimintaympäristö internet saattaa olla: onko blogiteksti yksittäinen kokonaisuus vai tavallaan enemmänkin kuin luku kirjassa, osa kaikkien kirjoittajan tekstien muodostamaa kokonaisuutta.

6.5. Keskustelun erilaiset näkökulmat internetin sananvapauskäsitysten valossa

Palataan vielä luvussa 3.5 *Internet - erilaisia käsityksiä sananvapaudesta* esittelemääni Risto Kuneliuksen hahmottelemaan malliin äärinäkemyksistä suhteessa sananavapauteen (Kunelius 2007, 29) ja tarkastellaan aineistonani ollutta verkkokeskustelua edellä mainittujen teemojen lisäksi myös sen puitteissa. Kuneliuksen mallissahan sananvapauden äärinäkemys jakautuvat liberaaliin fundamentalismiin, etniseen fundamentalismiin, liberaaliin pragmatismiin ja dialogiseen monikulttuurisuuteen. Kuneliuksen jaottelussa sananvapautta käsitellään pitkälti kulttuurisesta näkökulmasta sekä länsimaisessa liberaalissa yhteiskunnassa että muualla maailmassa ja se liittyy myös käsitykseen uskonnoista.

Kuneliuksen hahmottelemat sananvapauskäsitykset soveltuvat varsin hyvin myös oman aineistoni käsittelyyn, sillä osa Halla-ahon syytettä ja tuomiota koski uskonrauhan rikkomista. Koska tämä syytekohta liittyy suomalaisessa kulttuuripiirissä vieraan uskonnon eli islamin loukkaamiseen, nousi omassa aineistossani esiin erilaisia kulttuurisia näkemyksiä sananvapaudesta meillä ja muualla maailmassa ja niitä voi nähdäkseni sovitella Kuneliuksen malliin. Tietysti, kuten Kunelius itsekin toteaa, hahmotelmassa on kysymys nimenomaan sananvapauden äärinäkemyksistä. Monien käsitykset ja näkemykset eivät varmasti heilu kuvion ääripäissä vaan paljon löytyy myös käsityksiä, jotka sopivat paremmin lähemmäs Kuneliuksen hahmotelman keskustaa.

Liberaalin fundamentalistin edustajat näkevät verkkokeskustelussa sananvapauden absoluuttisena ja täysin loukkaamattomana arvona. Heidän mielestään ihmisillä tulee olla oikeus sanoa mielipiteensä, loukkasi se sitten mahdollisesti muita tai aiheutti se millaisia tahansa seurauksia.

Kuten jo aiemmin kävi ilmi, Kuneliuksen mukaan liberaalin fundamentalistiset näkemykset olivat Muhammed -pilakuvakeskustelussa melko harvinaisia. Omaa tapaustani käsittelevässä verkkokeskustelussa nämä näkemykset nousivat kuitenkin esiin melko selkeinä. Kuneliuksen mukaan tämän näkökulman edustajat tuntevat usein, että omia arvoja uhkaavat niin ulkopuoliset kulttuuriset voi-

mat kuin oman kulttuurin jäsenten moraalinen heikkous. Aineistossani varsin usein Suomen oikeuslaitos koettiin poliittisesti korruptoituneeksi ja poliittiset puolueet - etenkin Vihreät ja Sosiaalidemokraatit - maalattiin omalle kulttuurille vieraalle uskonnolle (islam) kumarteleviksi pelkureiksi, joiden mielestä sananvapautta tulee rajoittaa. Keskustelussa viitattiin paljon myös siihen, että suomalaiset ovat jo Neuvostoliiton ajoista asti kummarrelleet ulkomaiden suuntaan, eikä täällä ole koskaan saanut vapaasti puhua tai arvostella muiden kulttuurien edustajia.

Totuus ei enää kelpaa oikeuslaitoksellekaan. Ennen oltiin rähmällään Neuvostoliittoon ja nyt islamiin. Milloin me suomalaiset voimme aidosti kohdata tosiasiat? Miksi kieltää tosiasiat? Miksi sorrumme itsesensuuriin? Suomalaisista on tullut ja tehty oman maansa vähemmistö. Eihän se niin voi olla? (Surullista, mutta totta 8.6.2012, Ilta-Sanomat)

Etninen fundamentalismi ei juurikaan noussut esiin aineistostani itse kommentoijien näkökulmana. Sen sijaan kommenteissa nousi silloin tällöin esiin näkemys siitä, että islaminuskoiset edustavat tietyllä tapaa etnistä fundamentalismia eli näkevät omat pyhät tekstinsä muuttumattomina ja ehdottomina oppeina, joita on seurattava kirjaimellisesti. Tällaisesta näkemystä edustavia islaminuskoisia ei siis keskustelussa näkynyt yhtään, mutta nähdäkseni liberaalin fundamentalistisen sananvapaus käsityksen edustajat vetivät tällaisen retoriikan avulla rajaa meidän ja muiden välille. Kun toisen osapuolen esitettiin edustavan etnistä fundamentalismia sen äärimudossa, voitiin sen avulla keskustelussa perustella sitä, miksi sananvapaus meillä on muuta maailmaa edellä ja miksi sen tulisi meillä olla täysin ehdoton.

Kuten Kuneliuskin toteaa liberaalin pragmatismien ja dialogisen monikulttuurisuuden näkemysten erottelu on välillä vaikeaa. Liberaali pragmatismi näkee, että sananvapaus on keskeinen, jopa universaali arvo, mutta sitä tärkeämpää on se, että osapuolten välinen keskustelu pysyy käynnissä. Liberaalin pragmatismien edustajan mielestä sananvapaus ei ole olemassa sananvapauden itsensä vaan julkisen vuoksi. Sananvapaus on toisin sanoen olemassa, jotta voidaan oppia toisilta, sovittaa näkemyksiä yhteen ja ratkaista erilaisia ongelmia. Tämän näkemyksen mukaan sellaista julkaisutekoa ei ole, jota voisi puolustaa vain sananvapauden kannalta vaan kyse on aina muista poliittisista tai kaupallisista pyrkimyksistä.

Nähdäkseni omassa aineistossani tätä kantaa edustivat ehkä selkeiten ihmiset, jotka voimakkaasti kritisoivat Jussi Halla-ahon omia perusteluja tekstinsä julkaisulle: sananvapauden rajojen ja suomen

oikeusjärjestelmässä vallitsevan kaksoisstandardin testaamista. Näiden kommentoijien mielestä Halla-aho ajoi tekstinsä julkaisulla omaa poliittista agendaansa ja teki vaalikampanjaa. Kyse ei heidän nähdäkseen ollut poliittisesta kritiikistä vaan nimenomaan toisten pyhän loukkaamisesta. Toisaalta osa keskustelijoista oli sitä mieltä, että Halla-aho käytti omia perustelujaan vain tekosyynä päästä rikkomaan sananvapauden rajoja, mikä teki hänen toiminnastaan lähtökohtaisesta rangaitavaa: nähdäkseni myös näkökulma edustaa liberaalia pragmatismia, sillä tällaisen toiminnan tarkoitus ei ole edistää keskustelua tai dialogia vaan yksinkertaisesti käyttää sananvapautta sananvapauden takia.

Lisäksi H-a oli kirjoituksen kirjoittaessaan pitänyt blogiaan sen verran pitkään, että pykälien on ollut oltava hänen tiedossaan. Eli tahallinen provokaatio ainakin oli ja tietoisesti aseteltu niin, että oikeusjuttu syntyy. 50 päiväsakkoa onkin halpa hinta siitä mediakampanjasta, jonka H-a on saanut eri oikeusasteiden tuomioiden valmistuessa aina kätevästi ennen tulevia vaaleja. (Vapaa mieli 14.6.2012, Helsingin Sanomat)

Reetta Pöyhtäri, Paula Haara ja Pentti Raittila ovat kirjassaan *Vihapuhe sananvapautta kaventamassa* käsitelleet Halla-ahon oikeusjutusta ja hänen saamistaan tuomioista käytyä keskustelua. Myös heidän haastattelussaan eräs asiantuntija analysoi Jussi Halla-ahon käyttäneen verkkokirjoituksista johtunutta oikeudenkäyntiä omien poliittisten tarkoitusperiensä edistämiseen. Halla-aho sai julkisuudessa toistuvasti esiin näkökulmansa, jonka mukaan islamin usko ja muslimit rajoittavat sananvapautta Suomessa. Oikeudenkäynnissä oli kuitenkin kyse Suomen lainsäädännöstä ja sen soveltamisesta, johon islaminuskoiset tuskin ovat voineet vaikuttaa prosessin missään vaiheessa. Tätä näkökulmaa ei julkisuudessa tuotu esiin samalla voimakkuudella kuin Halla-ahon viestiä. Muuten Halla-ahon näkemyksistä ja niiden oikeutuksesta sananvapauden näkökulmasta käytiin keskustelua. (Pöyhtäri et al. 2013, 141.) Selvää on, että myös aineistossani Halla-ahon näkökulma sai selkeästi enemmän huomiota. Toisaalta se saattaa selittyä myös sillä, että jos media käsitteli aihetta enimmäkseen tästä näkökulmasta, se on myös ohjannut julkista keskustelua niin verkossa kuin muuallakin samaan suuntaan.

Dialogisen monikulttuurisuuden näkökulmasta jokaisella kulttuurilla on pyhänsä, eikä kukaan usko kokonaan vapaaseen sanaan, sen paremmin kuin kokonaan tapoja vailla olevaan kulttuuriin. Sananvapautta rajoittavat aina kulttuuri, valta, raha, tilanteet, tavat, rutiinit tai muut rakenteet. Tämän kannan edustajat ajattelevat, että viestintä voi luoda eri kulttuureille mahdollisuuden ym-

märtää toisiaan ja oppia toisiltaan. Tältä kannalta ajateltuna meidän maallistuneiden länsimaisten tulisi mennä itseemme ja tunnistaa, että itse kullakin on omia pyhiä arvojaan. Kunelius näkee, että tämän näkökannan edustajien mielestä Muhammed pilakuvien julkaisemista vastustavia ihmisiä tulisi aidosti yrittää ymmärtää.

Omasta aineistostani tällaista näkökulmaa oli vaikea löytää, koska muslimien tai somalien keskuudessa ei noussut kohua Jussi Halla-ahon tuomioon liittyen. Toisaalta lähes kaikki keskustelijat tuntuivat ymmärtävän, että joku voisi Halla-ahon teksteistä loukkaantua ja että siihen olisi täysi oikeuskin. Mutta tällöinkin keskusteltiin enemmän juuri siitä, onko toisten loukkaaminen tuomittavaa ja jos on, niin milloin. Dialogista monikulttuurisuus näkemystä on keskustelussa vaikea erottaa liberaalista pragmatismista, mutta nähdäkseni tämän näkemyksen edustajat olivat kuitenkin aineistossani vähemmistönä enkä pystynyt poimimaan aineistostani yhtään mielestäni täysin puhtaasti tätä näkemystä edustavaa kommenttia. Toisaalta, tämä näkemys varmasti kulkee paljon rinnan juuri pragmaattisen liberalismien näkemysten kanssa ja ne sekoittuvat keskustelussa toisiinsa.

Aineistoni keskusteluista ei juurikaan löytynyt keskustelijoita, jotka olisi kommenttien perusteella voinut identifioida islamin uskoisiksi tai edes selkeästi jonkin muun kuin suomalaisen kulttuurin edustajiksi. Tämä tietysti näkyy esimerkiksi siinä, että islamin uskoisia oli keskustelussa helppo ulkopuolelta leimata etnisen fundamentalismin edustajiksi, koska nämä eivät olleet itseään keskustelussa puolustamassa. Toisaalta kulttuuritaustaltaan ei suomalaisten puuttuminen keskustelusta voi osittain selittää myös sitä, ettei dialogista monikulttuurista näkökulmaa juurikaan tullut esiin vaan liberaalinen pragmatismi oli näistä kahdesta korostuneempi näkökulma.

7. Johtopäätökset

Oman tutkimuksaineistoni perusteella ei voi vetää johtopäätöksiä suomalaisten käsityksistä sananvapaudesta yleisellä tasolla vaan ainostaan käyttämäni aineiston puitteissa. Vaikka aineistoni on kommenttien määrän osalta varsin laaja, niin kuten olen jo useampaan otteeseen todennut, verkossa keskustelevat vain tietyt ihmiset ja siellä syntyy helposti harha keskustelun kattavuudesta. Tämä harha ei koske pelkästään tutkijaa, sillä omassakin aineistossani keskustelijat vetoavat usein juuri kyseisen palstan keskusteluun todetessaan ”suomalaisten enemmistön” tai ”kansan” olevan asiasta tiettyä mieltä.

Oman aineistoni perusteella vaikuttaa siltä että verkkokeskustelussa elää varsin laajalla amerikkalaistyyppinen käsitys erittäin laajasta sananvapaudesta. Tämän näkemyksen edustajat jakautuivat keskustelussa mielestäni kolmeen erilaiseen ryhmään. Ensimmäisen ryhmän mukaan kaikilla tulee olla oikeus sanoa mitä tahansa, ilman minkäänlaista vastuuta sanomisistaan. Hieman hillitympää versiota tästä näkökulmasta edustivat keskustelijat, joiden mielestä ihmisellä tulee olla oikeus ilman seurauksia sanoa mitä tahansa, kunhan hän pystyy loogisesti ja rationaalisesti perustelemaan sanomansa.

Kaikkein hillityimmin tätä laajan sananvapauden näkökulmaa edustivat henkilöt, joiden mielestä ihmisillä tulee aina olla absoluuttinen oikeus puhua totta. Eli kunhan sanomasi pitää paikkansa, sinulla on oikeus rajoittamattomasti ja ilman pelkoa seuraamuksista se sanoa. Tämän näkemyksen edustajat päätyivät myös huomattavan usein väittelemään siitä, pitivätkö Halla-ahon sanomiset paikkansa. Myös todella moni Halla-ahon tuomiota puolustava näki sananvapauden nimissä kaikkien oikeudeksi sanoa totuuden, mutta heidän mielestään Halla-ahon perustelut eivät olleet totuudenmukaisia tai riittäviä.

Myös Paula Haara on tutkimuksessaan *Poliittinen maahanmuutokeskustelu Helsingin Sanomien verkkokeskusteluissa* päätenyt siihen, että moni verkkokeskustelija näkin sananvapauden varsin absoluuttisena oikeutena, jota voidaan perustella kansanvallalla: kaikki mielipiteet ja tieto pitäisi voida tuoda julki ja asettaa demokraattisen arvioinnin kohteeksi. Haara kuitenkin muistuttaa, että Suomessa sananvapaus ei ole ehdoton, vaan sitä säätelevät lait. Sananvapauden ja toista ihmistä loukkaavan vihapuheen välinen suhde on monimutkainen. Suomessakin käydään keskustelua siitä,

missä määrin sananvapautta voidaan rajoittaa silloin, kun puheella on tarkoitus loukata tai uhata. Kuinka absoluuttinen demokraattisen yhteiskunnan perusoikeuksiin kuuluvan sananvapauden tulisi olla, ja mihin kaikkeen tulisi puuttua? (Haara 2012, 85-86.)

Omassa aineistossani keskustelussa oli kuitenkin absoluuttisen sananvapauskäsityksen edustajien rinnalla mukana paljon myös eurooppalaisemman sananvapauskäsityksen edustajia, joiden mukaan sanomisen vapauteen liittyy aina myös vastuu sanomisista. Tämän näkökulman edustajat edustivat nähdäkseni Suomen lain näkökulmaa aiheeseen. Heidän mielestään laki on laki ja sitä on noudatettava. Jos tahtoo muuttaa lakia tai asettaa sen kyseenalaiseksi, oikea tapa tehdä se ei kuitenkaan koskaan ole rikkoa lakia. Myös Haaran tutkimuksessa jotkut painottivat, että sananvapauden varjolla ei voi sanoa mitä tahansa ja keskustelupalstojen moderointi nähtiin tarpeelliseksi, jotta asiattomuudet ja nettirasismi voidaan kitkeä. (Haara 2012, 75-77.) Oman aineistoni perusteella näyttää siltä, että tulokset ovat varsin yhteneväisiä Haaran tutkimuksen tulosten kanssa.

Haaran tutkimuksessa mukaan Helsingin Sanomien verkkokeskusteluissa puhuttiin paljon rasismien määritelmien rajoista ja maahanmuuttajien kantaväestön kustannuksella saamista erioikeuksista ja erityiskohtelusta, josta käytettiin termejä ”käänteisrasismi” tai ”positiivinen syrjintä”. Puhuttiin myös ”rasismikortin heiluttelusta”, jolla tarkoitettiin laskelmoitua rasismiin vetoamista, joko omien etujen vuoksi tai ”maahanmuuttokriitikoiden” vaientamisesksi. Oltiin huolissaan siitä, että rasismi saa liian helposti liian laajan määritelmän, jolloin ”maahanmuuttokriittisiä” kannanottoja ei sallita. Näin ei keskustelijoiden mielestä saisi tapahtua demokraattisessa yhteiskunnassa, jossa kaikkien tulee voida sanoa mielipiteensä. (Haara 2012, 60.)

Myös oman aineistoni keskusteluissa oli suuressa rooliissa se, mitä kenestäkin saa sanoa ja edustaako suomalaisen oikeuslaitoksen näkemys tällä hetkellä positiivista syrjintää ja kaksoisstandardia. Eli saako toisista kansanryhmistä ja uskonnoista puhua vapaammin kuin toisista. Toisten mielestä Jussi Halla-ahon tuomio osoitti, että suomalaisista ja kristityistä saa sanoa enemmän kuin muista ja tämä on ehdottoman väärin koska lain suojan on oltava kaikille sama. Jotkut taas olivat sitä mieltä, että tuomio kieltämättä todistaa tämän, mutta niin kuuluukin olla, sillä vähemmistöjä on suojeltava valtaväestöä enemmän. Kolmansien mielestä oleellista on myös se, kuka puhuu. Eli suomalainen ei saisi samalla tavalla puhua somaleista kuin somalit itse. Ja neljännet olivat sitä mieltä, että jos sanat ovat samat ei ole väliä kuka niitä käyttää tai millaisin tarkoituserin.

Toisaalta kaksoisstandardista ei aina voida syyttää pelkästään oikeuslaitosta ja niin kutsuttua positiivista syrjintää kannattavia keskustelijoita. Esimerkiksi Bart Cammertsin tutkimuksessa Stormfron-keskustelupalstan fasistinen identiteetti ja ideologia paljastavat itsensä muun muassa kaksoisstandardissa: toisaalta sananvapautta käytetään ja vaaditaan saada käyttää vihapuheeseen, mutta toisaalta julkisessa tilassa halutaan erimieltä olevien, esimerkiksi valtamedian ja poliitikkojen, äänet sensuroida tai eliminoida. (Cammaerts 2009, 567.)

Tällainen ajattelutapa tuli usein esiin myös omassa aineistossani. Monet Halla-ahon tuomiota jyrkästi kritisoivat ihmiset tuntuivat kokevan, että kanssakeskustelijat rajoittivat heidän sananvapauttaan vain olemalla eri mieltä heidän kanssaan. Tässä yhteydessä kävi usein myös ilmi se, että keskustelupalstojen ylläpitäjien (eli oman aineistoni kohdalla lehtien ja mediatalojen) koettiin usein rajoittavan sananvapautta, jos kaikkien keskustelijoiden kaikkia kommentteja ei julkaistu. Kuten jo aiemmin todettiin, tämä ei kuitenkaan ole sananvapauden rajoittamista vaan jokaisella on oikeus itse päättää, mitä omalla sivullaan tahtoo julkaistavan.

Haaran, Pöyhtärin ja Raittilan tutkimuksessa sananvapauden ongelmana Suomessa pidettiin sitä, että poliittisesti epäkorrekteja ilmaisuja estävät konsensuskulttuuri ja vaihtoehdottomuus. On vain yksi iso valtakunnallinen päivälehti, pieni mediakenttä ja tämän johdosta ikään kuin yksi virallinen mielipide kerrallaan. Vaihtoehtoiset mielipiteet nähtiin tutkimuksen mukaan vaiettavan julkisuudessa monella tapaa. Osassa haastatteluja esimerkiksi nähtiin, että sananvapaus määrittyy eri tavoin eri toimijoille. Esimerkiksi uskonnollisilla ryhmillä olisi enemmän vapauksia ilmaista uskonnollista kritiikkiä ja kritisoida uskontokuntiin kuulumattomia ja muita uskontokuntia kuin uskontokuntiin kuulumattomilla henkilöillä. Kristityillä ryhmittymillä olisi yhden näkemyksen mukaan vähemmän sananvapautta kuin islamilaisilla ryhmittymillä. Toimitusten sananvapaus olisi laajempaa kuin yksittäisten kansalaisten. (Pöyhtäri et al. 2013, 156-157.)

Eräs mielenkiintoinen seikka oli myös se, että monet Jussi Halla-ahon puolustajat olivat sitä mieltä, että Halla-ahon tekstistä oli irrotettu pätkiä ja niitä käytettiin irrallaan asiayhteydestä. Hassua kyllä, samaa perustelua käytettiin myös ”vastapuolella”, sillä monet olivat sitä mieltä että Halla-ahon tekstejä ei voinut tarkastella vain yksittäisinä teksteinä vaan kontekstina tuli käyttää koko hänen blogiaan ja kaikkia siellä julkaistuja tekstejä. Tämä on mielestäni yksi osoitus siitä, miten vaikea toimintaympäristö internet saattaa olla: onko blogiteksti yksittäinen kokonaisuus vai tavallaan

enemminkin kuin luku kirjassa (osa kaikkien tekstien muodostamaa kokonaisuutta). Entä jos henkilö pitää useampaa blogia, tuleeko hänen tekstiään tarkastella kaikkien niiden kokonaisuutena vai vain osana kyseistä blogia?

Mielenkiintoista mielestäni on se, että kaikkien edellä mainittujen näkemysten edustajat tuntuivat hyvin pitkälle ajattelevan edustavansa näkemystensä kanssa Suomen lakia. Jos oma näkemys poikkesi oikeuden antamasta tuomiosta, oltiin hyvin herkästi sitä mieltä, että oikeuslaitos on Suomessa korruptoitunut, väärässä tai ei noudata lakia. Tämä kertoo toki siitä, että sananvapaus ja sitä rajoittavat lakipykälät ovat varmasti monien muiden lakien tapaan varsin vaikealukuisia ilman oikeustieteellistä koulutusta. Toisaalta olisi ehkä syytä pohtia, miksi ihmisillä tällä hetkellä on näin poikkeavia käsityksiä siitä, mitä sananvapaus Suomessa lain mukaan tarkoittaa. Internetin yleistymisen myötä on ehkä syytä käydä entistä laajemmin faktapohjaista keskustelua siitä, miten Suomen laissa tällä hetkellä sananvapautta rajoitetaan ja olisiko lakia ja sen tulkintoja joiltakin osin syytä muuttaa?

Internetin maailma on vielä melko uusi, ja kuten alussa totesin, ihmisille internetin erilaisten palstojen ja osa-alueiden julkisuusasteen ymmärtäminen voi edelleen olla varsin haastavaa. Kun tähän lisätään erilaiset käsitykset lain antamista vapauksista ja vastuista sekä niiden tulkinnoista, seuraa tilanne, jossa ihmisten mahdollisesti on vaikea noudattaa lakia vaikka he niin tahtoisivatkin. Tämä saattaa - kuten moni keskustelija murehti - tietyllä tavalla rajoittaa sananvapautta: Jos et tiedä mitä saat sanoa, missä saat sanoa ja millä perustein, saattaa olla helpompaa jättää asiat sanomatta ja vaieta kuin ottaa riski mahdollisesta oikeusjutusta.

Mielestäni yksi oleellisimpia tutkimukseni herättämiä kysymyksiä on se, miksi ihmisillä on sananvapaudesta ja sitä rajoittavista laeista Suomessa selkeästi kovin toisistaan poikkeavia käsityksiä. Lait ovat varmasti monimutkaisia, mutta tästä huolimatta tuntuu että ihmisten käsitykset ovat kovin kaukana toisistaan. Mielestäni eräs mahdollinen selitys tähän on, että aiemmin tavallisen kansalaisen ei ole juuri tarvinnut huolehtia sananvapaudesta ja sen rajoituksista. Kuten alussa totesin, aiemmin media ja journalistit ovat pitkälti toimineet ihmisten sananvapauden ylläpitäjinä ja kanavana. Näin ollen on riittänyt, että journalisteilla ja eri medioilla on riittävät tiedot sananvapaudesta ja sen rajoituksista.

Toki kunnianloukkauksia ja pienempiä sananvapausrikkomuksia on tapahtunut aina myös medioiden ulkopuolella. Tästä huolimatta ennen internetiä vain harva pääsi sanomaan sanottavansa ja julkaisemaan tekstejään niin, että suuret ihmisjoukot olisivat lukeneet niitä. Internetin keskustelupalstojen, blogien ja muiden julkaisujen myötä kansalaiset ilman erityistä sananvapauteen liittyvää koulutusta pääsevät vapaammin julkaisemaan mielipiteensä. Mielestäni tämän uudenlaisen julkisuuden ja sanomisen mahdollisuuden myötä olisi syytä pohtia olisiko sananvapauden historian ja sen rajoitusten tunteminen nykyään entistä tärkeämpi kansalaistaito? Olisi ehkä syytä opastaa muitakin kuin toimittajia ja median parissa työskenteleviä enemmän sananvapaudesta ja sen rajoituksista - ehkäpä jo peruskoulussa.

Lisäksi sananvapauden rajoituksista olisi syytä käydä enemmän julkista keskustelua. Onko pykälä uskonrauhan rikkomisesta tosiaan vanhentunut? Olisiko sitä kenties syytä muuttaa siihen suuntaan, että se muistuttaisi enemmän pykälää kotirauhan rikkomisesta eikä sen avulla enää pyritäisi suojelemaan ihmisten tunteita ja vakaumusta yhtä vahvasti kuin nyt? Onko ylipäänsä sananvapauden rajoittaminen ihmisten tunteiden suojelemiseksi tarpeen ja ehkäpä liian vaikeasta määritettävissä - ihmiset kun loukkaantuvat niin kovin erilaisista asioista. Tuleeko kaikilla olla oikeus puhua totta seurauksista välittämättä vai voidaanko myös totuuden puhumista rajoittaa? Ja jos voidaan, niin missä määrin ja millaisin perustein?

Itselläni ei ole vastauksia näihin kysymyksiin, mutta mielestäni näistä aiheista olisi syytä käydä nykyistä enemmän julkista keskustelua. Sananvapautta koskevat aiheet ovat erittäin tärkeitä myös median näkökulmasta, joten ehkäpä mediassa olisi syytä tarjota enemmän tilaa keskustelulle puhtaasti sananvapauden rajoituksista. Kenties media voisi myös ohjata keskustelua neutraalimpaan ja rauhallisempaan suuntaan, tällä hetkellä keskustelu kun on usein kovin kärjistynyttä ja syyttelevää - kuten niin usein internetin anonyymeillä palstoilla on.

Medialla olisi mielestäni tässä myös oiva mahdollisuus tarjota omia alustojaan nimenomaan julkisen keskustelun alustoiksi. Omassa aineistossani YLE:n ja Helsingin Sanomien toimittajat olivatkin nimenomaan herätelleet keskustelua esittämällä keskustelijoille suoria kysymyksiä. Tällaisia avauksia näkisin mielelläni tulevaisuudessa lisää ja vieläpä niin, että kysymykset esitettäisiin yleisemmällä tasolla irrallaan päivänpolttavista kysymyksistä. Esimerkiksi maahanmuuttoon ja islamiin liittyvät kysymykset herättävät tunteita ja tämä on varmasti osallaan taustalla siinä, että sananvapaus on tällä hetkellä niin tapetilla julkisessa keskustelussa. Toisaalta olisi hyödyllistä käydä tätä

keskustelua myös siten, että esimerkkejä haettaisiin neutraalimmasta suunnasta, jolloin ihmiset ehkä pystyisivät näkemään asian laajemmin ja vähemmän emotionaalisesti. Joka tapauksessa näkisin tässä medially hyvän mahdollisuuden ottaa tiukemmin kiinni asemastaan julkisen keskustelun herättäjänä ja kansalaiskeskustelun aktivoijana.

Jos panostettaisiin enemmän sekä sananvapauden historian ja siihen liittyvien lakien opetukseen ja samalla pyritäisiin käymään aiheesta laajempaakin kansalaiskeskustelua, niin aiheesta kenties löytyisi jatkossa selkeämpi konsensus. Tämä varmasti auttaisi ihmisiä ymmärtämään, millaisten asioiden sanominen missäkin kontekstissa on laillista. Tällöin epävarmuus ja pelko siitä, mitä saa missäkin tilanteessa ja välineessä sanoa, ei ainakaan olisi turhana rajoitteena sananvapaudellemme.

Lähteet

- Arpo, Robert (2005): *Internetin keskustelukulttuurit. Tutkimus internet-keskusteluryhmien viesteissä rakentuvista puhetavoista, tulkinnoista ja tulkinnan kehyksistä kommunikaatioyhteiskunnassa*. Joensuu: Joensuun yliopisto, University of Joensuu.
- Baker, C. Edwin (2002): *Media, Markets and democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cammaerts, Bart (2009): *Radical pluralism and free speech in online public spaces. The case of North Belgian extreme right discourses*. Internal Journal of Cultural Studies 2009, Vol. 12 (6): 555-575.
- Carey, W. James (1987): *Lehdistö ja julkinen keskustelu*. * (Suomentanut Pietilä Veikko) Teoksessa: Pietilä, Veikko ja julkisuuspiiri (2010): *Julkisot, yleisöt ja media*. Tampere: Tampereen yliopistopaino - Juvenes Print.
- Couldry, Nick (2009): *Does 'the media' Have a future?* European Journal of Communication. December 2009, Vol. 24 no. 4: 437-449.
- Haara, Paula (2012): *Poliittinen maahanmuutokeskustelu Helsingin Sanomien verkkokeskusteluissa*. Teoksessa: Maasilta, Mari (toim.) (2012): *Maahanmuutto, media ja eduskuntavaalit*. Tampere: Tampere University Press.
- Habermas, Jürgen (1964): *Julkisuus*. * (Suomentanut Pietilä Veikko) Teoksessa: Pietilä, Veikko ja julkisuuspiiri (2012): *Julkisot, yleisöt ja media*. Tampere: Tampereen yliopistopaino - Juvenes Print.
- Hakala, Salli & Vesa, Juho (2013): *Verkkokeskustelu ja sisällön erittely*. Teoksessa: Maasilta, Mari (toim.) (2013): *Maahanmuutto, media ja eduskuntavaalit*. Tampere: Tampere University Press.

- Heinonen, Ari (1996): *Journalistit sananvapauden portinvartijoina*. Teoksessa: Nordenstreng, Kaarle (1996): *Sananvapaus*. Juva: WSOY.
- Innanen, Antti & Saarimäki, Jarkko (2009): *Internet-oikeus*. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Kortteinen, Juhani (1996): *Sananvapaus ihmisoikeutena*. Teoksessa: Nordenstreng, Kaarle (1996): *Sananvapaus*. Juva: WSOY.
- Kunelius, Risto (2007): "Anteeksi vaan Voltaire". *Muhammed-pilakuvat, sananvapaus ja journalismi*. Journalismikritiikin vuosikirja 2007 (toim. Satu Seppä). Tiedotustutkimus 1/2007, 30. vuosikerta: 20-41.
- Kunelius, Risto (2013): *The Satanic Pendulum. Notes on Free Speech, the Public Sphere and Journalism 2013*. Teoksessa: Carlsson, Ulla (toim.) (2013): *Freedom of Expression Revisited. Citizenship and Journalism in the Digital Era*. Gothenburg: Nordicom, University of Gothenburg.
- Laaksonen Salla-Maaria, Matikainen, Janne & Tikka, Minttu (2013): *Tutkimusotteita verkosta*. Teoksessa: Laaksonen, Salla-Maaria, Matikainen, Janne & Tikka, Minttu (toim.) (2013): *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Laaksonen, Salla-Maaria & Matikainen, Janne (2013): *Tutkimuskohteena vuorovaikutus ja keskustelu verkossa*. Teoksessa: Laaksonen, Salla-Maaria, Matikainen, Janne & Tikka, Minttu (toim.) (2013): *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Linjakumpu, Aini (2010): *Kaltio-tapaus pilakuvakriisin ylikansallisena muotona*. Media & Viestintä, kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen lehti. Tunne-teemanumero 33(2010): 4, 27-42.

- Maasilta, Mari (2012): *Perinteinen ja sosiaalinen media ruokkivat toinen toisiaan*. Teoksessa: Maasilta, Mari (toim.) (2012): *Maahanmuutto, media ja eduskuntavaalit*. Tampere: Tampere University Press.
- Mills, C. Wright (1956): *Massayhteiskunta*. (Suomentanut Pietilä Veikko) Teoksessa: Pietilä, Veikko ja julkisuuspiiri (2010). *Julkisot, yleisöt ja media*. Tampere: Tampereen yliopistopaino - Juvenes Print.
- Mäkinen, Olli (2006): *Internet ja etiikka*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Nikunen, Kaarina (2010): *Rakastamisen vaikeudesta: Internet, maahanmuutto-keskustelu ja tunteet*. Media & Viestintä, kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen lehti. Tunne-teemanumero 33(2010): 4, 7-26.
- Nikunen, Kaarina (2011): *Enemmän vähemmällä. Laman ja teknologisen murroksen vaikutukset suomalaisissa toimituksissa 2009-2010*. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto.
- Neuvonen, Riku (2005): *Sananvapaus, joukkoviestintä ja sääntely*. Helsinki: Talentum.
- Nordenstreng, Kaarle (1996): *Katsomosta areenalle*. Teoksessa: Nordenstreng, Kaarle (1996): *Sananvapaus*. Juva: WSOY.
- Nykänen, Elina (2011): *Pro gradu -tutkielma: Salamasota. Arvomaailmojen ristiriita Juhannustanssit -kohussa 60-luvulla*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Suomen historian laitos.
- Ollila, Riitta (2004): *Sananvapaus*. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Pietilä, Veikko (1999): *Julkiso ja yleisö*. Teoksessa: Pietilä, Veikko ja julkisuuspiiri (2010): *Julkisot, yleisöt ja media*. Tampere: Tampereen yliopistopaino - Juvenes Print.

Pöyhtäri, Reetta, Haara, Paula & Raittila, Pentti (2013): *Vihapuhe sananvapautta kaventamassa*. Tampere: Tampere University Press.

Pöyhtäri, Reetta & Kantola, Matleena (2013): *Vihapuhe ja sananvapaus*. Teoksessa: Pöyhtäri Reetta, Haara, Paula & Raittila, Pentti (2013). *Vihapuhe sananvapautta kaventamassa*. Tampere: Tampere University Press.

Sanio, Ari (1994): *Kohti kansalaisten kuntaa*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Turtiainen, Riikka & Östman, Sari (2013): *Verkkotutkimuksen eettiset haasteet: Armi ja anoreksia*. Teoksessa: Laaksonen, Salla-Maaria, Matikainen, Janne & Tikka, Minttu (toim.) (2013): *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Ward, Stephen J. A. (2009): *Introduction - Media Ethics as Global* Teoksessa: Christians, Clifford G., Glasser, Theodore L. & McQuail, Denis (2009): *History of Communication: Normative Theories of Media: Journalism in Democratic Societies*. Illinois: University of Illinois Press.

Verkkolähteet

Husa, Sari (1995): *Foucault'lainen metodi*. Filosofinen N&N Aikakauslehti 3/95.
http://www.netn.fi/395/netn_395_husa.html

Muu kirjallisuus

Fairclough, Norman (1997): *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.

Barber, Benjamin (1984): *Strong Democracy. Participatory Politics for a New Age*. Berkley: University of California Press.

Budge, Ian (1996): *The New Challenge of Direct Democracy*. Cambridge: Polity Press.

- Castell, Manuel (1996): *The Rise of the Network Society*. Blackwell: Cambridge (Mass.).
- Dahl, Robert A (1989): *Democracy And its Critics*. Cambridge: Polity Press.
- Dahlgren, Peter (2001): *The Transformation of Democracy?* Teoksessa Axford, Barrie & Huggins, Richard. *New Media and Politics*. Lontoo: Sage Publications.
- Held, David (1987): *Models of democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Held, David (1993): *Democracy: Form City-states to a Cosmopolitan order?* Teoksessa Held, David (toim.) (1993): *Prospects of Democracy: North, South, East, West*. Cambridge: Polity Press.
- Hewlett, Nick (2000): *Democracy in modern France (2005)*. Lontoo: Continuum.
- Hewlett, Nick (2000): *Democracy: Liberal and Direct*. Teoksessa Browning, G., Halcli, A. ja Webster, F. (toim.) (2000): *Understanding Contemporary Society: Theries of The Present*. Lontoo: Sage Publications.
- Kallio, Kirsi (2003): *Kansalaisliikkeet Internetissä ja moniääninen demokratian vaatimus*. *Politiikka* 45:1, s. 38-49.
- Kunelius, Risto (2013): *The Satanic pedelum. Notes on free speech, the public sphere and journalism in 2013*. Teoksessa: Carlsson, Ulla (toim.) *Freedom of expression revisited. Citizenship and journalism in the digital era*. Göteborg: Nordicom, 27-43.
- McLean, Iain (1986): *Mechanisms for Democracy*. Teoksessa Held, David & Pollitt, Christopher. (toim.) (1986): *New Forms of Democracy*. Lontoo: Sage Publications.
- Pietilä, Veikko (2001): *Yleisönosasto ja Internet keskusteluareenoina*. *Tiedotustutkimus* 24(2001):2, 18-33.

Savolainen, Reijo & Anttiroikko, Ari-Veikko (1999): *The Communicative Potential of Teledemocracy*. Tampere: University of Tampere, Department of local government studies. Publication series 6/1999.

Van Dijk, Jan (1999): *The Network Society. Social Aspects of New Media*. Lontoo: Sage Publications.

Aineistot

Tutkimuksen aineistona käytetyt lehtijutut ja keskustelut

Tutkimuksen aineistona käytetyt lehtijutut ja keskustelut löytyvät seuraavien linkkien¹⁷ takaa sekä kopioituna tämän työn tekijän hallusta.

YLE (8.6.2012)

Vaikuttaako Halla-ahon tuomio yhteiskunnalliseen kirjoitteluun? (Keskustelussa 100 kommenttia)

http://yle.fi/uutiset/vaikuttaako_halla-ahon_tuomio_yhteiskunnalliseen_kirjoitteluun/6171671

Helsingin Sanomat (13.6.2012)

Näkökulma: Maallikko ei ymmärrä Halla-ahon tuomiota (236 kommenttia)

<http://www.hs.fi/politiikka/a1305574438986>

Uusi Suomi (27.3.2009)

Halla-aho sai syytteen! (142 kommenttia)

<http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/55000-halla-aho-sai-syytteen>

Uusi Suomi (8.9.2009)

Halla-aholle sakot - valittaa hoviin (113 kommenttia)

<http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/70787-halla-aholle-sakot>

Ilta-Sanomat (8.6.2012)

Korkein oikeus tuomitsi Halla-ahon sakkoihin islam-kirkoituksista (273 kommenttia)

<http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-1288475288395.html#comments-anchor>

¹⁷ Kaikkien linkkien toimivuudet tarkistettu 28.7.2014